

GRAD VIS

Razvojna strategija

za razdoblje

2016. - 2020. godine

Grad Vis, travanj 2016. godine

Dragi puče,

Pred Vama se nalazi Razvojna strategija Grada Visa, čiji je glavni cilj pronaći načine za poboljšanje kvalitete života u gradu, a sve u skladu sa održivim razvojem, za što držim da će doprinijeti demografskom oporavku. Imajući na umu sve raspoložive potencijale grada Visa odlučili smo se za izradu ovog temeljnog razvojnog dokumenta kako bi definirali ciljeve, prioritete i mјere, a koji će u konačnici dovesti do realizacije glavnog cilja. Razvojna strategija Grada Visa dokument je koji u sebi sadrži sve najbitnije projekte za razvoj grada, odnosno za poboljšanje kvalitete života u gradu.

Koristim ovu priliku kako bih se zahvalio svima koji su sudjelovali u izradi ove strategije, te smatram da je upravo zajednička suradnja veoma važna za daljnji razvoj grada na dobrobit svih građana, te da isključivo zajedničkim zalaganjem možemo ostvariti zadane ciljeve.

Gradonačelnik Grada Visa

Ivo Radica

Sadržaj

1. Uvodne odrednice	3
1.1. Uvod.....	4
1.2. Pristup izradi i metode rada.....	6
1.3. EU Fondovi i priprema Grada za njihovo korištenje	8
1.4. Značajke grada i otoka Visa	10
2. Analiza stanja	14
2.1. Demografija.....	15
2.2. Obrazovanje.....	19
2.3. Kultura i baština	24
2.4. Komunalna infrastruktura	34
2.5. Promet	46
2.6. Turizam	59
2.7. Gospodarstvo (osim turizma)	70
2.8. Zaposlenost.....	80
2.9. Zdravlje, sport i civilno društvo	83
3. SWOT Analiza	88
3.1. SWOT analiza	89
4. Temeljne odrednice razvojne strategije.....	90
4.1. Misija, vizija i strateški ciljevi	91
4.2. Ciljevi, prioriteti i mjere	92
4.3. Projekti	93
4.4. Plan upravljanja, odgovornosti i praćenje provedbe.....	113
4.5. Zaključak.....	117
4.6. Popis slika i tablica	118

1. UVODNE ODREDNICE

1.1. UVOD

Razvojna strategija grada Visa (u dalnjem tekstu **Strategija**) krovni je dokument kojim se definiraju razvojne perspektive grada u narednom petogodišnjem razdoblju zaključno s prosincem 2020. godine.

Dokument je nastao na inicijativu aktualnih izabralih predstavnika lokalne zajednice - Gradskog vijeća i gradonačelnika:

Tablica 1. Predstavnici lokalne zajednice

OSOBA	FUNKCIJA
Ivo Radica	gradonačelnik
Antonia Uskok	zamjenica gradonačelnika
Stipe Vojković, prof.	predsjednik Gradskog vijeća
Silvija Bajsić-Batinić, dipl. uč.	prvi potpredsjednik Gradskog vijeća
Ante Linčir	drugi potpredsjednik Gradskog vijeća
Stjepan Poduje	vijećnik
Dalibor Damjanović	vijećnik
Damir Radica	vijećnik
Luisa Radišić, mag. educ. math. et. inf.	vijećnik
Marija Mladineo, dipl. ing.	vijećnik
Jasna Šiljić, dipl. ing.	vijećnik
Miće Radišić, dipl. oec,	vijećnik
Alen Galić	vijećnik

Izvor: vlastita izrada

Temeljna je intencija pokretanja ovoga projekta želja izabralih predstavnika lokalne zajednice za unaprjeđenjem uvjeta života i rada stanovnika grada Visa i njihovih gostiju u optimalnom modelu izbora ciljeva i prioriteta, sukladno realnim mogućnostima i održivom razvoju.

Dokument sadrži:

- analizu resursnih osnova
- SWOT analizu
- misiju, viziju i strateške ciljeve grada
- prioritete, mjere i projekte.

Sukladno metodologiji koja treba omogućiti vertikalnu usklađenost lokalnih strategija razvoja s onima „višeg“ ranga, a radi sinergijskih učinaka za cjelokupan prostor obuhvaćen krovnim strategijama, ovaj dokument trebao bi biti logični sljednik dokumenata višeg ranga:

1. Strategija Europske unije;
2. Strategije razvoja RH;
3. Razvojne strategije županije Splitsko-dalmatinske.

Strategija Europske unije: u potpunosti je aktualna i definirana kao dokument **Europa 2020**.

Strategija razvoja RH: nije donesena, ali su na snazi neke sektorske strategije (Strategija regionalnog razvoja RH, Strategija razvoja turizma RH, Strategija malog i srednjeg poduzetništva ...).

Razvojna strategija Splitsko-dalmatinske županije: ne postoji aktualna strategija, ali je na snazi strategija za razdoblje 2011. - 2013.

U nedostatku aktualnih krovnih strateških dokumenata na razini države i županije, ovaj dokument se primarno oslanja na Europsku krovnu strategiju Europa 2020.

Osim toga, tamo gdje je to moguće i gdje nije u koliziji s dokumentom EU2020, **Strategija** se na državnoj razini, u nedostatku temeljne strategije, oslanja na državne sektorske strategije, a na županijskoj razini na (neazuriranu) županijsku strategiju.

Zato su osnovne smjernice, koje su uzimane u obzir tijekom izrade strategije, one koje slijede iz dokumenta Europa 2020, nastalog kao odgovor na gospodarsku krizu i izazove tehnološkog napretka i sveprisutne globalizacije.

Time su definirani ključni prioriteti:

- pametan rast
- održiv rast
- uključiv (inkluzivan) rast.

Strategija teži harmoniziranju vlastitih strateških ciljeva, prioriteta, mjera i projekata s navedenim smjernicama Europske unije.

Ova harmonizacija predstavlja i jedan od ključnih preduvjeta za pristupanje vanjskim izvorima financiranja, primarno iz EU fondova. Time se otvaraju mogućnosti realizacije projekata za koje lokalna zajednica realno nema dovoljno vlastitoga finansijskog i investicijskog potencijala, što se uz odgovarajući pristup može supstituirati prijavama na natječaje i provedbom (su)financiranih projekata podržanih iz EU fondova.

1.2. PRISTUP IZRADI I METODE RADA

Projektni tim zadužen za izradu Strategije, sastavljen od stručnjaka za pojedina područja, istražio je i preispitao razne aspekte lokalnog razvoja, relevantne za izradu Strategije.

Projektni tim bio je sastavljen od sljedećih članova (abecednim redom):

- Tea Gagro, ma.
- dr. sc. Siniša Horak
- Ozren Jureković, dipl. ing.
- mr. sc. Boris Jurič
- Marija Kobašlić, ma.
- dr. sc. Dubravko Milojević
- dr. sc. Ozana Ramljak
- Tomislav Štuka, prof.
- Željko Trezner, struč. spec. oec.
- Velimir Vučinić, mr.

Važno je istaknuti da je projektni tim kroz razne faze izrade Strategije usko surađivao s predstvincima Grada Visa i poduzeća u njegovom vlasništvu, poduzetnicima, predstvincima institucija i udruga te članovima lokalne zajednice, prepoznavajući pri tom vrijednosti koje Vis kao zajednica dijeli i koje čine njegov način života. Na taj način utvrđeni su smjerovi razvoja grada, kao i projekti na kojima će se taj razvoj temeljiti.

Projektni tim zahvaljuje na kvalitetnoj suradnji svim suradnicima i sudionicima na projektu izrade Strategije. Zahvala se odnosi na sve sudionike radionica, javne rasprave, službenike, poduzetnike i mnoge druge koji su svoje vrijeme stavili u funkciju nastanka ovog dokumenta. Kao posebno zaslužne za nastanak ove Strategije na kraju treba istaći gradonačelnika, gospodina Ivu Radicu, njegovu zamjenicu, gospođu Antoniju Uskok te sve članove aktualnog saziva Gradskog vijeća.

Izrada Strategije provedena je u četiri faze:

Prva faza

Tijekom ove faze sakupljene su informacije o resursnim osnovama grada Visa i obavljeni sastanci i razgovori s predstvincima Gradskog vijeća, finansijskog odjela Grada Visa i turističke zajednice, kako bi se utvrdili strateški ciljevi i prepoznali prioriteti lokalne zajednice. Uzimajući u obzir bogato kulturno-povijesno naslijeđe, obavljeni su i brojni razgovori s predstvincima kulturnog života i institucija, kroz koje je utvrđeno da su iznimni povijesni, arheološki i kulturni resursi među najvažnijim komparativnim prednostima grada Visa, te kao takvi i bitan element za njegov budući razvoj.

Druga faza

U ovoj fazi održane su radionice sa zainteresiranim skupinama viških javnosti i stručnjaka. Radionice su bile javne, a na njima su sudjelovali stručnjaci/predstavnici raznih područja kao i svi zainteresirani građani. Kroz njih je u suradničkoj atmosferi dobiven direktni uvid u poglede, vizije i izazove stanovnika grada Visa. Održane su sljedeće radionice:

- Korištenje i razvoj kulturno-povijesnog naslijeda te umjetničkih i obrazovnih potencijala u razvoju grada Visa;
- Rasprava o poduzetničkim potencijalima grada Visa te optimalno usmjeravanje u funkciji razvoja;
- Rasprava o prometnom povezivanju, prometnoj i komunalnoj infrastrukturi te energetskim potencijalima grada Visa;
- Radionica o turističkim potencijalima i željenim smjerovima razvoja grada kao turističke destinacije;
- Radionica o misiji i viziji strategije te «brandingu» grada Visa.

Osim radionica održani su dubinski intervjuji s desetak viških poduzetnika.

Treća faza

Projektni tim je gradonačelniku i Gradskom vijeću predstavio SWOT analizu proisteklu iz podataka prikupljenih u prvoj i drugoj fazi izrade Strategije. Nakon toga pristupilo se razradi prioriteta i mjera u skladu s postavljenim ciljevima te sastavljanju Radnog materijala Strategije.

Četvrta faza

Stručni time predstavio je radnu verziju Strategije nakon čega se pristupilo završnom usklajivanju ciljeva, prioriteta, mjera i projekata s izabranim predstavnicima lokalne zajednice. Nakon toga je uslijedila javna rasprava u koju su se mogli uključiti svi zainteresirani dionici. U ovoj fazi stručni tim primio je desetak materijala s komentarima i prijedozima zainteresiranih dionika.

Peta faza

U zadnjoj fazi, nakon analize materijala prikupljenih u javnoj raspravi i završnih konzultacija, stručni tim pristupio je finalizaciji Strategije nakon čega je predviđena dostava Uredu gradonačelnika za uvrštenje na sjednicu Gradskog vijeća na prihvatanje i uspostavljanje sustava upravljanja i praćenja provedbe.

1.3. EU FONDOVI I PRIPREMA GRADA ZA NJIHOVO KORIŠTENJE

Ulaskom u Europsku uniju i potpisanim Sporazumom 2013. o partnerstvu između Republike Hrvatske i Europske komisije, Hrvatska je dobila pravo na korištenje EU strukturnih i investicijskih fondova za rast i radna mjesta u razdoblju 2014. - 2020. Hrvatskoj je na raspolaganju ukupno 10,676 milijardi eura iz ESI (Europski strukturni i investicijski) fondova. Time se stvaraju nove mogućnosti sufinanciranja različitih projekata pomoću korištenja fondova Europske unije.

Kohezijska politika Europske unije jedna je od najznačajnijih a financira se iz tri glavna fonda:

- **Kohezijski fond** - financiraju se projekti kojima se poboljšavaju okoliš i prometna infrastruktura, a to sufinanciranje može biti od 80 do 85 posto ukupne vrijednosti projekta. Korisnici su uglavnom tijela javne vlasti, no poslovni sektor također može koristiti sredstva fonda kroz sudjelovanje u postupcima javne nabave za obavljanje usluga ili radova poput građevinskih radova ili različitih studija.
- Grad Vis bi mogao koristiti ovaj fond prilikom izvedbe projekata vezanih uz razvoj uvjeta za uspostavu zračnog prometa, razvoja uvjeta za uspostavu brzih i kružnih morskih veza te za razvoj komunalne infrastrukture.
- **Europski fond za regionalni razvoj** - cilj ovoga fonda je jačanje ekonomske i socijalne kohezije u Europskoj uniji te smanjenje razvojnih razlika između njenih regija. Naglasak je na ulaganju u malo i srednje poduzetništvo, proizvodnju, jačanje turističke ponude, ulaganja u informatičko društvo te regionalnu i lokalnu infrastrukturu, a Hrvatska će imati na raspolaganju sufinanciranje od 50 do 75 posto ukupne vrijednosti projekta.
- Grad Vis bi pomoću ovog fonda mogao sufinancirati projekte vezane uz Unapređenje uvjeta života i zdravlja građana, isticanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa i Razvoj gospodarske konkurentnosti.
- **Europski socijalni fond** - cilj fonda je poticanje zapošljavanja i mogućnosti zaposlenja u Europskoj uniji radi uspostavljanja gospodarske i socijalne ujednačenosti na razini cijele Europske unije. Fond sufinancira projekte u iznosu od 50 do 85 posto ukupne vrijednosti projekta. Naglasak je na poticanju ulaganja u ljudske resurse, socijalnu uključenost, podršku radu službi za zapošljavanje, prilagodba gospodarskim promjenama te podrška povratku nezaposlenih među aktivnu radnu snagu.
- Grad Vis bi ovaj fond mogao koristiti za sufinanciranje projekata vezanih uz razvoj svih razina obrazovanja, jačanje ljudskih resursa i razvoja modela podrške pri zapošljavanju i razvoja poduzetničkih i tehnoloških znanja putem svih oblika obrazovanja.

Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond također se nazivaju i strukturni fondovi.

Na raspolaganju su također i:

- **Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj** - cilj fonda je jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljivanje njezine provedbe. Fond ima stopu sufinanciranja do 100 % vrijednosti projekta. Naglasak je na jačanju konkurentnosti sektora poljoprivrede i šumarstva, poboljšanju okoliša i krajolika i poboljšanje kvalitete života

u ruralnim područjima i postizanje raznolikosti ruralnog gospodarstva. Grad Vis bi pomoću ovoga fonda mogao sufinancirati projekte vezane uz izgradnju i unapređenje postojećih poljoprivrednih i poduzetničkih zona te za razvitak opština.

- **Europski fond za pomorstvo i ribarstvo** - cilj fonda je osiguravanje sredstva ribarskoj industriji i priobalnim zajednicama radi njihove prilagodbe promijenjenim uvjetima u sektoru i postizanja gospodarske i ekološke održivosti. Naglasak fonda je na jačanju konkurentnosti, sposobnosti preživljavanja subjekata u ribarskom sektoru, promicanju ekološkog ribarstva i metoda proizvodnje i poticanja održivog razvoja u ribarskim područjima. Grad Vis ima mogućnost koristiti ovaj fond za sufinanciranje projekata iz područja ribogojilišta te sufinancirati sve sektore ribarske industrije, poput ribarstva, akvakulture, obrade te marketing samih ribarskih proizvoda.

Od predviđenih 10,565 milijardi eura za Hrvatsku, 8,397 milijardi je predviđeno za ciljeve kohezijske politike, 2,026 milijardi eura za poljoprivredu i ruralni razvoj te 253 milijuna eura za razvoj ribarstva.

Strategija razvoja Republike Hrvatske nije donesena, no na snazi su određene sektorske strategije te postoji Nacionalni strateški referentni okvir Republike Hrvatske iz 2013. godine, koji daje okvir za korištenje instrumenata kohezijske politike i određuje ključna područja razvoja (poput infrastrukture zaštite okoliša, prometne i energetske infrastrukture, poticanje zapošljavanja i obrazovanja radne snage za potrebe na tržištu rada i ravnomernog regionalnog razvoja). Strategija grada Visa od velike je važnosti kao temelj na kojem se pripremaju projekti koji se sufinanciraju sredstvima fondova Europske unije.

1.4. ZNAČAJKE GRADA I OTOKA VISA

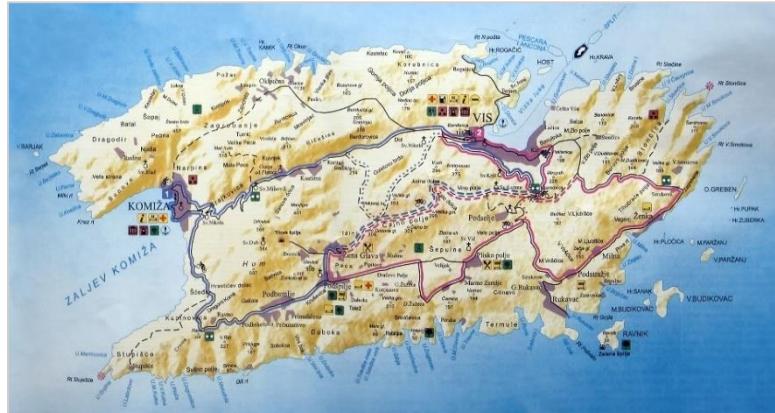
Geografski položaj Splitsko-dalmatinske županije i osnovne značajke otoka Visa

Splitsko-dalmatinska županija geografski je smještena na središnjem dijelu jadranske obale. Obuhvaća prostor od grada Vrlike na sjeveru do otoka Palagruže na jugu i od općine Marina na zapadu do grada Vrgorca na istoku. Površina Splitsko-dalmatinske županije iznosi 14.106,40 km², od toga je kopnena površina 4.523,64 km² (8 % površine RH), uključujući i otoke, a površina mora 9.576,40 km² (30,80 % morske površine RH). Županija ima 55 jedinica lokalne samouprave, 16 gradova i 39 općina. Sjedište županije je u Splitu.

Otok Vis, površine 102,30 km² s pripadajućim otočkom skupinom, smješten je na jugu Splitsko-dalmatinske županije. Uz otok Vis površine 90,30 km² (dužine 17 km, širine 8 km, dužina obale 77 km) nalaze se otoci Biševo (5,8 km²), Sveti Andrija (4,3 km²) te manji otoci površine 1,9 km². Na otoku Visu nalaze se dva grada, Vis na sjeveroistočnoj obali i Komiža na zapadnoj obali otoka, u kojima je koncentrirana većina stanovnika, dok je ostatak raspršen u 19 naselja većinom u unutrašnjosti otoka.

Klimatske karakteristike otoka Visa vruća su i suha ljeta te blage i vlažne zime. Na otoku dominira mediteranska zimzelena vegetacija koju uglavnom čine alepski bor i makija. More je najvrjedniji prirodnji resurs otoka s lovištima bijele i plave ribe te morskih plodova. Otok Vis nema nadzemnih vodnih tokova, ali ima dosta vlastite izvore pitke vode. Otok Vis ima 2.650 do 2.700 sunčanih sati godišnje, prosječno više od 7 sati sunca dnevno.

Prema popisu stanovništva 2011. otok Vis ima 1.410 kućanstava, 3.460 stanovnika i prosječnu gustoću naseljenosti od 34 stanovnika po km².

Slika 1. Mapa otoka Visa

Izvor: http://www.info-vis.net/mapa_2.htm
(preuzeto 16.7.2015.)

Povijest

Ugodna klima, povoljan geografski položaj, plodna zemlja u unutrašnjosti otoka i obilje ribe u otočkom akvatoriju, zasigurno su doprinijeli da otok Vis već u pretpovjesno vrijeme postane privlačnim mjestom za život ranih ljudskih zajednica. Prema nekim istraživanjima tragovi ljudske prisutnosti na otoku Visu sežu još u neolit, odnosno mlađe kameno doba. O kontinuitetu naseljenosti na otoku još od brončanog i željeznog doba svjedoče i viške gradine i tumulusi.

Iz ilirskih vremena potječe i legenda o viškom vladaru Joniju (kraj VI. i početak V. st. pr. Kr.) prema kojemu je navodno svoje ime dobilo i Jonsko more. Krajem IV. st. pr. Kr., sirakuški

vladar Dionizije Stariji na mjestu današnjega grada Visa osniva Issu, grad koji će postati polazna točka za širenje grčke prisutnosti na Jadranu. Issa se razvija u grad-državu koja kuje vlastiti novac i osniva svoje kolonije po Jadranu (Trogir, Stobreč, Lumbarda), dok njezini trgovci trguju po cijelom Mediteranu.

U rimsко doba, Issa je prvo saveznik, a potom i integralni dio rimske države, prosperitetni grad s vlastitim teatrom, forumom, termama i slavnim isejskim vinima, poznatim širom antičkog svijeta.

Rani srednji vijek donosi na Vis val slavenskih doseljenika koji stupaju u brojne interakcije sa starosjediocima, usvajajući od njih pomorske vještine i znanja o uzgoju mediteranskih kultura. Krajem 10. st. mletačka flota dužda Petra II. zauzima i pustoši Vis, a stanovništvo se sklanja u unutrašnjost otoka, prenoseći središte lokalnog života dalje od morske obale.

Od XII. st. Vis je dio hvarske komune, a od 1420. g. u posjedu Mletačke Republike. Nakon što katalonske snage u službi napuljskog kralja, krajem XV. st., opustoše Velo Selo, najveće naselje u unutrašnjosti otoka, pristupa se izgradnji utvrđenih naselja na obali pa tako u uvali Sv. Jurja nastaju Luka i Kut, dva naselja koja čine temelj današnjeg grada Visa.

Tijekom razdoblja renesanse i baroka, Vis doživljava ekonomski i kulturni procvat, a viška obala, posebice Kut, postaje privlačna destinacija za hvarsку vlastelu koja na Visu gradi svoje utvrđene ljetnikovce i palače.

Nakon propasti Mletačke Republike Vis prelazi iz jednih u druge ruke, da bi početkom XIX. st. napoleonski ratovi doveli na Vis i englesku mornaricu. Englezi grade brojne vojne utvrde koje i danas čine jedno od markantnih obilježja Visa te donose svoj navike i način života, od kojih će se neke poput kriketa zadržati i do današnjih dana. Vis u ovom kratkom engleskom razdoblju postaje trgovačko i krijumčarsko središte s gotovo 12.000 stanovnika (od kojih oko 7.000 stranaca).

Viško XIX. st. obilježeno je dvjema pomorskim bitkama, odnosno s tzv. Malim (1811.) i Velikim viškim bojem (1866.). U ovom prvom engleska flota poražava francusku, a u ovom drugom, mnogo poznatijem, austrijski admiral Tegetthoff nanosi težak poraz floti mlade talijanske države.

Epidemija filoksere početkom XX. st. trajno je obilježila suvremenu povijest Visa i ozbiljno ugrozila glavnu otočku privrednu granu - uzgoj vinove loze i prodaju vina te dovela do iseljavanja stanovništva u prekoceanske krajeve.

Od 1815. do 1918. Vis je dio habsburškog imperija, a nakon nekoliko godina talijanske okupacije neposredno poslije završetka I. svjetskog rata, postaje dijelom novostvorene južnoslavenske države Kraljevine SHS. Od 1941. do 1943. Vis je pod talijanskom okupacijom, da bi nakon kapitulacije Italije postao engleska vojna baza, a kasnije i sjedište Vrhovnog štaba NOVOJ-a na čelu s maršalom Titom.

Nakon II. svjetskog pa sve do Domovinskog rata na Visu su smještene brojne instalacije JNA, a sam je otok na određeni način pretvoren u važno strateško uporište jugoslavenske vojne doktrine, što je dobrom dijelom odredilo razvojni put otoka. Tijekom toga razdoblja ograničen je i usporen razvoj turističkih kapaciteta otoka i profiliranje u klasičnu turističku destinaciju, karakterističnu za jadransku obalu.

Odlaskom JNA s otoka u svibnju 1992. i integriranjem u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske, nastupaju nova vremena za Vis. Otok se otvara novim razvojnim izazovima i perspektivama.

Opći podaci

Slika 2. Teritorijalne jedinice otoka Visa
Izvor: <http://preglednik.arkod.hr>
(preuzeto 16.7.2015.)

Grad Vis smješten je na sjeveroistočnoj obali otoka u uvali Sv. Jurja. Prostire se na 52,23 km² i obuhvaća devet naselja: Dračevo Polje, Marine Zemlje, Milna - Ženka, Plisko Polje, Podselje, Podstražje, Rogačić, Rukavac i Vis. Grad Vis ima značajan geostrateški položaj u kontroli pomorskih putova i gotovo cijelog Jadrana, što je utjecalo na njegov dosadašnji razvoj. Udaljen je od županijskog središta Splita 53 km i s njim je povezan trajektnim i katamaranskim linijama više puta dnevno što u ovom trenutku

zadovoljava potrebe stanovništva.

Otok Vis nema institucionalni okvir i samoupravno tijelo za kreiranje i provođenje otočke razvojne politike, već je lokalna samouprava organizirana u dvije administrativno-teritorijalne jedinice Grada Visa i Grada Komiže, s pripadajućim naseljima. Otvaranje otoka u poratnom razdoblju i jačanje turizma pridonijelo je razvoju grada Visa, ali ipak nije donijelo željene gospodarske učinke. Gradski sustav središnjih funkcija i dalje se ostvaruje po „zimskom“ modelu stalnog boravka stanovnika i „ljetnom“ kada dominira povremeni boravak (stalno nastanjenih stanova je manje od 40 %).

Demografske karakteristike grada Visa

Osnovne demografske karakteristike su: pad broja stanovnika, nepovoljna starosna struktura stanovništva, iseljavanje radno sposobnog stanovništva, nedostatak stručnih radnika osobito u turističkoj sezoni.

Prema popisu stanovništva iz 2011. grad Vis ima 782 kućanstva (749 prema popisu iz 2001.) i 1.934 stanovnika (1.960, popis 2001.). Ako se trend iseljavanja koji traje od 1948. g. (od kada je otok Vis izgubio 3.650 stanovnika) nastavi, grad Vis će u 2015. imati 1.871 stanovnika ili 9 % manje u odnosu na 2011. godinu.

Klimatske značajke grada Visa

Smješten na srednjodalmatinskom pučinskom otoku, grad Vis ima mediteransku klimu „jadranskog tipa“ koju karakteriziraju vruća i suha ljeta te blage i vlažne zime.

Prosječna godišnja temperatura zraka u razdoblju od 60 godina iznosi 16,2°C; najhladniji mjesec 8,8°C; najtoplji 24°C. Temperatura mora ljeti je 22 - 26°C, zimi oko 12°C.

Godišnja količina oborina je oko 830 mm. Prosječna vлага oko 66 %.

Najučestaliji vjetrovi su jugo, bura i maestral.

Razvijenost

S indeksom razvijenosti 101,81 %, Grad Vis spada u IV. skupinu lokalnih samouprava, čiji pokazatelji predstavljaju vrijednost indeksa razvijenosti između 100 % i 125 % prosjeka RH.

2. ANALIZA STANJA

2.1. DEMOGRAFIJA

Upravljanje demografskim trendovima otočkih zajednica često predstavlja temeljni izazov za njihovu srednjoročnu održivost pa čak i dugoročni opstanak. Podaci koji su prikazani u ovom poglavlju ukazuju na potrebu za brzim djelovanjem u smjerovima koji prvo trebaju zaustaviti, a potom i preokrenuti aktualne demografske trendove.

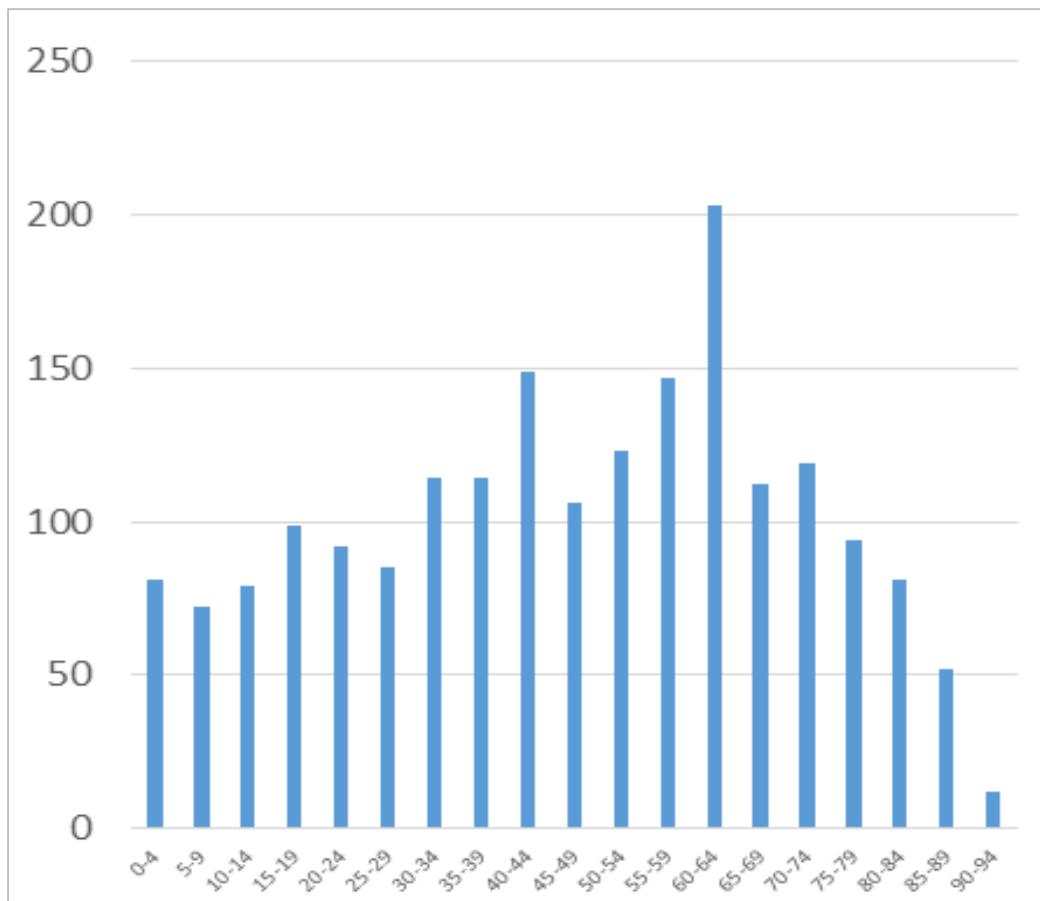
Starosna struktura stanovništva (popis 2011.)

Tablica u nastavku prikazuje starosnu strukturu stanovništva na području grada Visu prema popisu iz 2011. godine.

Tablica 2. Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.

	Spol	Ukupno	Starost																			
			0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85-89	90-94	95 i više
Udjeli	sv.		4,2%	3,7%	4,1%	5,1%	4,8%	4,4%	5,9%	5,9%	7,7%	5,5%	6,4%	7,6%	10,5%	5,8%	6,2%	4,9%	4,2%	2,7%	0,6%	
Zbirno	sv.	1.934	81	72	79	99	92	85	114	114	149	106	123	147	203	112	119	94	81	52	12	-
	m	943	44	31	37	51	49	43	57	59	82	50	64	75	100	60	56	41	25	15	4	-
	ž	991	37	41	42	48	43	42	57	55	67	56	59	72	103	52	63	53	56	37	8	-
Dračeve Polje	sv.	13	1	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	3	-	2	1	1	-	1	1	-
	m	7	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	2	-	1	-	1	-	-	1	-	-
	ž	6	-	-	-	-	-	-	-	2	-	-	-	1	-	1	1	-	-	1	-	-
Marinje Zemlje	sv.	63	1	2	-	3	2	5	-	1	1	2	4	12	12	6	2	1	5	4	-	-
	m	33	1	-	-	3	-	2	-	-	1	1	1	6	8	4	1	-	2	3	-	-
	ž	30	-	2	-	-	2	3	-	1	-	1	3	6	4	2	1	1	3	1	-	-
Milna	sv.	30	-	-	-	-	-	-	-	3	1	1	4	8	5	3	3	2	-	-	-	-
	m	17	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	2	4	4	3	2	-	-	-	-	-
	ž	13	-	-	-	-	-	-	-	2	-	1	2	4	1	-	1	2	-	-	-	-
Plisko Polje	sv.	19	-	-	-	-	-	-	1	4	-	1	2	2	2	4	1	1	1	-	-	-
	m	10	-	-	-	-	-	-	1	2	-	1	1	1	1	1	1	1	-	1	-	-
	ž	9	-	-	-	-	-	-	2	-	-	1	1	1	1	3	-	1	-	-	-	-
Podselje	sv.	19	1	-	-	1	3	2	1	-	2	1	1	1	3	1	1	-	-	-	1	-
	m	12	1	-	-	1	2	2	-	-	1	1	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-
	ž	7	-	-	-	-	1	-	1	-	2	-	-	1	-	-	1	-	-	-	1	-
Podstražje	sv.	40	2	-	1	-	1	1	2	1	1	2	2	5	6	6	5	3	2	-	-	-
	m	24	1	-	-	-	1	-	1	1	1	1	1	4	5	3	2	1	2	-	-	-
	ž	16	1	-	1	-	-	1	1	-	-	1	1	1	1	3	3	2	-	-	-	-
Rogačić	sv.	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	2	-	2	-	3	3	-	1	-
	m	8	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	2	-	3	1	-	1	-	-
	ž	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	2	-	-	-	-
Rukavac	sv.	66	2	-	-	1	-	2	3	3	4	3	2	9	17	9	5	4	2	-	-	-
	m	36	1	-	-	-	-	2	2	1	3	1	2	4	8	6	3	2	1	-	-	-
	ž	30	1	-	-	1	-	-	1	2	1	2	-	5	9	3	2	2	1	-	-	-
Vis	sv.	1.672	74	70	78	94	86	75	107	103	137	95	109	111	153	79	98	78	69	46	10	-
	m	796	39	31	37	47	46	37	53	55	75	44	57	56	69	40	43	34	19	11	3	-
	ž	876	35	39	41	47	40	38	54	48	62	51	52	55	84	39	55	44	50	35	7	-

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (preuzeto 16.7.2015.)

Slika 3. Grafički prikaz stanovništva prema starosti (popis 2011.)

Izvor: vlastita izrada

Podaci posebno ukazuju na sljedeće:

- najbrojnije starosne skupine su 40 - 44 i 60 - 64 godina
- posebno se po brojnosti ističe dobna skupina 60 - 64 godina koja čini 10.5 % ukupnog stanovništva; radi o popisu iz 2011. godine, to znači da je u ovom trenutku ta skupina sada u rasponu 64 - 68 godina
- starosne skupine od 0 do 14 godina su najmalobrojnije ako izuzmemo skupine iznad 80 godina.

Starosna struktura ukazuje na srednjoročnu neodrživost sadašnjih trendova. Kontinuirani rast udjela starijih generacija te pad udjela mlađih generacija pokazuje da već i sadašnja starosna struktura stanovništva ne uspijeva održati niti nulti prirast stanovništva, a trendovi ukazuju na daljnje pogoršanje.

Prirodno kretanje stanovništva 2009. - 2014.

Tablica u nastavku prikazuje prirodno kretanje stanovništva u gradu Visu u razdoblju 2009. - 2014.

Tablica 3. Prirodno kretanje stanovništva 2009. - 2014. (grad Vis)

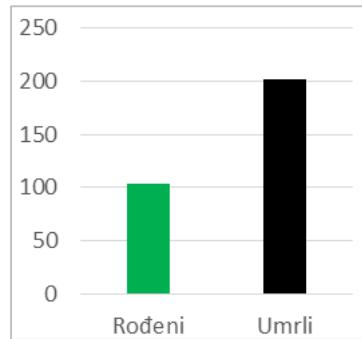
	ROĐENI	UMRLI	PRIRODNI PRIRAST	BRAKOVI		VITALNI INDEKS (ŽIVOROĐENIH NA 100 UMRLIH)
				SKLOPLJENI	RAZVEDENI	
2009.	18	41	-23	2	2	43,9
2010.	20	40	-20	15	0	50,0
2011.	14	34	-20	6	1	41,2
2012.	24	28	-4	3	1	85,7
2013.	15	34	-19	7	1	44,1
2014.	13	25	-12	7	6	52,0
Ukupno	104	202	-98	40	11	51,5

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (preuzeto 16.7.2015.)

Podaci posebno ukazuju na:

- zabrinjavajuće kretanje vitalnog indeksa (51,5), što znači da se godišnje rađa upola manje stanovnika nego što umire
- prosječni broj rođenih u promatranom razdoblju po godini je svega 17,3 i ima dugotrajan trend pada.

Ovakvi pokazatelji zahtijevaju punu pažnju i fokus lokalne samouprave.

Slika 4. grafički prikaz kretanja stanovništva 2009. - 2014.

Izvor: vlastita izrada

Kontingent stanovništva

Tablica u nastavku prikazuje kontigent stanovništva grada Visa na dva zadnja provedena popisa (2011. i 2001.).

Tablica 4. Kontingenti stanovništva za grad Vis, popis 2001., 2011.

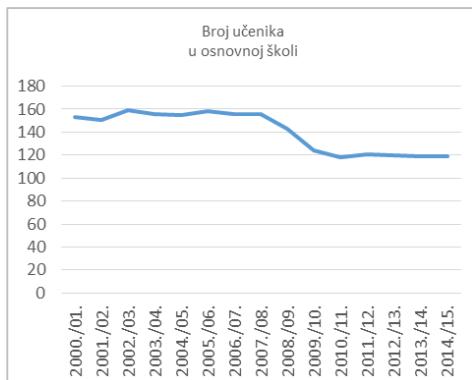
	Spol	Ukupno	0-6 godina	0-14 godina	0-17 godina	0-19 godina	Žene u fertilnoj dobi		Radno sposobno stanovništvo (15-64 godine)	60 i više godina	65 i više godina	75 i više godina	Prosječna starost	Indeks starenja	Koefficijent starosti	
							Svega (15-49 godina)	od toga 20-29 godina								
2011	sv.	1.934	118	232	296	331	-	-	1.232	673	470	239	46,8	203,3	34,8	
	m	943	58	112	147	163	-	-	630	301	201	85	45,5	184,7	31,9	
	ž	991	60	120	149	168	368	85	602	372	269	154	48,2	221,4	37,5	
2001	sv.	1.960	122	273	330	367	-	-	1.097	642	506	232	45,2	174,9	32,9	
	m	921	60	138	165	185	-	-	582	259	197	74	42,7	140	28,2	
	ž	1.039	62	135	165	182	382	109	515	383	309	158	47,4	210,4	37,1	
Promjena sv. (%)		-1%	-3%	-15%	-10%	-10%	-4%	-22%	12%	5%	-7%	3%	4%			
Promjena (aps.)		-26	-4	-41	-34	-36	-14	-24	135	31	-36	7	2			

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (preuzeto 16.7.2015.)

Podaci posebno ukazuju na:

- značajan pad broja stanovnika u svim dobnim skupinama ispod 20 godina (čak do -15 %)
- značajan pad žena u fertilnoj dobi, posebnu u dobroj skupini 20 - 29 godina (-22 %)
- značajan rast radno sposobnog stanovništva starosti 15 - 64 godina (+12 %).

Ilustrativni primjer - broj učenika u osnovnoj školi

Slika 5. Grafički prikaz broja učenika u osnovnoj školi

Izvor: vlastita izrada

Posebno životan primjer predstavlja kretanje broja učenika u (obaveznoj) osnovnoj školi.

U prikazanom grafikonu vidljiv je pad ukupnog broja učenika u školi u školskim godinama 2008./09. i 2009./10. Do ovoga pada dolazi u trenutku završetka osmoškolskog obrazovanja najbrojnijih generacija koje su u prvim razredima nadomjestile značajno manje ulazne generacije.

Iz grafikona je vidljivo da se radi o padu ukupnog broja učenika s gotovo 160 na približno 120, što predstavlja pad od gotovo 25 % u svega dvije godine. Nakon toga pada ukupan broj učenika ustalio se na približno 120 na godišnjoj razini.

Izazovi:

- *Prirodno kretanje stanovništva ukazuje na visok rizik od odumiranja otočkog stanovništva; prikazani podaci promatrani u korelaciji sa starosnom strukturuom stanovništva, ukazuju na ugroženu regeneraciju stanovništva*
- *Starosna struktura posebno otežava eventualne aktivnosti koje se mogu poduzeti zbog ograničenih ljudskih potencijala u ranim radno aktivnim godinama.*

Preporuke:

- *Nužni su programi i aktivnosti koji će poticati ostanak mlađih generacija na otoku.*
- *Promisliti o programima kojima bi se potaknuo priljev stručnog te radno i reproduktivno aktivnog stanovništva.*

2.2. OBRAZOVANJE

Obrazovni sustav u gradu Visu sadrži elemente obrazovne vertikale od predškolske do srednjoškolske razine, uz povremeno izvođenje određenih visokoškolskih programa za studente Veleučilišta VERN' iz Zagreba i programa koji se odvijaju u okviru međunarodne studentske razmjene.

Predškolska razina

DJEČJI VRTIĆ „VIS“ prosječno pohađa 60-ak polaznika od jasličkog do predškolskog uzrasta. Vrtić je 1998. izdvojen iz prostora osnovne škole i premješten u zgradu u kojoj se i danas nalazi. Zgrada vrtića je nedavno obnovljena i nadograđena.

Tablica 5. Broj djece u vrtiću

PEDAGOŠKA GODINA	BROJ NOVOUPISANE DJECE	BROJ DJECE PREDŠKOLSKOG PROGRAMA	UKUPAN BROJ DJECE
2009./10.	18	12	62
2010./11.	16	20	63
2011./12.	19	19	58
2012./13.	18	14	56
2013./14.	22	13	53
2014./15.	30	14	73
Prosjek	21	15	61

Izvor: službeni podaci dječji vrtić Vis

Sukladno očekivanjima, nakon obnove vrtića, povećao se broj djece-korisnika, što je jasno vidljivo iz tablice br. 5 u 2014./15. pedagoškoj godini.

Obnova vrtičkih kapaciteta velik je doprinos kvaliteti života u gradu i to upravo u najosjetljivijem demografskom segmentu. U narednim godinama novi poboljšani vrtički kapaciteti trebali bi pridonijeti poboljšanju aktualne demografske slike s obzirom na to da izravno utječu na kvalitetu života djece i roditelja, dvije „najugroženije“ generacijske skupine.

Osnovnoškolska razina

OSNOVNU ŠKOLU VIS pohađa oko 120 učenika. Škola zapošljava 28 djelatnika, od toga 20 nastavnog i stručnog osoblja. Školska zgrada sagrađena je 1964., a od 1975. je u njoj smještena i srednja škola tako da osnovna škola dijeli prostor sa srednjom školom. Ova prostorna kohabitacija uvjetuje organizaciju nastave u dva turnusa, što za obje škole predstavlja izazov pri izvođenju nastave i izvannastavnih aktivnosti.

Tablica 6. Broj učenika u osnovnoj školi

NASTAVNA GODINA	BROJ DJECE U 1. RAZREDU	BROJ DJECE U 8. RAZREDU	UKUPAN BROJ DJECE
2000./01.	27	25	153
2001./02.	27	12	151
2002./03.	19	22	159
2003./04.	15	17	156
2004./05.	22	12	155
2005./06.	13	18	158
2006./07.	17	17	156
2007./08.	17	24	156
2008./09.	10	29	143
2009./10.	11	22	124
2010./11.	14	14	118
2011./12.	17	18	121
2012./13.	18	14	120
2013./14.	15	17	119
2014./15.	17	15	119
Prosjek	17	18	141

Izvor: službeni podaci osnovna škola Vis

Tablica s brojem učenika ukazuje na zabrinjavajuće demografske trendove, što je posebno obrađeno u poglavlju: „Stanovništvo i demografija“.

GLAZBENA ŠKOLA „VIS“ zapravo je dislocirani odjel Glazbene škole Josipa Hatzea iz Splita. Škola je smještena u zgradi kulturnog centra i ima 10 - 20 polaznika. Među polaznicima škole uglavnom se regrutira podmladak orkestra HRVATSKE GRADSKE GLAZBE VIS.

Srednjoškolska razina

SREDNJA ŠKOLA ANTUNA MATIJAŠEVIĆA KARAMANEAE djeluje u zgradi osnovne škole od 1975. g. pod različitim imenima (Opća srednja škola, Centar za odgoj i usmjereno obrazovanje „Vis“), a od 1992. pod sadašnjim imenom. U školi se nastava izvodi u dva stalna smjera - opća gimnazija i smjer za kuhara/konobara. Ovisno o pojedinoj školskoj godini i iskazanom interesu otvaraju se i smjerovi za turističko-hotelijerske komercijaliste, ekonomiste i hotelijersko-turističke tehničare.

Tablica 7. Broj đaka u srednjoj školi

ŠKOLSKA GODINA	UPISANI	ZAVRŠENI	UKUPNO UČENIKA
2004/05.	25	36	99
2005/06.	25	14	87
2006/07.	30	33	100
2007/08.	31	21	95
2008/09.	32	23	104
2009/10.	31	25	65
2010/11.	29	30	121
2011/12.	26	32	112
2012/13	20	34	106
2013/14	18	29	88
2014/15	26	22	86
Prosjek	27	27	97

Izvor: službeni podaci Srednja škola Antun Matijašević Karamaneo Vis

U planu je premještanje strukovnog smjera škole u prostore kulturnog centra gdje bi se osigurali odgovarajući prostorni i tehnički uvjeti za kvalitetniju strukovnu naobrazbu s odgovarajućim radilištima i uvjetima za praksu i praktičan rad.

Cjeloživotno i visoko obrazovanje

PRIVATNA ŠKOLA STRANIH JEZIKA „ALTERNATIVA“ izvodi nastavu iz engleskog, talijanskog, njemačkog i francuskog jezika u prostorima kulturnog centra. Škola ima ukupno oko 80 polaznika različite dobi.

Slika 6. Fotografija zgrade VERN' Island school
Izvor: Foto album Veleučilišta VERN'

visokoobrazovna studijska programa (turizam i poduzetništvo), modularni programi dislocirane redovne nastave iz matične ustanove iz Zagreba, razmjenski semestri za međunarodne i domaće studente, programi cjeloživotnog obrazovanja te različiti programi akademskoga, stručnog i poslovnog konferencijskog karaktera.

Obrazovna struktura stanovništva iznad 15 godina prikazana je u tablici 8. (popis 2011). Iz prikazanog vidljivo je sljedeće:

- **Bez završene osnovne škole je 8 % populacije.** Ovo se praktički isključivo odnosi na populaciju stariju od 55 godina pa ne predstavlja aktualni problem. Mlađe generacije sve i u potpunosti završavaju osnovnu školu.
- **Završenu samo osnovnu školu ima 21 % populacije.** Ni ovaj podatak nije zabrinjavajući jer je vidljivo da generacije od 20 do 39 godina u vrlo visokom postotku završavaju srednjoškolsko obrazovanje, a mlađa generacija još je u procesu završavanja.
- **Završenu srednju školu ima 55 % populacije.** Ovaj podatak ukazuje na nedovoljnu visoku stopu maturanata koji nastavljaju obrazovni ciklus te uspješno završavaju neki visokoobrazovni program. Trebalo bi težiti smanjenju ovog udjela, uz povećanje udjela visokoobrazovanog stanovništva prema 25 % i više.

VERN' - MEĐUNARODNI SVEUČILIŠNI CENTAR
(ekspositura Veleučilišta VERN' iz Zagreba) smještena je u staroj zgradi osnovne škole, sagrađenoj 1901. Zgrada je renovirana prije par godina i od tada je otvorena jedna etaža ovoga akademskog centra, u kojoj se u semestralnoj dinamici održavaju modularni programi različitih studijskih programa Veleučilišta VERN', kao i različiti skupovi konferencijskog karaktera. U perspektivi u centru bi se trebala odvijati dva stalna

- Završen neki vid visokog obrazovanja ima 16 % populacije. Lokalna samouprava trebala bi tražiti načine kako povisiti udjel fakultetski obrazovanog stanovništva.

Po popisu iz 2011. pismeno je 99,5 % (9) stanovništva što je u potpunosti zadovoljavajuće.

Tablica 8. Stanovništvo staro 15. i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, popis 2011.

STAROST	SPOL	UKUPNO	BEZ ŠKOLE	1 - 3 RAZREDA OSNOVNE	4 - 7 RAZREDA OSNOVNE	OSNOVNA ŠKOLA	SREDNJA ŠKOLA ¹⁾	VISOKO OBRAZOVANJE				NEPOZNATO
				ŠKOLE	ŠKOLE			SVEGA	STRUČNI STUDIJ ²⁾	SVEUČILIŠNI STUDIJ ³⁾	DOKTORAT ZNANOSTI	
15-19	sv.	99	-	-	1	80	18	-	-	-	-	-
	m	51	-	-	-	41	10	-	-	-	-	-
	ž	48	-	-	1	39	8	-	-	-	-	-
20-24	sv.	92	-	-	-	3	84	5	2	3	-	-
	m	49	-	-	-	2	45	2	-	2	-	-
	ž	43	-	-	-	1	39	3	2	1	-	-
25-29	sv.	85	1	-	-	2	66	16	6	10	-	-
	m	43	1	-	-	2	37	3	2	1	-	-
	ž	42	-	-	-	-	29	13	4	9	-	-
30-34	sv.	114	1	-	-	6	81	26	9	17	-	-
	m	57	1	-	-	5	46	5	2	3	-	-
	ž	57	-	-	-	1	35	21	7	14	-	-
35-39	sv.	114	-	-	-	7	86	21	6	15	-	-
	m	59	-	-	-	5	47	7	2	5	-	-
	ž	55	-	-	-	2	39	14	4	10	-	-
40-44	sv.	149	-	-	-	25	93	31	9	22	-	-
	m	82	-	-	-	13	52	17	5	12	-	-
	ž	67	-	-	-	12	41	14	4	10	-	-
45-49	sv.	106	-	-	1	16	74	15	4	11	-	-
	m	50	-	-	1	6	36	7	-	7	-	-
	ž	56	-	-	-	10	38	8	4	4	-	-
50-54	sv.	123	-	-	-	12	86	25	11	14	-	-
	m	64	-	-	-	5	42	17	7	10	-	-
	ž	59	-	-	-	7	44	8	4	4	-	-
55-59	sv.	147	-	-	3	21	94	29	11	18	-	-
	m	75	-	-	1	9	48	17	5	12	-	-
	ž	72	-	-	2	12	46	12	6	6	-	-
60-64	sv.	203	3	1	7	41	111	40	22	18	-	-
	m	100	1	-	1	9	65	24	14	10	-	-
	ž	103	2	1	6	32	46	16	8	8	-	-
65-69	sv.	112	-	-	2	25	54	31	14	17	-	-
	m	60	-	-	1	9	30	20	7	13	-	-
	ž	52	-	-	1	16	24	11	7	4	-	-
70-74	sv.	119	3	1	22	34	44	15	9	6	-	-
	m	56	-	-	6	16	23	11	7	4	-	-
	ž	63	3	1	16	18	21	4	2	2	-	-
75 i više	sv.	239	7	10	74	78	53	16	8	8	-	1
	m	85	2	3	16	27	24	13	7	6	-	-
	ž	154	5	7	58	51	29	3	1	2	-	1
Ukupno	sv.	1.702	15	12	110	350	944	270	111	159	-	1
	sv.%		1%	1%	6%	21%	55%	16%	7%	9%		0%
	m	831	5	3	26	149	505	143	58	85	-	-
	ž	871	10	9	84	201	439	127	53	74	-	1

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (preuzeto 16.7.2015.)

Izazovi:

- Nedostatak redovnih visokoobrazovnih sadržaja u gradu što otežava nastavak školovanja na fakultetskoj razini te doprinosi odljevu mladih perspektivnih ljudi
- Neodgovarajući uvjeti za rad strukovne srednje škole
- Nedostatak programa cjeloživotnog obrazovanja
- Manjak domicilnih nastavničkih kapaciteta.

Preporuke:

- *Provesti projekt preseljenja srednje škole u novi, adekvatniji prostor te ga primjereno opremiti*
- *Poticati partnerstva s ustanovama koje izvode programe cjeloživotnog obrazovanja te poticati i podržavati lokalno stanovništvo na pohađanje programa*
- *Pružanje podrške mogućim partnerima za razvoj redovitih visokoobrazovnih sadržaja namijenjenih vanjskom, ali i domicilnom stanovništvu*
- *Uvesti programe stipendiranja viških studenata (uz obavezu povratka u Vis)*
- *Promisliti o načinima podrške uz koju bi se u Vis na dulje razdoblje doveo stručni nastavni kadar (preporuka vrijedi za sve razine obrazovanja).*

2.3. KULTURA I BAŠTINA

Grad i otok Vis iznimno su bogati resursima i potencijalima iz područja kulture i povijesne baštine. Vidljivi su značajni naporci zajednice za očuvanjem i održivim korištenjem ovih resursa.

U ovom poglavlju redom se navode sve aktivnosti, ustanove i potencijali iz ovih područja i to kao slijedi:

- Kulturne ustanove, prostor, programi i manifestacije
- Kulturno-povijesni resursi.

A na zamolbu gradonačelnika popisani su i kratko opisani resursi u posebnim kategorijama:

- sakralni objekti
- civilne kule i utvrde
- ljetnikovci i palače
- vojne kule i utvrde.

Kulturne ustanove, prostor, programi i manifestacije

U gradu Visu djeluje nekoliko kulturnih ustanova od bitnog značaja za kvalitetu života lokalne zajednice. Ove ustanove, zajedno s prostorima u kojima su smještene, programima koji se u njima izvode i manifestacijama koje organiziraju, tvore kulturnu infrastrukturu viške komune.

- **GRADSKA KNJIŽNICA I ČITAONICA „VIS“**- knjižnica ima oko 14.400 primjeraka knjiga i više od 700 korisnika. Djeluje od 1999. u prostorima kulturnog centra.
- **„MUZEJ“** - Arheološka zbirka „Issa“ predstavlja ispostavu Arheološkog muzeja Split, utemeljenu 1983. Muzej je smješten u nekadašnjoj austrijskoj utvrdi Gospina tvrđava/Batarija. Zbirka je uglavnom sastavljena od predmeta iz antičkog grčkog grada Isse, kao i prapovijesnih nalaza iz drugih dijelova otoka. Prema određenim stručnim procjenama radi se o najbogatijoj i najznačajnijoj zbirci grčkih spomenika u Hrvatskoj. Muzej planira proširenje zbirke i na rimsko razdoblje. Također, u nadležnosti Muzeja je i prezentacija helenističke nekropole na Martvilu i rimskih termi.
- **AMATERSKO KAZALIŠTE RANKA MARINKOVIĆA** djeluje od 1996. g. u zgradici Hrvatskog doma. Viško je kazalište do sada postavilo 14 predstava. Ljeti koriste pozornicu u dvorištu Gospine tvrđave.
- **HRVATSKA GRADSKA GLAZBA VIS** pučka je viška limena glazba/orkestar koja prema dostupnim podacima postoji preko 160 godina, od 1848 i broji oko 25 glazbenika.
- **OGRANAK MATICE HRVATSKE VIS** osnovan je krajem 19. st. i okuplja lokalne članove Matice hrvatske. Ogranak izdaje časopis „Hrvatska zora“ i organizira tematske skupove iz područja kulture.
- **MEMORIJALNA ZBIRKA RANKA MARINKOVIĆA** djeluje od 2008. Izložbeni prostor zbirke nalazi se u kulturnom centru.

- **MEŠTROVIĆEVA GALERIJA** je privatna galerija unuke Ivana Meštrovića. Galerija je smještena u Jakinovom dvoru i otvorena za javnost u večernjim satima tijekom srpnja i kolovoza.
- **HRVATSKI DOM** ili “viški hram kulture“ imozantna je građevina sagrađena u neogotičkom stilu u 1907. godini na gradskoj rivi u predjelu Luka. Hrvatski dom tradicionalno je središte kulturnog i društvenog života grada Visa i nacionalne svijesti. U njegovoj dvorani s oko 200 mjesta izvode se glazbene, kazališne i kinopredstave te održavaju skupovi od društvenog i političkog značaja. U okrilju doma pokuse održavaju hrvatska gradska glazba Vis i amatersko kazalište. U Domu je 1944., u jeku II. svjetskog rata, obnovljeno i djelovanje nogometnog kluba i hrvatskog sportskog kluba „Hajduk“, koji je do kraja rata nastupao kao reprezentacija NOVOJ-a, što je i obilježeno simboličkim postavljanjem spomen-ploče u zgradici Doma.
- **VIŠKI KULTURNI CENTAR** udomljuje različite institucije, udruge i sadržaje. U njemu je smještena gradska knjižnica i čitaonica, Memorijalna zbirka Ranka Marinkovića, škola stranih jezika, a u njega bi prema planovima trebala biti premještena i Srednja škola Antun Matijaešević Karamaneo i glazbena škola Josip Hatzea. Prostor u centru za svoje probe koriste i muška klapa „Liket“, ženska klapa „Issa“, mandolinistički orkestar „Mareta“ te neke od udruga civilnog društva. U sklopu centra nalazi se i gradska vijećnica. Prostor je u nadležnosti lokalne uprave.
- **LJETNO KINO „HRID“** uređeno je 1964. na prostoru unutar kamenih zidova bivših dvorišta i perivoja viških ljetnikovaca iz 16. i 17. st. Kino se nalazi neposredno uz more u predjelu Smiderevo i otvoreno je u razdoblju lipanj-rujan. Kapacitet kina je oko 140 mesta. Osim filmskih projekcija u kinu se povremeno održavaju i koncerti.
- **KINOPROGRAM** - izvan sezone kinoprogram se odvija u redovitoj dinamici od dvije projekcije tjedno u dvorani Hrvatskog doma. Dvorana je nedavno uz pomoć Hrvatskog audiovizualnog centra opremljena suvremenom projekcijskom opremom. Program se ljeti u intenzivnijoj dinamici odvija u već spomenutom Ljetnom kinu „Hrid“.
- **VIŠKO KULTURNO LJETO** tradicionalna je manifestacija koja se svake godine tijekom srpnja, kolovoza i rujna održava u gradu Visu na različitim gradskim lokacijama. Program Viškog ljeta obuhvaća različite kulturne sadržaje, od koncerata rock, jazz, tradicijske i klasične glazbe, kazališnih predstava, kreativnih radionica, promocija knjiga i časopisa, filmskih projekcija, pjesničkih večeri, nastupa gradske limene glazbe, pa do viškog plivačkog maratona i vinarskih fešti uz klapsku pjesmu. U sklopu Viškog ljeta održava se i Festival orgulja u crkvi Svetog Jerolima na Prirovu i Gospe od Spilice.
- **ANATOMIJA OTOKA** je međunarodna stručna manifestacija (odnosno „ciklus simpozija i radionica“) koja se u organizaciji udruge „Anatomija otoka - centar za istraživanje i razvoj“ tijekom rujna održava na otoku Visu. U fokusu ove manifestacije su „interdisciplinarna znanja o otocima, otočnim zajednicama i modelima otočnog razvoja, prijenosa toga znanja različitim oblicima edukacije te primjene znanja implementacijom razvojnih projekata na otocima.“ Na simpozijima Anatomije otoka sudjeluju stručnjaci iz različitih znanstvenih disciplina (arhitekture, urbanizma, geografije, arheologije, etnologije, ekonomije, sociologije, agronomije, kulturne antropologije...), kao i predstavnici lokalne samouprave i udruga te pojedinci uključeni

u otočne razvojne programe. Na međunarodnim studentskim radionicama dosad je izrađeno više idejnih projekta za unaprjeđenje pojedinih lokaliteta u gradu Visu

Kulturno-povijesni resursi

Prostor grada i otoka Visa obiluje kulturno-povijesnom baštinom iz različitih razdoblja viške povijesti i arheološkim nalazištima iz antičkog razdoblja. Dio te baštine još nije do kraja istražen, arheološki i znanstveno obrađen te stavljen u funkciju, no, ona u svome materijalnom i nematerijalnom obliku predstavlja važan razvojni resurs grada i otoka Visa u spoznajnom, edukativnom, kulturnom, ali i turističko-komercijalnom smislu.

- **ANTIČKI ARHEOLOŠKI LOKALITETI I MUZEJSKA ZBIRKA** - već je spomenuto da viška muzejska zbirka i arheološka nalazišta predstavljaju zbirku najbogatijih i najznačajnijih starogrčkih spomenika u Hrvatskoj. Ostaci grčkog polisa Isse (nekropola Martvilo, neotkopani grad na brdu Gradina...) i rimskih antičkih slojeva (terme, teatar na Prirovu...), kao i hipotetski (još nelocirani i neistraženi) ranosrednjovjekovni starokršćanski spomenici, izazov su za istraživače, ali i potencijal za različite inovativne projekte i obogaćivanje kulturno-turističke ponude grada Visa.
- **NARATIV O NAJVAŽNIJOJ I NAJSTARIJOJ GRČKOJ KOLONIJI**, odnosno polisu u hrvatskom dijelu Jadranu.
- **VIŠKE RENESANSNE PALAČE** (Gariboldi, Zamberlin, Dojmi, Mardešić, Tramontana, Jakša ...) - prema riječima povjesničarke umjetnosti Katarine Horvat-Levaj, ove renesanse palače, mahom hvarske vlastele (Vis je bio dio Hvarske komune), odlikuju se jednim sasvim osobitim spojem ladanjske i fortifikacijske arhitekture, karakteristične za poluurbana jadranska naselja bez gradskih zidina. Poseban značaj ovim „ladanjskim ambijentima“ daje i povezanost s nekim od istaknutih figura hrvatske renesansne književnosti poput Petra Hektorovića, Hanibala Lucića i Marina Gazarovića.
- **FORTIFIKACIJE** (George/Fortica, Wellington, Hoste, Bentinck/Terjun/Torjun, Robertson, kula Perast, Levaman/Gospina tvrđava/Batarija...) - viško područje odlikuje velik broj relativno dobro očuvanih fortifikacijskih instalacija izgrađenih u različitim razdobljima viške povijesti.
- **NARATIV O VIŠKIM POMORSKIM BITKAMA** (Mali i Veliki viški boj) - dvije pomorske bitke iz 19. st. (1811. i 1866.) trajno su obilježile višku povijest i oblikovale lokalni narativ o tim događajima u kojima je lokalna viška povijest u interakciji s glavnim tokovima europske povijesti.
- **NARATIV O ENGLESKOJ VOJNOJ PRISUTNOSTI NA OTOKU** (engleska uprava, gradnja fortifikacija, društvena interakcija s otočkim stanovništvom...).
- **VOJNE INSTALACIJE IZ II. SVJETSKOG RATA I OSATLE NAPUŠTENE VOJNE INSTALACIJE IZ PROŠLOG STOLJEĆA.**
- **NARATIV O ULOZI VISA U II. SVJETSKOM RATU I BORAVKU VRHOVNOG ŠTABA NA VISU.**
- **VILLE RUSTICE** u unutrašnjosti otoka.
- **PODMORSKI ARHEOLOŠKI LOKALITETI** - viški akvatorij sadrži određeni broj podmorskih arheoloških nalazišta s artefaktima od antičkih vremena do novije viške povijesti.

- **SAKRALNI OBJEKTI** (franjevački samostan na Prirovu s crkvom svetog Jerolima, Gospa od spilica, Sveti Duh, crkva svetog Ciprijana i Justine...).
- **VIŠKA ČAKAVICA/COKAVICA**, odnosno viški jezik (nematerijalna baština).
- **TRADICIJA KLAPSKE PJESME**.
- **ORGULJE OTOKA VISA** - Crkva sv. Marije 17.st orgulje, Crkva sv. Jerolim 19.st, Crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije 18./19.st.

Sakralni objekti

Na području grada Visa nalazi se 12 sakralnih objekata od kojih neki danas više nisu u funkciji, što znači da se u njima ne održavaju obredi. Slijedom povijesnih događanja stanovništvo Visa se selilo s obale u unutrašnjost otoka, tijekom srednjeg vijeka, te natrag na obalu u XV. stoljeću. Sukladno tome sakralne objekte nalazimo i u selima i uz obalu u samom gradu, a nije rijetkost da danas postojeće crkve imaju starije temelje i elemente što dokazuje njihov dugi kontinuitet. Korištenje antičkih blokova u gradnji sakralnih objekata, te često miješanje umjetničkih stilova također je jadna od posebnosti viških sakralnih građevina i u tom smislu potrebno je dodatno istražiti i valorizirati te objekte.

Crkva sv. Jurja: crkva se nalazi na lijevom ulazu u višku luku, u uvali sv. Jurja koja je dobila ime po toj crkvi. Vjerovalo se da je sagrađena u XIV. st., ali su stručnjaci Uprave za zaštitu kulturnih dobara iz Splita pri njenoj obradi zaključili da je sagrađena mnogo ranije, tj. u XI.st.

Crkva sv. Ciprijana i Justine: u XV. stoljeću na istom mjestu bila je gotička crkvica, koja je s vremenom pregrađivana, a njezini se gotički dijelovi vide i danas. Crkva je izgrađena 1742. godine u baroknom stilu na mjestu gdje je u XV. st. bila gotička crkvica čiji se dijelovi vide i danas. Za njenu izgradnju su zaslužni tadašnji veleposjednici braća Fioretti i nadstojnici Vidali i Jakša. Uz crkvu se nalazi i bogato ukrašen zvonik sagrađen u prvoj polovici 18. st.

Crkvica sv. Vicko Ferarski: crkvica se nalazi u predjelu Kut, a izgradili su je u XVI. st. hvarski dominikanci. Biskup Stratico je 1798. godine zabranio održavanje obreda u crkvi sv. Vicka Ferarskog.

Crkva Gospe od Spilice: crkva Gospe od Spilica sagrađena je u XVI. stoljeću. To je središnja crkva grada Visa smještena između dva dijela grada, Kuta i Luke. Ime je dobila po brojnim udubinama i špiljama na kojima je sagrađena. Najstariji središnji dio je građen gotičko-renesansnim stilom. U crkvi se nalaze nadgrobni spomenici raznih svećenika i plemića kao i književnika A. M. Karamanea. Pred crkvom je nekada bilo staro groblje koje se danas više ne koristi.

Crkva sv. Duh: građena je u prvoj polovici XVII. do prvih godina XVIII. stoljeća u zapadnom dijelu viške uvale. U pločniku svetišta nalazi se natpis trogirskog drvodjelca Nikole Vilandića, darovatelja ove crkve. Za njenu gradnju korišteni su antički kameni blokovi. Iako crkva ima brojna barokna obilježja, na crkvi se nalaze i obilježja romanike i gotike. Ta srednjovjekovna obilježja domaći su graditelji koristili jer si nisu mogli u potpunosti priuštiti raskošne oblike baroka pa su barokne ukrasne motive isprepletali sa srednjovjekovnima. U crkvi se nalazi nekoliko vrijednih slika manirističkog stila, te liturgijskih predmeta iz baroknog razdoblja.

Kapela sv. Magdalene: sagrađena je početkom XVIII. st. na padini brda južno od grada Visa. Jedna je od novijih crkvica na otoku Visu, ali o njoj nitko ne brine i malo tko zna za nju, te je u dosta lošem stanju.

Crkva i samostan sv. Jerolim: početkom XVI. stoljeća franjevci - konventualci su na poluotoku Prirovu dali sagraditi svoj samostan i crkvu svetog Jerolima. Samostan je sagrađen na zidovima antičkog rimskog kazališta, što je jasno vidljivo po zaobljenom obliku samostana, a djelovi teatra i danas su vidljivi u podrumu samostana dok su kameni blokovi teatra i reljefi uzidani u zidove samostana i crkve. Po vanjskom izgledu zaključuje se da je crkva renesansnog oblika, iako ima i obilježja drugih stilova. Stariji oltari su u XVII. i XVIII. st. zamijenjeni novim oltarima. Orgulje i pjevalište potječu iz XIX. stoljeća. Zvonik iz XVIII. st. udaljen je od crkve i izgrađen na uzdignutom položaju da bi se više isticao na poluotoku i cijeloj uvali. Iako je zvonik iz kasno baroknog razdoblja na njemu se pojavljuju i srednovjekovna obilježja, što je karakteristika otočne gradnje jer si domaći graditelji nisu mogli u potpunosti priuštiti raskošne oblike baroka pa su ih isprepletali s jednostavnijim srednjovjekovnim motivima.

Crkva sv. Nikola, Dol: crkva sv. Nikole sagrađena je vjerojatno u XV. st. u jednostavnom kasnogotičkom stilu u Dolu, na mjestu gdje se u srednjem vijeku nalazilo naselje koje se spominje u XV. stoljeću. Drveni oltar je sačuvan još i danas iako se u njoj više ne služe mise. Lađa s četvrtastom apsidom produljena je u XVII. stoljeću prema zapadu, te su vrata sa starijem pročelju premještena na novo pročelje, dok je polukružna luneta iznad nadvratnika premještena na kuću sagrađenu uz crkvu.

Crkva Sv. Marije - Gospa od Velog Sela, Podselje: crkva sv. Marije smještena je u selu Podselje iznad Velog polja. Za nju se sigurno zna da je postojala još u XIV. stoljeću na mjestu gdje se nekad nalazilo najveće viško naselje dok ga nije 1483. porušila vojska napuljsko-aragonskog kralja Ferranta. Najstariji dio je današnja sakristija, te gotička lađa i polukružna apsida. Prva nadogradnja je vjerojatno izvedena u XV. stoljeću. Glavni oltar s renesansnim nišama posvećen je Djevici Mariji. Zadnja nadogradnja je izvedena početkom XX. stoljeća i njom je crkva dobila neorenesansnu lađu u obliku križa. Uz ovu crkvu se vezuju brojne legende između ostalih i ona o zavjetnoj srebrnoj srdeli koju su dali izraditi ribari kad nisu lovili dovoljne količine ribe. Crkva je tradicionalno viško svetište kojem se hodočasti na blagdan Vele Gospe.

Crkva sv. Marije i Margarite, Podselje: na sjevernoj strani najstarijeg dijela crkve sv. Marije u Podselju naslanja se jednostavna gotička crkvica sv. Margarite. Na njoj opažamo četvrtastu presvođenu apsidu i kamene ploče kojima je pokrivena. Crkva se više ne koristi za vjerske obrede, te joj je unutrašnjost oronula i zapuštena. Uz crkve sv. Marije i sv. Margarite nalazi se groblje koje je zatrpano, a spominje se u XVI. stoljeću.

Crkvica sv. Kuzme i Damjana: osamljena crkvica dvojice zaštitnika bolesnih, sv. Kuzme i Damjana, smještena je južno od grada Visa i sjeverno od naselja Podselje. Građena je u gotičkom stilu, međutim, iz spisa A. M. Karamanea doznajemo da ju je sagradio Franjo Vukašinović de Lupis sredinom XVII. st. što pokazuje s kolikim su zakašnjenjem pojedini stilovi stizali na Vis.

Crkvica sv. Vid: Crkvica sv. Vida smještena je na samom vrhu istoimenog brežuljka sjeverno od sela Marine Zemlje. Vjerojatno potječe iz XIV. stoljeća, dok su vrata postavljena u XVII. stoljeću. Na istočnoj strani se nalazi niska apsida u kojoj je rustično zidani oltar. U 17. stoljeću se spominje i groblje uz crkvicu, ali je kasnije zapušteno.

Civilne kule i utvrde

Budući da Vis prema svojoj konfiguraciji nije mogao biti utvrđen, a kao strateški najizloženiji otok na Jadranu bio je česta meta napada s mora, postojala je stalna potreba zaštite stanovništva i imovine. U renesansnom se razdoblju, uz urbanističku preobrazbu tadašnjih naselja Kut i Luka, razvija utvrđena ladanjska i stambena arhitektura jer je hvarska vlastela, koja je na Visu gradila gospodarsko-ladanjska imanja, imala obvezu, uz zaštitu svojih imanja, zaštiti i građane. Neke od tih utvrđenih građevina su ladanjski ljetnikovci s pridodanim fortifikacijskim objektima, a neke, koje su gradile značajne viške obitelji, su kuće-kule, koje su korištene i za stanovanje i za obranu.

Jakšina kula: nalazi se u dvorištu Jakšina ljetnikovca ("Jakinovi dvori") kojeg je u predjelu Kut, uz samo more, sagradila jedna od vodećih aristokratskih obitelji iz Hvara. U odnosu na srednjovjekovne visoke fortifikacije ovo je nisko kvadratično zdanje renesansnih odlika: ukošenim donjim dijelom, puškarnicama u obliku ključanica i prozorima na tri strane. Ulaz u kulu je bio na prvom katu iz dvorišta ljetnikovca jakša. Na podignutom dijelu kompleksa, udaljena od stambene kuće kula je funkcionalna kao privatna utvrda ali i kao javna za kontrolu luke i zaštitu stanovnika.

Kuća-kula Andreuči: ovaj reprezentativni primjer utvrđene stambene arhitekture s gotičkim i renesansnim obilježjima nalazi se na Kutu na trgu *Plohata od cvitja* s javnim bunarom Munjac. Istiće se kula na ugaonoj poziciji, povezana sa stambenim blokom podignutim u XV. ili XVI. st. Nije poznato tko je dao podignuti ovaj kompleks, ali se u XVII. st. spominje da sklop bio u vlasništvu obitelji Jakša, koja na kulu dodaje ugaonu stražarnicu i ložu osmatračnicu, a po kvaliteti izvedbe cijelog bloka za pretpostaviti je da je ovaj utvrđeni kompleks i izvorno pripadao obitelji Jakša.

Curina kula: ova dvokatna kuća-kula vjerojatno je izgrađena u XVIII. st. na ostacima antičke cisterne, a nalazi se iznad Kuta, u Valici.

Kuća-kula Vojković: ova je kuća-kula tipični primjer utvrđene kuće s završnom ložom i četvrtastim krovom. Ovakav tip kula se gradio u XVII. st. što je vidljivo i na kući-kuli Andreuči.

Kuća-kula Gazarović Farolfi: u blizini kule Andreuči i kule Vojković nalazi se još jedna kuća-kula četvrtastog oblika s nadograđenom osmatračnicom. U prizemlju nema otvara jer je radi sigurnosti ulaz na prvom katu do kojeg vodi otvoreno stepenište "balatura". Na kuli se nalazi grb obitelji Gazarović, a izvori bilježe da se Marin Gazarović obavezao Velikom vijeću hvarske komune da će sagraditi obrambenu kulu u zamjenu za neke posjede na Hvaru.

Kuća-kula u Smidirevu: ova se kuća-kula u predjelu Luke, spominje kao mala kula obitelji Dojmi, te je vjerojatno sagrađena u XVI. ili XVII. stoljeću na ostacima i od ostataka stariji zidina.

Perastijeva kula: krajem XVI. st. se u Visu, zajedno s obitelji, nastanjuje Vicko Diuli, bogati plemić iz Perasta, te u Luci podiže dvije stambene rezidencije. Ubrzo zatim hvarskom knezu i venecijanskom providu upućuje molbu za gradnju velike obrambene kule na svom posjedu, koju i gradi 1617. Ideja Vicka Perastija o spajanju privatne s javnom obranom podsjeća na fortifikacijski sustav Boke Kotorske, ali i južne Italije na zapadno-jadranskoj obali, te je zanimljiv primjer povezivanja južnih djelova Jadrana i Visa. Oblikom također nalikuje sličnim građevinama s juga Jadrana s ukošenim prizemljem, nadsvodenom unutrašnjosti, ulazom na

prvom katu koji je mostom bio povezan s Perastijevom palačom te ugaono postavljenim stražarnicama na vrhu. Nažalost, danas ju je moguće razgledati samo izvana.

Ljetnikovci i palače

Tijekom XVI i XVII. stoljeća brojne hvarske plemičke obitelji na Visu grade svoje ljetnikovce koji u svojoj kompleksnoj arhitekturi spajaju stambene, ladanjske, gospodarske i fortifikacijske elemente. Za razliku od ranije spomenutih kuća-kula ovi kompleksi imaju naglašeniju rezidencijalnu komponentu s palačom, terasom i perivojima te renesansnim pročeljima otvorenima prema moru.

Ljetnikovac Jakša - Jakinovi dvori: među najreprezentativnijima ljetnikovcima je onaj obitelji Jakša sagrađen uz samo more u predjelu Kut. Kompleks kako ga danas vidimo je rezultat nadogradnji i pregradnji u XVII. st. na građevinama iz XVI. st. Radi se o cijelini koja se sastoji od jednokatnog ljetnikovca, otvorenog prema moru renesansnom kvadriforom i dva niža bočna krila koji tvore unutrašnje dvorište, tj. perivoj zaštićen s morske strane visokim zidom. Na začelnoj strani stambenog kompleksa nalazi se gospodarski vrt koji je bočno, na sjevernoj strani, zatvoren niskom obrambenom kulom. Na južnom pročelju, iznad glavnih ulaznih vrata nalazi se grb obitelji Jakša.

Zambarlinova palača: prema arhitektonskim elementima (glatko klesana bifora) i trijemu u dvorištu s elegantnim renesansnim stupovima pretpostavlja se da je ova palača izgrađena sredinom XVI. st. Prema tradiciji Zambarlinova palača se smatra ljetnikovcem Hanibala Lucića, što u dokumentima nije potvrđeno..

Gazarovićev ljetnikovac: ljetnikovac hvarskog pjesnika Marina Gazarovića, smješten u predjelu Kut, izvorno je pripadao obitelji Bartučević, a sagrađen je sredinom XVI. st. Sagradio ga je dubrovački arhitekt Damjan koji je iz Dubrovnika u Vis donio značajne arhitektonske inovacije i najviše standarde tadašnje ladanjske arhitekture. Gazarovićev ljetnikovac s pravilnom ladanjskom zgradom, pročelja otvorenog prema moru te terasom s pergolom i perivojem, odmak je od, u to vrijeme u Visu, uobičajno utvrđenih imanja. Na pročelju se nalazi i kameni grb sa sirenama koji je Gazarović sam isklesao, kao i natpisi na latinskom i hrvatskom jeziku. Želeći ukazati na zapostavljenost hrvatskog jezika, Gazarović je, na nadvratniku dvorišnog ulaza uklesao stihove kojima slavi dubrovačke pjesnike koji pišu djela hrvatskim jezikom.

Prdvarićeva palača: ljetnikovac istaknutog hvarskog pučanina Gabrijela Prdvarića sagrađen je u XVI.-XVII. st. Radi se o osebujnoj dvojnoj kući, s dva zabata okrenuta prema moru i objedinjena sa zajedničkim završnim vjencem (izvorno je bila jednokatnica, a kasnijim pregradnjama dodan je još jedan kat iznad završnog vjenca). Ispred kuće, uz samo more, nalazilo se visokim zidom zatvoreno dvorište. Na palači se ističe balkon koji se proteže čitavim pročeljem palače, s neobičnom manirističkom ogradom u obliku vaza.

Gariboldijev ljetnikovac: Fran Gariboldi, ljekarnik iz Milana, koji se početkom XVI. st. doselio u Hvar, na Visu je, na predjelu Goveja, između Kuta i Luke, kupio gotičku kuću te je 1522. godine nadogradio u renesansnom stilu, što je dokumentirano natpisom iznad ulaza u dvorište ljetnikovca LAVS DEO FRANCICVS GARIBOLDVS MEDIOLANENSIS NVNC CIVIS LESINAE PRO SE IPSO AC FILIIS ET HEREDIBVS SVIV HOC OPVS CONSTRVXIT MDLII. Iza ogradnog zida nalazilo se popločano dvorište s bunarom, a u prizemlju palače su se nalazili gospodarski objekti. Iz dvorišta se vanskim stepeništem dolazilo na *piano nobile*, a iznad ulaza je uklesan grb obitelji

Gariboldi s inicijalima F.G. Na zapadnu stranu predrenesanske građevine dograđen je renesansni dio ljetnikovca. Na južnoj strani ljetnikovca nalazi se gospodarski vrt kojem se pristupa s prvog kata kuće. Kroz stoljeća ljetnikovac je više puta nadograđivan i dijeljen, pa je izgubio svoj izvorni izgled i skladnost. Za današnji izgled perivoja, koji se nalazi na zapadnoj strani ljetnikovca, a koji se naziva Marinkovićev perivoj ili poznatije Vila Kaliopa, zaslužan je Miho Marinković, sin poznatog viškog graditelja. Marinković je, krajem XIX. st. geometrijski oblikovao perivoj i podijelio ga u osam parcela, obrubljenih popločanim setnicama te zasađenih raznim mediteranskim biljem.

Palača Mardešić: palača Mardešić nalazi se u predjelu Luka, a izgrađena je u 17. stoljeću u renesansno-baroknom stilu. Nije poznato koja je obitelj izvorno bila naručitelj, a tek je kasnije prešla u vlasništvo obitelji Mardešić. U dvorište palače se, prije nasipanja rive, ulazilo direktno s mora, a vanjsko stepenište s baroknom balustradom je vodilo do terase na prvom katu. Terasa s česmom (spremiste za vodu je ispod trase), kamenim klupama i stupovima za odrinu upućuje na arhitekturu dubrovačkih gradskih palača.

Radošijeva Palača : palača hvarske obitelji Radossi izgrađena je u drugoj polovici XVII. st. u predjelu Luka. Palača je zanimljiv spoj ladanske i gradske arhitekture, snažnih baroknih obilježja koji se u mnogim elementima oslanjaju na prethodna renesansna rješenja. Pročeljem palače dominira dugi balkon na prvom katu te još tri manja na drugom katu s bogato oblikovanim ogradama sa stupićima „dvostrukе kruške“. Balkonske su ploče s donje strane (vidljive s ulice) bogato ukrašene klesanim reljefnim cvijećem i leptirima te školjkom, čestim ukrasnim elementom dalmatinske renesanse.

Palača Doimi de Lupis (Palača Vukašinović): uz Radošijevu palaču nalazi se palača obitelji Doimi de Lupis (Dojmi Vukašinović). Istočni dio palače je sagrađen u XVII. i XVIII. st. i ima male prozore u prizemlju, a velike u oba kata okružene reljefnim "dijamantnim vršcima". Taj istočni dio pročelja je produljen prema zapadu u oba kata podignuta tek u XIX. stoljeću na ranije sagrađenom prizemlju.

Kuća Tramontana : kuća Tramontana se nalazi na trgu zvanom Klapavica, a sagradio ju je trgovac Luka Tramontana u neorenesansnom stilu. Na njenom krovu postavljen je kip žene s uzdignutom bakljom, a kuća je ukrašena i pozlaćenim mozaikom te grbovima na kojima je pored inicijala L.T. i godine izgradnje 1911., bilo uklesano i geslo "Rad i ustajnost".

Vojne kule i utvrde

S obzirom na svoj položaj u središtu Jadranskog mora, otok Vis je kroz povijest imao značajnu prometnu, gospodarsku, ali i vojnu ulogu za nadzor plovidbe, utvrđivanje pomorskih položaja ili uporište za daljna djelovanja. Tijekom napolskih ratova ovo je prepoznala i engleska mornarica te je početkom XIX. st. zaposjela Vis i na njemu sagradila utvrdu i veći broj kula za nadzor i obranu Jadrana. Berlinskim mirom, kada je Dalmacija dodijeljena Austriji, Englezi napuštaju Vis, a Austrijanci nastavljaju s utvrđivanjem Visa što će odigrati značajnu ulogu u Viškom boju 1866. godine kada je Vis, zahvaljujući tim utvrdama, obranjen s kopna do dolaska austro-ugarske flote pod komandom kontraadmirała Tegetthoffa. Neki od tih vrijednih fortifikacijskih objekata danas su u lošem stanju, te bi bila potrebna njihova valorizacija i obnova.

Utvrda George III. - Fortica: Fort George, odnosno tvrđava George III., najveća je utvrda smještena na zapadnom ulazu u višku luku. Izgradila ju je britanska Kraljevska ratna mornarica 1813. godine tijekom svog djelovanja na Jadranu. Radi se o niskoj, duguljastoj tvrđavi kosih zidina s jarkom i visećim mostom koji se spuštao preko jarka. U unutrašnjosti tvrđave su dva dvorišta opkoljena jarcima. Na terasi unutrašnje utvrde su polukružni otvori za topove, a svi su zidovi osigurani puškarnicama. Osim ove tvrđave, Englezi su tijekom svoje dominacije na Visu sagradili još nekoliko manjih kula kojima su nadgledali ne samo ulaz u višku uvalu već i plovidbu Jadranom.

Utvrda Hoste: na istočnom dijelu otočića pred ulazom u luku, Englezi su 1811. godine sagradili nisku utvrdu opremljenu topničkim baterijama i skladištem streljiva. Prozvali su je po mladom komodoru Williamu Hoste, zapovjedniku svog ratnog brodovlja na Jadranu, koji se istaknuo u bitci engleskog s francusko-talijanskim brodovljem pred Visom 1811. godine.

Kula Bentinck - Terjun: kula je sagrađena kada i ostale engleske utvrde na Visu, početkom XIX. st. prema unutrašnjosti viške uvale, iznad uvale Svitnja, a u blizini tvrđave George III. Nekada dvokatna okrugla kula, nazvana po lordu Bentichu, zapovjedniku britanske mediteranske flote, danas je u ruševnom stanju.

Kula Robertson: nedaleko od kule Beninck sagrađena je slična dvokatna kula, nazvana Robertson, po guverneru Visa Giurge Duncan Robertson.

Kula Wellington: ova okrugla kula sagrađena je u isto vrijeme na istočnom ulazu u uvalu sv. Jurja. Nazvana je Wellington po vojskovođi vojvodi od Wellingtona koji je predvodio englesku vojsku kod Waterlooa 1815. godine, pa je za pretpostaviti da je dovršena u to vrijeme, kao zadnja od četiri kule koje su osiguravale ulaz u uvalu.

Gospina tvrđava - Batarija: ova tvrđava, smještena u sredini obalnog pojasa uvale sv. Jurja, između Kuta i Luke, sagrađena je početkom XIX. st. za vrijeme austrijske vladavine. Čvrsta utvrda, opkoljena jarkom, bila je opremljena s devet topova na visokom nasipu utvrđenom visokim zidom. Ispod nasipa nalazila su se skladišta i tamnice, a u tom je prostoru danas, na vrlo atraktivan i izanimljiv način izložena bogata hidroarheološka zbirka. Gospina tvrđava je odigrala veoma važnu ulogu uoči Viške bitke, 1866. godine, kada je talijanska mornarica pokušala zauzeti otok Vis prodom brodovima u Višku uvalu. Kasnije je prenamijenjena u bolnicu i ubožnica, pa su prozori prošireni, a nasip pošumljen. Danas je u nju smještena arheološka i etnografska zbirka, dok se ljeti u njezinom dvorištu održavaju koncerti, predstave i različite priredbe.

Izazovi:

- *Manjak adekvatnog kadra za više istovremenih ambicioznijih projekata*
- *Nepostojanje sustavne kulturne politike i komunikacije između različitih institucija i razina upravljanja*
- *Nesustavno upravljanje resursima*
- *Niska razina suradnje s turističkom zajednicom*
- *Izrazita sezonalnost u korištenju većine resursa*
- *Pasivnost lokalnog stanovništva i inertnost mlađe populacije.*

Preporuke:

- *Mogućnost apliciranja za sredstva iz EU fondova*
- *Mogućnost interakcije i partnerstva s turističkim sektorom i razvojnim planovima*
- *Interes posjetitelja Visa za drugačijim turističkim sadržajima*
- *Inovacijski potencijali u prezentaciji i komercijalizaciji baštine*
- *Mogućnost uspostavljanja suradnje i umrežavanje sa sličnim komunama na Mediteranu*
- *Osnivanje arheoloških, restauratorskih i konzervatorskih radionica*
- *Organizacija stručnih, znanstvenih i poslovnih konferenciјa.*

2.4. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

Glavninu poslova u domeni komunalnih djelatnosti obavlja Gradina Vis d.o.o., trgovačko društvo za obavljanje komunalne djelatnosti i pružanje usluga u nautičkom turizmu na području grada Visa. Društvo je osnovano 20. kolovoza 2014. godine upisom u sudski registar Trgovačkog suda u Splitu. Nastalo je spajanjem društava Gradina d.o.o. za komunalne djelatnosti i Issa Adria Nautika d.o.o. za pružanje usluga u nautičkom turizmu, oba u 100 % vlasništvu grada Visa.

Osnovne djelatnosti društva su održavanje čistoće, sakupljanje i odlaganje komunalnog otpada, usluge u nautičkom turizmu, održavanje javnih površina i parkova, upravljanje tržnicom i ribarnicom, održavanje i upravljanje grobljima, pogrebne usluge, djelatnost parkinga te kinoprikazivačka djelatnost.

Društvo raspolaze s tehničkim vozilima kako slijedi:

- radni stroj (elektročistilica) UCM 360 Elektro čistilica, električni pogon, 2014.g.
- radni stroj JCB 4CX (kombinirka-bager), 1999.g., diesel
- Mercedes Vito 639/4 (pogrebno vozilo), 2008.g., diesel
- Iveco Daily 35C13 s nadogradnjom Rossi Qube zapremine 5,5m³ (mali semćar), 2014.g., diesel
- Ivceo Daily 35C13D (ZATV. SA SAMOISTOVAR.), 2005.g., diesel
- Iveco Daily 35C13, (OTV. SA SAOMISTOVAR.), 2006.g., diesel
- Mercedes Atego 1222 K 4x2 s nadogradnjom Rotopress zapremine 10m³ smećar), 2011.g. diesel
- Mercedes 1517 (smećar s nadogradnjom 15m³), 1996.g., diesel
- Mazda BT-50, 2007.g., diesel
- Tomos APN 6S, 1995.g.
- SYM BASIX (L1-moped), 2008.g.

Odlaganje otpada

Jedna od primarnih djelatnosti poduzeća GRADINA VIS d.o.o. - za komunalne djelatnosti i pružanje usluga u nautičkom turizmu je prikupljanje i odlaganje komunalnog otpada na odlagalište Wellington.

Po kategorizaciji odlagalište Wellington spada u službena odlagališta, koristi se od 1963. godine, a smješteno je istočno od najbliže građevinske zone grada na udaljenosti od oko 2.800 m. Površina na kojoj je odložen otpad iznosi oko 3 ha, a okoliš odlagališta su šuma i makija. Odlagalište nije ogradijeno i ne postoji objekt za zaposlene, ali postoji videonadzor što dobro preventivno djeluje na pokušaje nelegalnog odlaganja opasnih vrsta otpada. U razdoblju turističke sezone odlagalište je svakodnevno čuvano od 8 do 16 sati.

Prema postojećim podacima, u prosjeku se dnevno odlaže oko dvije tone komunalnog otpada, a osim komunalnog otpada odlaže se građevinski, glomazni i druge vrste otpada. Procjenjuje se da je do danas na odlagalištu ukupno odloženo oko 35.000 tona komunalnog otpada.

Na odlagalištu se otpad djelomično kompaktira, poravnava i prekriva zaštitnim slojem zemlje, tako da je odloženi otpad najvećim dijelom zaštićen od nekontroliranog djelovanja ptica i životinja, dok se deratizacija i dezinfekcija provode dva puta godišnje. Motrenje vode, zraka i buke u zoni odlagališta ne provodi se.

Odlagalište otpada nema sustav sakupljanja i obrade procjednih voda (one iz trupa odlagališta idu izravno u podzemlje), otplinjavanja i iskorištavanja deponijskog plina, nema osiguran zaštitni protupožarni pojas niti osiguranu vodu za gašenje, pa time nema glavne prepostavke sanitarnog deponija, stoga ga što prije treba sanirati i modernizirati.

Način sakupljanja otpada na području grada Visa

Organiziranim skupljanjem i odvozom komunalnog otpada obuhvaćena su sva kućanstva i svi gospodarski subjekti. Također su organiziranim skupljanjem i odvozom obuhvaćena i mjesta Rukavac, Marine Zemlje, Podselje, Podstražje, Plisko Polje, Milna, Ženka, Rogačić, Parja, Bruguac i Stončica, tako da je organiziranim skupljanjem i odvozom komunalnog otpada na području grada Visa obuhvaćeno oko 99 % stanovništva.

Sustav prikupljanja komunalnog otpada na području grada dijeli se na:

- sustav prikupljanja komunalnog otpada iz kućanstava: prikuplja se u plastičnim posudama (kantama od 120/140 i kontejnerima od 1.100 litara) koje su konstruirane tako da onemoguće rasipanje otpada te širenje prašine i neugodnih mirisa;
- sustav prikupljanja otpada nastalog na javnim prometnim površinama - prikuplja se pomoću malih specijalnih vozila zapremine 1-1,5 m³ uz pomoć posuda zapremine 120 l ili spremnika specijalnog vozila - čistilice, zapremine 1,3 m³;
- sustav prikupljanja glomaznog otpada - glomazni otpad prikupljaju specijalna vozila;
- sustav prikupljanja tehnološkog otpada - tehnološki otpad prikupljaju specijalna vozila.

Odnedavno se na području grada Visa provodi odvojeno skupljanje otpada, ali na području grada (kao ni otoka) ne postoji centar za reciklažu u kojem bi građani mogli tijekom cijele godine besplatno odložiti pojedine frakcije otpada kao što su: papir i karton, plastika, staklo, najlonske folije, otpadno željezo i drugi metali, električna i elektronička oprema i uređaji, drvo (dijelovi namještaja), stare i istrošene baterije i akumulatori, automobilske gume te otpadna jestiva i motorna ulja.

Dinamika odvoza komunalnog otpada različita je tijekom zimskog i ljetnog razdoblja. Tijekom turističke sezone (od 1. lipnja do 30. rujna) odvoz otpada odvija se za naselje Vis svaki dan dva puta, dok za ostala naselja jednom svaki dan, osim nedjelje. Odvoz otpada u razdoblju van turističke sezone (od 1. listopada do 31. svibnja) odvija se za naselje Vis jednom svakim danom, dok se za druga naselja grada Visa odvoz obavlja dva puta tjedno.

Prikupljanje glomaznog otpada obavlja se prema godišnjem programu.

Vodoopskrba

Otok Vis je jedan od rijetkih otoka koji iz lokalnih izvora, odnosno kaptaže, osigurava sadašnje potrebe za vodom. Cjelokupna vodoopskrba Visa zasniva se na eksplotaciji slatkovodne leće na lokaciji Korita, a u ljetnom razdoblju zbog povećane potrošnje koristi se i izvor Pizdica (8,1

l/sek). Vodoopskrbnim sustavom upravlja gradsko komunalno poduzeće VODOVOD I ODVODNJA VISA d.o.o.

Crpilište Korita središnji je objekt vodoopskrbnog sustava otoka Visa. Smješteno je u unutrašnjosti otoka, neposredno uz prometnicu Vis-Komiža. Na lokaciji crpilišta nalazi se crpna stanica Korita i pet bušenih bunara, od kojih su četiri u funkciji. Kvaliteta zahvaćene vode na crpilištu je jako dobra, a salinitet vode je znatno ispod dopuštenih vrijednosti. Dezinfekcija vode obavlja se kloriranjem na distribucijskim cjevovodima na izlazu iz crpnog bazena. Trenutačni radni kapacitet crpilišta iznosi do 38 l/s.

Voda se iz podzemlja zahvaća bunarskim crpkama te se tlačnim cjevovodima transportira u bazen crpne stanice Korita, odakle se dalje distribuira do potrošača u tri pravca:

- pravac Komiža (tlačni cjevovod)
- pravac Vela glava (tlačni cjevovod)
- pravac Vis (gravitacijski cjevovod).

Vodoopskrbna mreža izgrađena je većim dijelom od azbest-cementnih cijevi, a na kraćim dionicama i od čeličnih. Na pojedinim dionicama sustava na kojima je izvršena rekonstrukcija postojećih cjevovoda postavljene su PEHD cijevi.

Konfiguracija terena i prostorni raspored potrošača u odnosu na vodozahvatne objekte uvjetovali su izgradnju vodoopskrbne mreže s velikim brojem vodosprema i prekidnih komora. Područje grada Visa iz izvora Korita snabdijeva se iz dva smjera:

- prvi smjer ide u smjeru Visa, voda gravitacijom dolazi u vodospreme Vis II (kota dna 81,8 m.n.m., zapremine 1.000 m³), odatle ide u VS „Bandirica“ (zapremine 100 m³) i Vis I „Kut“ (kota dna 99,5 m.n.m, zapremine 200 m³);
- drugi smjer ide iz vodospreme „Borovik“ koji se nalazi na teritoriju grada Komiže (kota dna 249,16 m.n.m, zapremine 320 m³), odatle prema Pliskom polju do vodospreme „Čunkovica“ (kota dna 161,9 m.n.m, zapremine 1.385 m³). S toga magistralnog pravca odvaja se ogrank prema vodospremi „Marine zemlje“ (kota dna 159,75 m.n.m, zapremine 100 m³).

Opremanjem sustava mjerno-regulacijskim uređajima omogućeno je praćenje rada i upravljanje sustavom, što je vrlo važno za upoznavanje mehanizma rada prirodne podzemne akumulacije (slatkovodne leče).

Odvodnja i sekundarna kanalizacija i pročišćavanje otpadnih voda

Kanalizacijski sustav grada Visa većim je dijelom izgrađen prema važećoj projektnoj dokumentaciji, i na njega je trenutno priključeno oko 60 % domaćinstava. Obalni kolektor s crpnom stanicom, tlačnim cjevovodima, gravitacijskim cjevovodima i pročistačem I. stupnja čine sustav na koji se priključuje cjelokupna kanalizacijska mreža grada. Osnovna uloga mehaničkog uređaja za pročišćavanje otpadnih voda je pročišćavanje do stupnja kakvoće koji osigurava da otpadna voda neće značajno pogoršati i ugroziti prirodno stanje okoliša.

Primarna obrada otpadnih voda u mehaničkom pročistaču odvija se pomoću grube rešetke na kojoj se zaustavlja krupni otpad, a zatim se obrada otpadne vode provodi u kompaktnom uređaju koji se sastoji od fine rešetke i taložnice. Prikupljene otpadne vode nakon mehaničkog

se pročišćavanja slobodno ispuštaju u otvoreno more na dva mesta (za područje naselja Luka u blizini objekta Fortica, a za naselje Kut u blizini objekta Češka vila).

Svi su objekti sustava dimenzionirani za predviđeni razvoj grada Visa do 2030. godine, osim uređaja za pročišćavanje u kojem se vrši samo mehaničko pročišćavanje pa ga treba u što skorije vrijeme modernizirati.

Sustav odvodnje oborinskih voda je djelomično odvojen pa se tako prikupljene vode bez ikakvog pročišćavanja ispuštaju izravno u more. Oborinske se vode uglavnom rigolima i površinskim kanalima odvode do mjesta na kojima se infiltriraju bez posljedica na okolno zemljište, odnosno u more u naseljima na obali.

Dio oborinskih voda (s krovova kuća i postojećih naplava) i dalje se skuplja u postojećim privatnim i javnim cisternama, uglavnom za poljoprivredne potrebe.

Energetski sustav

Elektroopskrbni sustav grada Visa dio je cjeline elektroopskrbnog sustava otoka Visa. Specifičnost otoka Visa je u velikoj udaljenosti od elektroenergetske mreže Hrvatske, što uvjetuje relativno velike jedinične investicijske troškove i što je dovelo do dugogodišnjeg odlaganja investiranja u osnovni elektroenergetski sustav.

Osnovno napajanje otoka Visa električnom energijom osigurava se iz transformatorske stanice 110/35 kV "Stari Grad" na otoku Hvaru preko 35 kV veze pomoću dva podmorska kabela 35 kV, koja je s elektroenergetskim sustavom RH povezana dalekovodom 110 kV „Stari Grad-Nerežića“ na Braču (ukupne dužine trase 19.2 km, uključivo i podmorski kabel od uvale Slatina-Brač do uvale Travna na Visu, dužine 4.5 km; prijenos 62 MVA).

Polaganjem kabelske veze iz TS 110/35 kV Stari Grad preko TS 35/10 kV Hvar do TS 35/10 kV Vis u 2001. g., instalirane snage 2x8 MVA (trenutno u pogonu transformatori 2x4 MVA), za izvjesno je vrijeme saniran najosjetljiviji dio sustava napajanja otoka. Mjesečna potrošnja el. energije kreće se u rasponu od 1.200.000 kWh do maksimalno 2.200.000 kWh.

Dalekovodi su uglavnom od bakra nedovoljnog presjeka (pretežno 25 i 16 mm²) izvedeni na betonskim stupovima, koji su zbog utjecaja posolice u kritičnom stanju. Posljednjih godina obavljeno je kabliranje srednjonaponske električne mreže, čime se osjetno popravila situacija elektroopskrbe u urbanim dijelovima otoka i grada Visa.

Pokrivenost otoka i grada Visa električnom mrežom je 99 %, a broj priključaka premašuje broj stalno nastanjenih kućanstava, što ukazuje na velik broj kuća za odmor.

Nekonvencionalni izvori energije

Prema Strategiji prostornog uređenja Republike Hrvatske i Strategiji energetskog razvitka prioriteti su štednja i racionalno korištenje energije, uključivo i razvoj svih domaćih nekonvencionalnih izvora energije (energija sunca, vjetra i bioenergija). Karakteristika tih izvora je niska gustoća i nestabilnost energetskog dotoka, zbog čega oni za sada u postojećem konvencionalnom energetskom sustavu imaju samo marginalni karakter.

Na području grada i otoka Visa ne postoje nekonvencionalni izvori energije za javnu upotrebu, niti studija korištenja alternativnih izvora energije, ali se pojavljuju inicijative za edukaciju zainteresiranih poduzetnika o uvođenju obnovljivih izvora energije (solarne elektrane).

U suradnji s tvrtkom Končar d.d. iz Zagreba priprema se projekt izrade solarne elektrane snage do 3 MW koja bi se bazirala na oko 50.000 m² solarnih panela. S tim u vezi potrebno je realizaciju tog projekta podržati kroz predstojeće izmjene i dopune PPU-a Grada Visa.

Telekomunikacijski sustav

Telekomunikacijski sustav čine telekomunikacijske mreže za pružanje telekomunikacijskih usluga (fiksna i mobilne) te organizacijski dijelovi i sredstva za eksploraciju i održavanje TK mreže. Telekomunikacijska mreža sastoji se od čvorova komutacije prijenosnih medija i uređaja te terminala u fizičkom smislu, kao i programa (software) za upravljanje i nadzor tih dijelova telekomunikacijske mreže.

Osnovu telefonske mreže čine četiri preplatnička stupnja (UPS), a od toga su dva preplatnička stupnja (UPS), instalirana na području grada Visa u naseljima Vis i Podstražje. UPS-ovi su međusobno povezani svjetlovodnim sustavom prijenosa (između UPS-a položen je svjetlovodni kabel).

Telefonska mreža na području grada Visa kapacitetom zadovoljava potrebe postojećih naselja. Korisnički vodovi kojima su telefonski preplatnici povezani na komutacijske čvorove položeni su gotovo u svakoj ulici i do svakog objekta, uglavnom podzemno kabelima s bakrenim vodičima ili nadzemnim zračnim kabelom također bakrenim vodičima presjeka 0,4 mm.

Dostignuti stupanj razvoja telefonske mreže otoka je na europskoj razini s oko 63 GTP/100 stanovnika s potpuno digitaliziranom mrežom. Zbog starosti jednom dijelu mreže u bliskoj budućnosti predstoji rekonstrukcija, a time i izjašnjavanje operatera o interesu za ulaganje u fiksnu mrežu.

Zadnjih godina je mobilna telefonija u izuzetnom porastu, tako da je većina otoka pokrivena s više pokretnih radiotelefonskih mreža: analognom NMT mrežom, komercijalnog naziva Mobitel i digitalnim GSM mrežama:

- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva Cronet (bazna postaja instalirana na lokalitetu «Brguljac»);
- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva VLP-net (bazne postaje instalirane na lokacijama «Jastog», »Brguljac» i »Korita»);
- digitalnom GSM mrežom, komercijalnog naziva Tele2.

Osnovna telekomunikacijska usluga koja po značaju višestruko nadilazi sve ostale usluge, svakako je prijenos govornih informacija kroz nepokretnu i pokretnu telefonsku mrežu. S obzirom na izgrađenost telefonske mreže, kako nepokretne tako i pokretnih, ova je usluga dostupna cijelokupnom pučanstvu.

Opseg usluga je u skladu s potrebama korisnika, a korištenje je moguće na cijelom području otoka Visa. Na području otoka Visa omogućeno je korištenje svih TK usluga koje su tehnološki razvijene i ekonomski opravdane.

Radio relejna postaja i bazna radijska postaja nalaze se u naselju Vis, a TV odašiljač je u blizini naselja Vis.

Što se tiče kvalitetnog prijema hrvatskih televizijskih programa na području otoka Visa, kao i cijele Dalmacije (i Istre), problem predstavljaju ozbiljne dugotrajne smetnje talijanskih RTV

odašiljača, koji emitiraju svoj program na istim frekvencijama kao i hrvatske TV postaje većom snagom od dopuštene međunarodnim sporazumima.

U javnoj raspravi uz ostalo je upozorenje na:

- Nedostatak telekom optičkih usluga (ne mogu se tražiti ultraMax adsl);
- Ograničenje max brzine interneta na 10/0.5 Mbit/s;
- Ograničena područja pokrivenosti javnim WiFi Hotspotovima grada Visa (sada 6 WiFi točaka).

Ocjena stanja komunalne infrastrukture

Grad Vis raspolaže sa svim potrebnim, osnovnim infrastrukturnim objektima, tako da se može reći kako su u tom smislu grad i otok Vis sposobni podržavati društveni razvoj i postojeće gospodarstvo te da tako riješena osnovna infrastruktura može predstavljati temelj za privlačenje i razvoj gospodarskih djelatnosti. Pri tome se razvoj telekomunikacija odvijao znatno brže od planskih pretpostavki i na novoj tehnološkoj osnovi koja je bitno naprednija od planirane. Unatoč tome, u pojedinim dijelovima komunalne infrastrukture uočeni su problemi koji bi, ako se ne riješe na odgovarajući način u dogledno vrijeme, mogli imati negativni utjecaj na rast i razvoj gospodarstva, što je osnova za svekoliki razvoj otoka i grada Visa:

- vodoopskrbni sustav otoka Visa karakteriziraju znatni gubici vode, velik utrošak energije, mala propusna moć pojedinih cjevovoda, ali i opremljenost modernim mjerno-regulacijskim uređajima. Trenutačno crpljene količine vode iznose do 40 l/s. Ove količine uglavnom su dovoljne za zadovoljavanje postojećih vodoopskrbnih potreba domicilnog stanovništva i turista tijekom turističke sezone, ali povremeno dolazi do preopterećenja sustava, što za posljedicu može imati uvođenje redukcija u potrošnji vode;
- nedostatak vode za intenzivniju poljoprivrednu proizvodnju najznačajniji je prirodni ograničavajući činitelj razvoja tržišne poljoprivrede, a rezerve i mogućnosti iskorištavanja podzemnih voda su ograničene. Potpuno prevladavanje tog činitelja tehnički je moguće, ali prepostavlja velika, za sada nedostizna ulaganja;
- otpadne vode predstavljaju značajan i sve izraženiji problem u svim obalnim naseljima otoka Visa, a naročito onima najvećima. One, naravno predstavljaju potencijalni problem i u naseljima u unutrašnjosti, ali kod naselja na obali ovaj problem ugrožava i glavnu gospodarsku djelatnost - turizam (nedovršen sustav odvodnje otpadnih voda, neadekvatan sustav odvodnje oborinskih voda);
- onečišćenje obalnog mora veće je u izgrađenim područjima uz obalu (Rukavac, Ženka, Milna, Brguljac) kada je ljeti višestruko povećan broj stanovnika bez izgrađenog sustava odvodnje. U tim područjima otpadne vode disponiraju se u vodopropusne "crne jame" što dugoročno nije prihvatljivo rješenje;
- postojeći način napajanja otoka i grada Visa električnom energijom nije zadovoljavajući u svim svojim elementima, a i vrlo je nizak stupanj korištenja obnovljivih izvora energije;

- grad Vis na svom području nema adekvatno riješen problem odlaganja i konačnog zbrinjavanja otpada. Postojeće odlagalište je privremenog karaktera pa ga je potrebno sanirati otvaranjem novog, sanitarno i ekološki uređenog odlagališta;
- grad nema uređaja za separaciju i obradu komunalnog otpada, a ne postoji ni infrastruktura zbrinjavanja tekućeg otpada s brodova i nautičkih plovila;
- postoji stalna i potencijalna opasnost onečišćenja mora od pomorskog prometa;
- reguliranje otpadnih voda koje uzrokuju nautičari u gradskoj luci/marini.

Budući razvitak grada, ali i otoka Visa u cjelini, potrebno je temeljiti na racionalnom korištenju prirodnih resursa te stvaranju ambijenta za zdrav, ugodan i gospodarski održiv život otočkih stanovnika.

Preporuke za unaprjeđenje stanja vodoopskrbe

Na području otoka prisutna je potreba za novim rezervoarskim prostorima kako bi se u razdobljima vršne potrošnje vode, tijekom turističke sezone, naselja veće nadmorske visine mogla normalno opskrbljivati pitkom vodom. Dodatne količine vode za razdoblja vršnih opterećenja kroz postojeći vodoopskrbni sustav mogu se osigurati izgradnjom novih vodosprema i crnih stanica.

Svaki dalji razvoj (kako u smislu širenja mreže, tako i u smislu povećanja potrošnje u sektoru stanovništva, turizma ili poljoprivrede) zahtijeva povećanje postojećih kapaciteta vodocrpilišta ili dopremu dodatnih količina pitke vode s kopna.

Prilikom rješavanja budućih vodoopskrbnih potreba otoka Visa treba voditi računa da težište vodoopskrbe bude na opskrbi iz vlastitih vodnih resursa i da se pri dogradnji i rekonstrukciji sustava što više iskoristi postojeća vodoopskrbna mreža. Ako to ne bude dovoljno, treba realizirati planirano polaganje podmorskog magistralnog cjevovoda s Hvara čime bi se na Vis dovele dodatne količine vode s kopna (iz rijeke Cetine).

Mjere za unaprjeđenje vodoopskrbnog sustava u planskom razdoblju su sljedeće:

- permanentno održavati i obnavljati cjevovodnu mrežu do krajnjih korisnika kako bi se što više smanjili gubici pitke vode prilikom distribucije do krajnjih korisnika zbog starosti vodoopskrbnog sustava;
- uz manja finansijska ulaganja u postojeće podzemne cisterne velikih kapaciteta raspoređenih na više mjesta na otoku omogućiti tijekom zimskih mjeseci akumuliranje značajnih količina tehnološke vode koja bi se tijekom ljetnih mjeseci mogla koristiti za navodnjavanje u ekološkoj poljoprivrednoj proizvodnji;
- potrebno je definirati i organizirano nadzirati sanitарne zaštitne zone kaptaža kako bi se osiguralo provođenje zakonom propisanih mjera zaštite zona vodocrpilišta (posebno na područjima izvorišta Korita i Pizdica);
- planirati izradu hidro-geološke studije podzemlja cijelog otoka Visa zbog utvrđivanja hidrogeoloških odnosa u podzemlju, kako bi se utvrdili podzemni slivovi kaptiranih izvora i bunara koji se koriste za vodoopskrbu te maksimalne količine vode koje bi bile raspoložive za eksploraciju;

- spoznaje hidrogeološke studije koristiti za pravilno lociranje potencijalnih zagađivača u zonama utjecaja na podzemne rezervoare pitke vode kako bi se izbjegla mogućnost zagađenja voda (naročito lokaliteta Korita gdje se nalazi pet eksploatacijskih bunara).

Preporuke za sustave zbrinjavanja otpadnih voda

Kanalizacijski sustav grada Visa i svi njegovi objekti dimenzionirani su za predviđeni razvoj Visa do 2030. godine, osim uređaja za pročišćavanje I. stupnja u kojemu se vrši samo mehaničko pročišćavanje otpadnih voda. Po mehaničkom pročišćavanju otpadne se vode ispuštaju u otvoreno more, a to se danas više ne može smatrati zadovoljavajućim načinom pročišćavanja. Kvalitetno rješavanje sakupljanja, pročišćavanja i dispozicije otpadnih voda otoka Visa u planskom razdoblju podrazumijeva sljedeće mjere i aktivnosti:

- modernizirati postojeći mehanički pročistač otpadnih voda *I. stupnja* barem na *II. stupanj* pročišćavanja (postupak biološkog čišćenja mehanički tretiranih otpadnih voda odvija se pomoću aerobnih mikroorganizama u posebnim spremnicima);
- permanentno pratiti kvalitetu mora na lokaciji ispusta kako bi se ovisno o postignutom parametru kvalitete mora moglo pristupiti realizaciji višeg stupnja pročišćavanja;
- povećati pokrivenost domaćinstava grada Visa kanalizacijskim sustavom (sada oko 60 %);
- u okviru lučke infrastrukture osigurati rezervoare za prikupljanje otpadnih voda iz brodova i nautičkih plovila, te takve otpadne vode tretirati kroz kanalizacijski sustav grada);
- otpadne vode gospodarskih pogona, ugostiteljsko-turističkih objekata i servisnih uslužnih djelatnosti potrebno je prethodno na vlastitim uređajima pročistiti do razine komunalnih otpadnih voda (pred-tretman, separator masnoće i sl.), te ih kao takve pustiti u javni kanalizacijski sustav;
- intenzivirati razdvajanje kanalizacijskog sustava odvodnje otpadnih voda od sustava odvodnje oborinskih voda kako bi se smanjili troškovi pročišćavanja otpadnih voda (težiti kompletnom odvajaju oborinskih voda od kanalizacije otpadnih voda iz domaćinstava);
- sanirati ugroženi morski okoliš u priobalju gdje ne postoje izgrađeni sustavi odvodnje prioritetnom izgradnjom sustava odvodnje te zaštitom podzemnih voda kroz sanaciju površinskih zagađivača;
- na područjima gdje je obalno more već zagađeno zbog toga što je lokalna vodovodna mreža u eksploataciji, a pitanje odvodnje nije riješeno, potrebno je hitnom izgradnjom kanalizacijskog sustava sanirati stanje onečišćenog mora (do izgradnje kanalizacije ne smije se dopustiti priključivanje novih korisnika na vodovodnu mrežu, posebno ne korisnika koji zahtijevaju veću potrošnju vode);
- za područje Rukavac, turističku zonu Zaravniče i Brgujac te područje Milna-Ženka potrebno je izgraditi zaseban sustav s odvodnim kolektorima, uređajima za pročišćavanje i podmorskim ispustima.

Preporuke za elektroenergetski sustav

Elektroenergetski sustav predstavlja temelj ukupnog života na otoku. U razvijanje elektroopskrbe na Visu već je dosta uloženo i učinjeno, ali još uvijek nije postignuta zadovoljavajuća stabilnost i kvaliteta elektroopskrbe. Stoga će i u narednom razdoblju ulaganja u elektroopskrbu, kao i racionalno gospodarenje elektroenergetskim sustavom na otoku Visu imati visok prioritet.

Na temelju planskih parametara i predviđanja izgrađenosti urbanističkih sadržaja grada Visa, predviđanje ukupnoga vršnog opterećenja potrošnje do 2030. godine s današnjih 2 MW naraslo bi na oko 5 MW.

Glavne odrednice dugoročne koncepcije budućeg elektroenergetskog razvoja grada Visa jesu postupna dogradnja sustava elektroopskrbe kao dijela komunalnog sustava grada Visa čiju temeljnu strukturu predstavljaju postojeći objekti i električna mreža 110, 35, 10 i 0,38/0,22 kV. Zatim dograđeni sustav prenamijeniti na novi sustav distribucijskih napona 110, 20 i 0,4/0,23 kV.

Razvitak sustava elektroopskrbe grada Visa treba rješavati na sljedeći način:

- sanirati i dograditi postojeći sustav u svrhu poboljšanja sigurnosti i pouzdanosti napajanja potrošača električnom energijom; trajno rješenje vidi se u prelazu na 110 kV napon izgradnjom spojne točke na Visu, što prepostavlja izgradnju sljedećih objekata: TS 110/x kV Vis; polaganje podmorske kabelske veze 110 kV „Hvar-Vis“ i podzemne kabelske veze 110 kV na Visu do planirane trafostanice 110/35 kV "Vis“;
- na temelju procjene vršnog opterećenja u doglednom razdoblju za gradove Vis i Komižu vjerojatno neće biti potreban prijelaz na direktnu transformaciju s kopna; izgradnja trafostanice 110/x kV Vis vezana je uz planove HEP-a na području otoka Hvara i šire;
- izgradnja novog sustava elektroopskrbe sukladno planiranom demografskom, gospodarskom i prostornom razvitu grada, kao i aktualnim novim elektroprivrednim razvojnim koncepcijama područnih distribucijskih mreža, s orijentacijom na postupnu primjenu novog sustava distribucijskih napona i novih tehničko-tehnoloških rješenja;
- s obzirom na planirani koncept izgradnje prostora, sustav elektroopskrbe temeljit će se na 3 skupine elektroprivrednih objekata i to:
 - temeljne mreže 110 kV
 - srednje-naponske mreže 10 (20) kV
 - mjesnih mreža 0,4 kV;
- u okviru modernizacije sustava potrebno je rekonstruirati postojeće trafostanice povećanjem instalirane snage transformatora ili izgradnjom na istoj lokaciji nove trafostanice gradskog tipa;
- za interpolaciju novih trafostanica u postojeću električnu mrežu potrebno je izgraditi priključne zračne i kabelske vodove 10 (20) kV;
- treba poticati projekte korištenja obnovljivih izvora energije kako bi se povećala samodostatnost otoka Visa na planu opskrbe energijom (prvenstveno projekte korištenja sunčeve energije, jer oni ne samo da bi trebali biti isplativi, nego pridonose i „imidžu“ Visa kao „zelenog“ otoka);

- priprema se projekt izrade solarne elektrane snage do 3 MW na oko 50.000 m² solarnih panela; s tim u vezi potrebno je realizaciju tog projekta podržati kroz predstojeće izmjene i dopune PPU-a Grada Visa.

Preporuke za telekomunikacijsku infrastrukturu

Telekomunikacije su danas nužnost i uvjet razvoja, te je potrebno stalno ulagati u podizanje kvalitete mreže i pokrivenosti otoka kako fiksnom mrežom, tako i mobilnim vezama. Iako je razvoj telekomunikacija na Visu u nekim segmentima dosegao razmjere koji nadilaze prosjek Hrvatske, potrebno je provesti sljedeće:

- osigurati pružanje usluge bežičnog interneta dostupnog svima pod jednakim uvjetima
- omogućiti pružanje ultra max adsl usluge 200/100 Mbit/s
- poticati razvoj kabelskih televizijskih mreža u gradu Visu.

Preporuke za unaprjeđenje gospodarenja otpadom

Na području grada Visa očekuje se daljnji porast količine komunalnog i tehnološkog otpada te građevinskog otpada, što je utemeljeno na procjeni porasta broja stanovnika i daljnog gospodarskog i društvenog razvoja. Količina komunalnog otpada procjenjuje se na temelju vrijednosti za stalne stanovnike 0,50-0,75 kg/st i turiste 0,90 kg/turističkom noćenju.

Gospodarenje otpadom na otoku Visu treba planirati i provesti prema Strategiji gospodarenja otpadom RH na sljedeći način:

- organizirati županijske, odnosno regionalne centre za gospodarenje otpadom na kopnu, uz postupnu sanaciju i zatvaranje postojećih otočkih odlagališta
- zabraniti trajno odlaganje otpada na otoku Visu te planirati izgradnju pretovarne stanice za prijevoz otpada s otoka u centre za gospodarenje otpadom na kopnu
- zaštititi podzemne vode od eventualnog prodora procijenih voda iz odlagališta i drugih građevina
- spriječiti ispuštanja otpada u more
- planirati izgradnju Centra za gospodarenje opasnim otpadom s mrežom sabirališta.

Grad Vis odgovoran je za gospodarenje komunalnim otpadom tako da Gradsko vijeće na svom području mora osigurati uvjete i provedbu propisanih mjera za gospodarenje komunalnim otpadom. Stoga Gradsko vijeće treba izraditi Plan gospodarenja otpadom grada Visa koji treba sadržavati sljedeće:

- mjere odvojenog skupljanja komunalnog otpada
- mjere za upravljanje i nadzor odlagališta za komunalni otpad
- popis otpadom onečišćenog okoliša i neuređenih odlagališta
- redoslijed aktivnosti sanacije neuređenih odlagališta i otpadom onečišćenog okoliša
- izvore i visinu potrebnih sredstava za provedbu sanacije.

Operativna razrada navedenih mjera treba posebno brinuti o sljedećem:

- organiziranju prikupljanja i sigurnog odlaganja (komunalnog) otpada u skladu sa standardima i lokalnom strategijom

- odvojenog skupljanja otpada namijenjenog oporabi (papir, staklo, PET, limenke, staro željezo itd.) i biootpada te organiziranju prijevoza do odlagališta
- posebnoj pohrani baterija, ulja, lijekova i sl. u odgovarajuće spremnike/reciklažna dvorišta
- kontinuiranoj edukaciji lokalnog stanovništva o izbjegavanju i smanjivanju otpada na mjestu nastanka te o odvojenom prikupljanju i reciklaži komunalnog otpada.

Nadležni gradski ured treba nadzirati provedbu planova gospodarenja otpadom te je dužan jednom godišnje za prethodnu godinu podnosići Gradskom vijeću izvješće o izvršenju plana, a poglavito o provedbi utvrđenih obveza i učinkovitosti poduzetih mjera.

Otoku ograničene veličine i osjetljive ekostrukture kao što je Vis, kruti otpad predstavlja veliki problem i prijetnju održivom razvoju. U perspektivi, ovaj se problem mora rješavati na široj (županijskoj) razini, ali otok i grad Vis ne mogu čekati, pa ni ovisiti o rješenju zbrinjavanja krutog otpada izvan otoka.

Stoga treba što prije pronaći rješenje za središnji deponij na otoku uz saniranje postojećih deponija gradova Visa i Komiže. Pritom bi trebalo cijelovito valorizirati različita rješenja i njihove reperkusije u tehnološkom, ekonomskom i ekološkom smislu. U cilju unaprjeđivanja postupanja s otpadom prioritetno je sljedeće:

- napraviti analizu stanja i katastar „divljih“ odlagališta;
- izraditi prijedlog sanacije postojećih „divljih“ odlagališta (uz uvjet da se na području postojećih odlagališta uspostavi prijašnje stanje provodeći mjere rekultivacije terena) i prijedlog mogućih rješenja koja bi doprinijela da se ne stvaraju nova divlja odlagališta;
- ustrojavanje učinkovitog, tehnički suvremenog, po okoliš i ljudi neškodljivog, estetski prihvatljivog i ekonomski podnošljivog načina prikupljanja, odvoženja i dispozicije komunalnog i drugog otpada koji će pokriti čitavo područje grada i biti kapacitiran da zadovolji potrebe turističke sezone (s mogućnošću izdvojenog sakupljanja otpada na mjestu nastanka);
- planiranje tehničkih i organizacijskih mjera za konačno zbrinjavanje otpada u okviru Županijskog centra za gospodarenje otpadom;
- u suradnji s komunalnim poduzećem potrebno je izraditi potrebnu projektnu dokumentaciju i izgraditi reciklažna dvorišta za npr. građevinski otpad, papir i karton, plastičnu ambalažu, metale i sl.

Izazovi:

- *Zbog izrazite sezonalnosti svi komunalni kapaciteti moraju biti značajno predimenzionirani u odnosu na (vansezonske) potrebe stanovništva.*
- *U pojedinim naseljima nije odgovarajuće riješena odvodnja otpadnih i oborinskih voda.*
- *Odvajanje i odlaganje otpada nije regulirano na optimalan način.*

Preporuke:

- *Razmotriti realizaciju preporuka za unaprjeđenja navedenih u ovom poglavlju kako slijedi:*
 - *preporuke za unaprjeđenje stanja vodoopskrbe*
 - *preporuke za sustave zbrinjavanja otpadnih voda;*
 - *preporuke za elektroenergetski sustav;*
 - *preporuke za telekomunikacijsku infrastrukturu;*
 - *preporuke za unaprjeđenje gospodarenja otpadom.*

2.5. PROMET

Prometni sustav grada Visa u velikoj mjeri određuju činjenice da se radi o otoku udaljenom oko 30 Nm od kopna, relativno male površine, odnosno oko 90 km², s nešto manje od 3.700 stalnih stanovnika, pretežno lociranih u dva grada, Visu i Komiži, koji su međusobno udaljeni oko 10 km. Stoga prometni sustav grada Visa čine dva dominantna prometna podsustava - cestovni, koji omogućuje kopnenu koheziju otoka, i pomorski, koji omogućuje fizičku povezanost otoka s „vanjskim“ svijetom. Tome se sustavu, u horizontalnom smislu, mogu dodati još i podsustavi zračnog te poštansko-telekomunikacijskog prometa, kao i pješački prometni podsustav, jer se većina prometnih kretanja u gradu Visu odvija pješačenjem.

Najvažniji elementi prometnih sustava, prema vertikalni, pa tako i navedena dva dominantna prometna podsustava, njihovi su tehnički (primarno infrastrukturni), tehnološki (primarno organizacijski) i ekološki stratumi ili aspekti. Upravo ta dva prometna podsustava, uz poštansko-telekomunikacijski, u najvećoj mjeri utječu na kvalitetu života lokalnih stanovnika.

Poštansko-telekomunikacijski prometni podsustav na Visu dio je širega prometnog podsustava i s njim tvori jedinstvenu cjelinu na području Hrvatske, a ovdje se obrađuje u sklopu komunalne infrastrukture.

Zračni prometni podsustav vezan je uz povremeni helikopterski prijevoz, uglavnom u funkciji hitnih medicinskih potreba, ali bi u budućnosti mogao obuhvatiti i zrakoplove koji slijede na more i na kopno, u formi javnog linijskog i/ili taksi-prijevoza, ali to prije svega ovisi o gospodarskom i demografskom razvoju otoka te svakako treba biti uzet u obzir pri postavljanju strateških razvojnih ciljeva.

Cestovni prometni podsustav

Cestovni prometni podsustav ima funkciju povezivanja svih naseljenih mesta na otoku, osiguranja prometne dostupnosti poljoprivrednih površina i omogućavanja prometa na područjima gradova i naselja na otoku. Glavna cestovna prometnica na otoku je ona koja najkraćom vezom spaja dva grada na otoku, Vis i Komižu (Ž-6212), a potom cesta Vis-Podsje-Dračevo Polje-Podhumlje-Podšipilje-Komiža (D-117). Sekundarni pravci cestovnog povezivanja otoka su lokalnog karaktera i odnose se na veze sa sjevernom i jugoistočnom obalom, a uključuju i ceste/ulice u navedenim gradovima i naseljima.

U gradu Visu javni cestovni prijevoz ne postoji, a vozni red autobusnih veza između Visa i ostalih naselja na otoku isključivo je u funkciji prijevoza putnika prema i od trajekta te u funkciji prijevoza učenika do osnovnih i srednje škole u Visu. Vezu na izravnoj relaciji Komiža-Vis, kao i prema selima u unutrašnjosti otoka te prijevoz učenika održava Nautički centar Komiža d.o.o.

Najvažnije karakteristike cestovnoga prometnog podsustava u tehničkom smislu su opseg i karakteristike cestovne infrastrukture: duljina cestovne mreže, prometno-tehničke karakteristike cesta i cestovnih čvorova (širina kolnika, radius krivina, nivelete trasa, bočne smetnje, pješački nogostupi, stanje kolnika itd.) te javna parkirališta i terminali. U tehnološkom smislu to su vođenje i upravljanje prometom, prometna signalizacija i karakteristike prijevoznih sredstava. U ekološkom smislu najvažniji stratumi prometnih sustava i podsustava su njihov utjecaj na zagađenje okoliša ispušnim plinovima, bukom, uljima i

mazivima te vizualno zagađenje krajolika, bilo neodgovarajućim prometnicama i prometnim objektima, bilo neodgovarajuće lociranim i uređenim parkiralištima za vozila i plovila.

Zbog karaktera ovog dokumenta, u nastavku ćemo se fokusirati na duljinu cesta prema njihovim kategorijama i na stanje njihovih kolnika, odnosno na održavanje cesta te na parkirališta za osobna vozila, a u manjoj mjeri na ostale prometne objekte. Pri tome se ne promatra samo grad Vis, nego u određenoj mjeri i prometna mreža cijelog otoka, jer je grad Vis dio toga prometnog sustava i s njim čini neraskidivu cjelinu.

Cestovna mreža otoka Visa sastoji se od:

- državne otočke ceste
- županijskih cesta
- lokalnih cesta
- nerazvrstanih cesta.

Na državnu, županijske i lokalne ceste spaja se mreža nerazvrstanih cesta, te mreža poljskih putova koja nije namjenski i planski razvijana. Pojedini poljski putovi su održavani i u dobrom su stanju. Za pristup vozilima veliki dio poljoprivrednog zemljišta legalno je nedostupan, tako da je potreban novi plan mreže poljoprivrednih putova, jer za mnoge od njih nije sređeno vlasništvo ni namjena pa se koriste kao privremena rješenja.

Modernizacijom glavne ceste Vis-Komiža, prilično je dobro riješena cestovna povezanost tih dvaju gradova, ali su neke lokalne ceste prilično uske i na nekim potezima im je kolnik dosta oštećen. Naročito je to istaknuto na potezu prema Milni gdje je cesta neprimjerno uska. U tom smislu nužna je sanacija takvih cestovnih dionica.

Gradske ulice također ulaze u kategoriju nerazvrstanih cesta. U gradu Visu one povezuju dijelove naselja Luka, Kut i drugih gradskih naselja s glavnim otočkim prometnicama. Samo dio tih cesta je potpuno infrastrukturno opremljen. Prometno-tehnički elementi su neujednačeni i ograničeni postojećim terenom i već izgrađenim objektima i sadržajima. Široke su 4-6 metara, i većina ih je asfaltirana.

Mreža ulica i cesta unutar naselja Luka i Kut nije dovoljno funkcionalna pa su neki dijelovi naselja teže dostupni osobnim vozilima. Ceste na području grada izgrađene su često bez potrebnih pješačkih nogostupa, a označenih biciklističkih staza nema. Neke su ulice tako uske da se na njima promet vozila jedva odvija u samo jednom smjeru zbog kolizije s pješacima pa se dvosmjerni promet na njima regulira posebnim semaforima, a promet omogućuje samo vozilima s dozvolom (elektronskom karticom koja spušta podizne stupiće).

Tablica 9. Cestovna mreža otoka/grada Visa

KATEGORIJA CESTE	BROJ	OPIS CESTE	DULJINA (KM)	ŠIRINA (M)
DRŽAVNA	117	Vis - Podhum - Komiža	19,68	6,00
ŽUPANIJSKA	6212	Vis - Komiža	9,93	7,00
LOKALNA	67210	Uvala Povoja - Vis (D117)	3,31	5,5
	67211	D117 - Marine Zemlje - D117	2,51	5,5
	67212	Vis (D117) - Čunkovica (D117)	4,47	5,5

	67213	Čunkovica (D117) - Stončica	5,24	5,5
	67214	L 67215 - Milna	2,08	5,5
	67215	D117 - Rukavac	3,86	5,5

Izvor: PP Splitsko-dalmatinske županije

Prema istom sustavu omogućuje se ili onemogućuje pristup vozilima na dio rive. Sve to, zbog relativno malog lokalnog prometa, za stanovništvo grada Visa ne predstavlja poseban problem, ali povećanje prometne potražnje u razdoblju turističke sezone stvara prometne gužve i pridonosi smanjenju sigurnosti prometa te umanjuje atraktivnost turističkog boravka u gradu.

Veliki doprinos nastajanju prometnih gužvi u vrijeme turističke sezone daje i nedostatak uređenih i označenih javnih parkirališta u zoni središta grada ili na njegovim rubovima, zbog čega mnoga vozila nepotrebno višekratno prolaze istim prometnicama tražeći slobodno parkirališno mjesto i time povećavaju prometnu gužvu. Parkiranje osobnih automobila na rivi, najatraktivnijoj zoni grada, nije dobro rješenje jer se time narušava njegova vizura, otežava pješački promet, a ispušnim plinovima iz vozila zagađuje se zrak.

Jednako tako problem parkiranja osobnih vozila ne bi se trebao rješavati tako da se dopusti uzdužno parkiranje u ionako preuskim cestama u gradu, posebno ne u turističkoj sezoni. Stoga je nužno istražiti mogućnost odgovarajućeg rješenja problema parkiranja u gradu Visu.

Slika 7. Parkiralište na rivi

Izvor: Fotoarhiv S. Horaka

Slika 8. Posebna regulacija prometa u pojedinim ulicama grada Visa te na ulasku na rivu

Izvor: Fotoarhiv S. Horaka

Poseban problem u cestovnom prometu grada Visa predstavlja činjenica da se trajektno pristanište nalazi u središtu grada (naselja Luka) na najatraktivnijem dijelu obale, pa se stvaraju dodatne gužve u prometu (cestovnom, pješačkom pa i pomorskom) neposredno prije dolaska trajekta, za vrijeme iskrcaja i ukrcanja vozila i putnika te neposredno nakon iskrcaja vozila i putnika.

S obzirom na to da u starom dijelu grada Visa znatnije intervencije u poboljšanje cestovne mreže, u smislu proširenja cesta, nisu moguće, a ni opravdane, potrebno je preispitati organizaciju cestovnog prometa u gradu i predložiti eventualna organizacijska poboljšanja vođenja prometa, uvažavajući potrebe lokalnog stanovništva tijekom godine, kao i značajno povećanu prometnu potražnju tijekom turističke sezone.

Grad Vis ima izgrađenu obilaznicu na cijelom južnom potezu (brza veza naselja Luka-Kut), što olakšava prometno povezivanje pojedinih dijelova grada, ali nema uređeni autobusni terminal za međugradski promet.

S obzirom na kontinuirani rast broja osobnih vozila koja u razdoblju turističke sezone dolaze na otok, kao i na kronični nedostatak javnih parkirališnih površina, realno je očekivati trajnije probleme u gradskom cestovnom prometu grada ako se naznačeni nedostaci odgovarajuće ne riješe.

Upravljanje prometom u gradu Visu obuhvaća: regulaciju prometa (dvosmjerne i jednosmjerne ulice, svjetlosni signalni uređaji, drugi vertikalni i horizontalni prometni znakovi), zabranu motornog prometa na dijelu cestovne mreže tijekom turističke sezone, odnosno posebnu regulaciju prometa motornim i elektromotornim vozilima unutar zone posebne regulacije prometa, područja smirenog prometa, pješačke zone i parkirališta (dio je pod naplatom) te prometne površine za sredstva javnog prijevoza (auto-taksi četiri mjesta na trajektnom pristaništu u Visu te dva parkirališta za autobus).

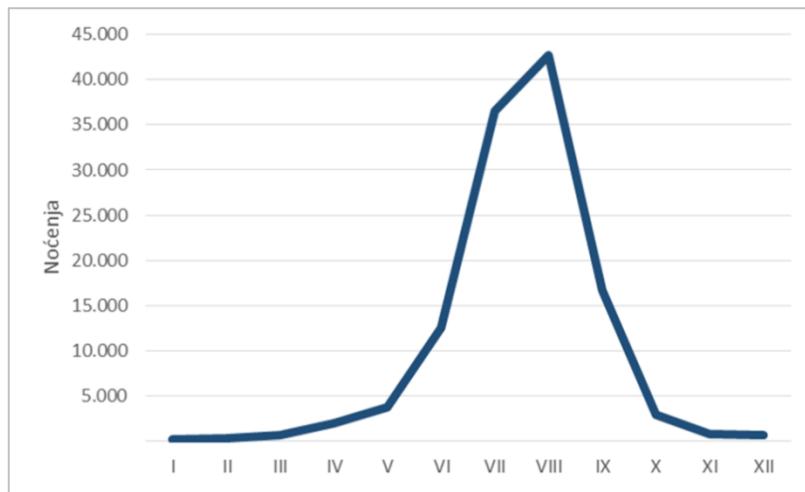
Pomorski prometni podsustav

Grad Vis je gospodarski i upravno usmjeren prema Splitu, županijskom središtu s brojnim značajnim funkcijama za život stanovnika cijele Županije. U tom smislu pomorska veza sa Splitom ima za cijeli otok Vis pa tako i za grad Vis presudan značaj. Pomorske veze otoka Visa s kopnjem (i otokom Hvarom) ostvaruju se preko županijske luke otvorene za javni promet u gradu Visu - katamaranskom brzom vezom i trajektima. Promet s kopnjom i u okvirima otoka ključan je element za funkcioniranje viškoga društvenog i gospodarskog sustava.

Prometna povezanost otoka Visa s kopnjem danas se ostvaruje jednim raspoloživim načinom prijevoza - pomorskim prijevozom (izuzev interventnoga zračnog prijevoza helikopterom). U sustavu javnoga linijskog pomorskog prijevoza otok Vis pripada splitskom plovnom području.

Na otoku Visu, pored stalnih stanovnika, boravi i oko 4.500 povremenih stanovnika (vlasnika kuća za odmor i turista), uglavnom tijekom ljetnih mjeseci, pa je sezonalnost turističke potražnje tijekom godine vrlo naglašena - preko 91 % te potražnje ostvaruje se u četiri ljetna mjeseca, a samo u srpnju i kolovozu ostvari se oko 66 % ukupnoga godišnjeg posjeta turista. U istom razdoblju je i najintenzivnije korištenje kuća za odmor (oko 1.300).

Ovakva sezonska neravnomjernost prijevozne potražnje realno otežava dimenzioniranje sustava koji bi zadovoljio umnogostručene potrebe u sezoni, a ujedno osigurao potrebnu rentabilnost u vansezonskom razdoblju.

Slika 9. Sezonalnost turističke potražnje u gradu Visu (2013.)

Izvor: BIST, Institut za turizam

Pomorska povezanost Visa s kopnom odvija se:

- trajektnom linijom sa Splitom, koju održava brodar Jadrolinija d.o.o. - Rijeka i
- brzobrodskom (katamaranskom) linijom Split-Hvar-Vis, koju održava brodar U.T.O. Kapetan Luka - Split.

Prema analizama iskorištenosti i potrebnoga prijevoznog rada, čak i u razdoblju najveće sezonske potražnje, brodovi su samo povremeno dostizali razinu direktnе ekonomske isplativosti.

Pregled linija na relaciji SPLIT-VIS

- **Trajektna linija Split-Vis (602):** Trajektna linija SPLIT-VIS ima dužinu od 30 Nm, prometuje svakodnevno i to polaskom iz Splita u 11.00 i 18.30, a iz Visa narednog dana u 5.30 i 15.30. Za vrijeme ljetne sezone radi povećane potražnje kapacitet linije se povećava uvođenjem dodatnih polazaka. Prosječno trajanje putovanja u jednom smjeru traje oko 2,5 sati.
- Cijena karte u sezonu po osobi iznosi 54 kn, a cijena karte za osobni automobil u jednom smjeru je 370 kn, dok je za teretno vozilo do 5 tona 525 kn (van sezone cijena karte po osobi iznosi 45 kn, cijena karte za osobni automobil u jednom smjeru je 308 kn, a za teretno vozilo do 5 tona 440 kn).
- **Brzobrodska linija Split-Hvar-Vis (9602):** Linija prometuje svakodnevno i to polaskom iz Visa u 7.00 (dolazak u Split je u 8.25), a iz Splita za Vis u 15.00 s dolaskom u Vis u 16.25. Cijena karte po osobi za domicilne stanovnike iznosi 26 kn (za turiste 45 kn, izvan sezone). S obzirom na udaljenost na kojoj prometuje, brzina katamarana nije zadovoljavajuća, pa je to jedan od razloga što se kod putnika nije stvorila veća navika korištenja ove linije.

Kombinacija prirodnih i izgrađenih elemenata čini osnovu pomorske infrastrukture grada Visa, koja uključuje zaštićene luke i uvale s neizgrađenim i izgrađenim komponentama koji omogućuju funkcioniranje pomorskog prometa.

Lučka infrastruktura na otoku Visu namijenjena je javnom pomorskom prijevozu, nautičkom turizmu, potrebama ribarstva, sporta i rekreativne. Glavna otočka luka u gradu Visu je luka

županijskog značaja u kojoj je izgrađeno trajektno pristanište te je glavna otočka luka preko koje se odvija pomorski promet putnika, vozila i tereta s kopnom. U luci je izgrađen gat s dva mjesta za pristajanje trajekata srednje veličine, koji se nalazi na prikladnom mjestu, ali njegova dužina ne omogućava manevriranje i pristajanje velikih brodova u luci.

Problem trajektne luke očituje se u nedostatku lučkih kopnenih površina, tako da se tijekom turističke sezone cijelokupan promet vozila s otoka Visa usmjereni na trajekte (uključujući čekanje vozila na ukrcaj) odvija na gradskim ulicama i javno-prometnim površinama u luci, što u vremenima ukrcanja i iskrcaja vozila iz trajekta znatno otežava ostali kolni i pješački gradski promet na tom dijelu rive i smanjuje turističku atraktivnost destinacije te povećava nezadovoljstvo lokalnog stanovništva i stacionarnih gostiju. U tom smislu treba razmotriti mogućnost drugačije organizacije prometa u trajektnoj luci (uključivo čekanje vozila na ukrcaj i parkiranje), odnosno mogućnost premještanja trajektne luke na drugu blisku lokaciju, barem tijekom turističke sezone, kada su problemi s prometom najveći.

*Slika 10. Trajektna luka Vis i pripadajuće kopnene površine
Izvor: Fotoarhiv S. Horaka*

Ostali dijelovi luke koriste se za pristajanje i privez nautičkih i ribarskih plovila te plovila domicilnog stanovništva.

Grad Vis raspolaže solidnim lučkim potencijalom za odvijanje pomorskog prometa, kao i za razvoj nautičkog turizma. Danas se u luci organizirano može prihvatiti oko 200 brodica i jahti u tranzitu, a luka raspolaže i s dostatnim kapacitetom za privez plovila domicilnog stanovništva. Na rivi u gradu Visu uređena su mjesta za više od 130 brodica u tranzitu koje su na vrhuncu turističke sezone sva popunjena, iako za sada nema organizirane djelatnosti usmjerenе na pružanje usluga nautičarima osim ugostiteljskih kapaciteta. Tijekom godine bilježi se oko 13.500 uplovljavanja u luku Vis, sa stalnom godišnjom tendencijom porasta. Početak nautičke sezone je oko Uskrsa, a sezona traje sve do kraja listopada.

Prihvat i privez brodica i jahti u nautičkom turizmu na području luke Vis trenutno je moguć:

- na području rive "Luka" - privezište ima kapacitet za oko 65 brodova, opremljeno je s 62 muringa pričvršćenih na korpomorta daleko od obale, a na obali je postavljeno 12 ormarića s priključcima za struju (svaki po 6 priključaka) i vodu (po 2 priključka);
- na području rive "Kut" - kapacitet privezišta "Kut" je oko 35 brodova, opremljeno je s murinzima i s šest *yacht* ormarića s priključcima za struju i vodu;

- na sidrištima i na 45 bovi, smještenih u obalnom pojasu viške uvale i uvala koje pripadaju pod Grad Vis.

Grad Vis je za upravljanje vezovima u nautičkom dijelu Luke Vis, ali i za daljnje razvijanje nautičkog turizma 2003. godine osnovao poduzeće "Issa Adria Nautika", koja je 2014. pripojeno komunalnom pouzeću Gradina d.o.o., te je tako nastao novi poslovni subjekt Gradina Vis d.o.o. Omogućena je opskrba plovila strujom, vodom, naftom, a mogu se koristiti i usluge mehaničara, električara i drugih različitih stručnjaka za brodske popravke.

S obzirom na to da luka Vis u svojim razvojnim planovima računa na daljnji rast i razvoj nautičkog turizma u gradu Visu, potrebno je razmotriti mogućnosti i ograničenja postojeće nautičke infrastrukture i predložiti nužna rješenja/poboljšanja. U tome ne treba zaboraviti ni na tzv. domaći kruzing, za koji bi u nautičkom dijelu luke trebalo osigurati određeni broj vezova.

Luka Vis je većim dijelom sigurna za sidrenje i privez brodica, jahti i brodova, a tek dijelom je otvorena prema sjeveroistočnim vjetrovima, što tijekom turističke sezone nema znatnijeg utjecaja na sigurnost boravka plovila u luci.

Slika 11. Brodice i jahte na sidrištu i privezištu u luci Vis tijekom turističke sezone

Izvor: <http://www.tz-vis.hr> (kolovoz 2015.) i fotoarhiv S. Horaka

Tablica 10. Sadržaj i kapaciteti luke Vis

VRSTA LUKA	GRAD	MOGUĆI KAPACITET	POSTOJEĆE/ PLANIRANO	U FUNKCIJI	KORISNIK
Luka otvorena za javni promet (županijski značaj):					
VIS	Vis		Postojeće	DA	Lučka uprava
Luke posebne namjene županijskog značaja:					
Luka tijela državne uprave VIS	Vis		Postojeće	DA	MUP
Športska luka VIS (KUT)	Vis	30 PDS ¹	Postojeće	DA	Nautika
Športska luka RUKAVAC	Vis		Planirana		
Privezišta:					
Vis-Kut	Vis	30 PNT ² /15 PDS	Postojeće	DA	Nautika
Vis-Prirovo	Vis	30 PNT	Planirano		
Vis-luka	Vis	80 PNT/50 PDS	Postojeće	DA	Nautika
Češka vila	Vis	15 PNT	Planirano	DA	Jedr. klub
Stonca	Vis	50 PNT	Planirano		
Sidrišta:					
Brgujac	Vis	10-15 PNT	Planirano		
Ravnik	Vis		Planirano		
Budikovac	Vis	10-15 PNT	Planirano		
Ruda	Vis	10 PNT	Planirano		
Stončica	Vis	10 PNT	Planirano		
Oključna - Gradac	Vis	6 PNT	Planirano		

Izvor: Prostorni plan uređenja Grada Visa, URBOS d.o.o. Split, 2010.

Ocjena stanja prometnog sustava

Grad Vis raspolaže sa svim potrebnim, osnovnim prometnim infrastrukturnim objektima, tako da se može reći kako su u tom smislu grad i otok Vis sposobni podržavati društveni razvoj i postojeće gospodarstvo. Unatoč tome, u pojedinim su dijelovima prometne infrastrukture uočeni problemi koji bi, ako se odgovarajuće ne riješe u dogledno vrijeme, mogli imati negativni utjecaj na rast i razvoj gospodarstva, što je osnova za svekoliki razvoj otoka i grada Visa:

- loše stanje lokalnih cesta te slaba razvijenost mreže lokalnih i poljskih puteva predstavlja razvojno ograničenje. Zapušteni i pretežno neprohodni poljski putovi čine pojedine poljoprivredne resurse nedostupnima, a ne omogućavaju ni pristup nekim turizmu interesantnim lokacijama;
- osnovni problemi postojeće gradske cestovne mreže vezani su prvenstveno za modernizaciju svih razvrstanih cesta, i potrebu znatnog povećanja broja javnih parkirališnih mjesta u široj zoni središta grada Visa;
- na pojedinim kritičnim dionicama (zavoji, ceste uz provalije i sl.) nedostaju zaštitne ograde čime je ugrožena sigurnosti prometa;

¹ PDS - plovila domicilnog stanovništva (sportska i ribarska)

² PNT - plovila nautičkog turizma

- prometne veze grada Visa s okruženjem na otoku ostvaruju se uglavnom cestovnom mrežom pa je za komunalni standard naselja promatranog prostora od velikog značaja javni autobusni prijevoz putnika, koji treba organizirati u skladu s potrebama domicilnog stanovništva, ali i turista u turističkoj sezoni.

Preporuke za prometni sustav

Prostor je najznačajniji resurs otoka Visa, ali je i najpodložniji degradaciji i nepovratnom trošenju. Očuvanje prirodnog i kulturnog prostora obaveza je prema budućim generacijama i ključni element i kriterij svakog razmišljanja o održivom razvoju svih temeljnih gospodarskih i društvenih aktivnosti na otoku.

Prometna infrastruktura temeljna je pretpostavka ukupnog razvijanja otoka i grada Visa jer stvara uvjete za smanjenje prometne izoliranosti i pretpostavke za uravnoteženi razvitak područja koja povezuje. Ceste i morske luke, odnosno integriranost cestovnog i pomorskog prijevoza, ključne su za život i razvitak otoka, pa je potreban integralni pristup u planiranju strategije razvijanja cestovne i pomorske infrastrukture.

Osnovni preduvjet razvoja otoka i grada Visa, a time i pretpostavka za rješenje najvećeg otočkog problema, a taj je depopulacija, optimalna je prometna povezanost obale i otočnih mjesta, ali dijelom i longitudinalna međuotočka povezanost. Osnova povezivanja Visa s kopnjem i ubuduće će biti pomorski prijevoz, a tek u znatno manjoj mjeri može se računati i na zračni prijevoz. U traženju optimalne prometne strukture svakako treba uključiti i unutarotočnu cestovnu povezanost.

Glavni princip dimenzioniranja prometne infrastrukture je postizanje optimalnog odnosa između prometne potražnje i prometne ponude, kako u sadašnjem, tako i u planskom razdoblju. Kada se govorи о cjelovitom prometnom sustavu grada Visa, očito je da se radi o relativno složenom problemu koji treba promatrati integralno - s aspekta broja i učestalosti odvijanja javnog linijskog prijevoza, raspoloživih prijevoznih sredstava, sezonskih oscilacija ponude i potražnje za prijevozom, kao i s aspekta cijena prijevoza.

Preporuke za cestovni prometni podsustav

Podsustav cestovnog prometa grada Visa prvenstveno mora udovoljiti funkciji kvalitetnog povezivanja Visa s gravitirajućim područjem i potrebama lokalnog prijevoza. Pored modernizacije temeljnih pravaca na otoku i njihovih kritičnih dionica, potrebno je planirati izgradnju, rekonstrukciju i uređenje nerazvrstanih spojnih cesta, ulica, mjesnih putova, gospodarskih i protupožarnih prometnica. Kontinuirano ulaganje u razvoj i održavanje primarne, ali i lokalne te kapilarne cestovne mreže potrebno je uskladiti na razini cijelog otoka.

Mrežu cestovnih prometnica potrebno je dalje razvijati uz respektiranje sljedećih načela:

- poštivanje postojećih trasa cesta
- izbjegavanje narušavanja krajobraznih vrijednosti područja
- maksimalno očuvanje vrijednih poljoprivrednih površina
- dislociranje tranzitnog prometa iz naselja obilaznicama gdje je to moguće

- ukidanje kolnog prometa (i parkiranja) na cijelom obalnom pojasu (rive), barem tijekom turističke sezone, što podrazumijeva premještanje trajektnog pristaništa na novu lokaciju.

Ulaganja u unaprjeđenje gradske cestovne infrastrukture posebno se odnose na obnavljanje kolnika gradskih ulica i rješavanje problema parkiranja na užem području grada.

Od mjera za poboljšanje cestovne infrastrukture u doglednom razdoblju posebno se izdvajaju sljedeće:

- potreba modernizacije gradske cestovne mreže svih razvrstanih cesta
- potreba modernizacije i izgradnje mreže lokalnih te poljskih putova, odnosno obnova zapuštenih i pretežno neprohodnih poljskih putova (oni čine pojedine poljoprivredne resurse nedostupnim, a ne omogućavaju ni pristup nekim turizmu interesantnim lokacijama)
- potreba rekonstrukcije kritičnih dionica trase državne ceste D-117 Vis-Komiža, i županijske ceste Ž-6212 Vis-Komiža
- potreba izgradnje obilazne ceste Vis-Rogačić i Vis (Kut)-Češka vila
- potreba boljeg (modernijeg) rješenja spojeva kopnene cestovne mreže s gradskom lukom i trajektnim pristaništem te izgradnja ceste do novoga trajektnog pristaništa
- potreba rješavanja problema prometa u mirovanju javnim ili privatnim parkirališnim/garažnim prostorima
- potreba uređenja i obilježavanja prikladnih površina za ostvarenje većeg broja javnih parkirnih mjesta u blizini središta grada (prvenstveno za naselja Luka i Kut)
- potreba unaprjeđenja sigurnosti prometa na javnim cestama i važnjim nerazvrstanim cestama unutar područja naselja (obnovom oštećenih dijelova kolnika, postavom nove i obnavljanjem postojeće prometne signalizacije, postavljanjem zaštitnih ograda na pojedinim kritičnim dionicama - zavoji, dionice ceste uz provalje, uređenjem i održavanjem javne rasvjete i sl.)
- potreba za posebnim instrumentima i mjerama poticanja razvoja sustava javnog prijevoza (javnog autobusnog i taksi prijevoza) kao funkcije od posebnog društvenog interesa, na način da sva važnija naselja grada Visa budu povezana sustavom javnog cestovnog prijevoza (Vis-Rukavac, Vis-Milna, Vis-Podselje-Dračevo Polje-Komiža, Vis-Rogačić-Paria)
- potreba izgradnje odmorišta/vidikovaca na panoramskim dijelovima cesta kao turističkog proizvoda (ljepota otoka Visa, prekrasni pogledi prema moru, iskustvo ruralnog krajolika idealni su elementi za stvaranje doživljaja direktnog kontakta s prirodom i životom otoka - kreirati i opremiti odmorišta i vidikovce)
- potreba planiranja i uređenja biciklističkih, pješačkih i planinarskih staza.

Realizacija gore navedenih mjera znači, da bi grad Vis trebao planirati/poduzeti sljedeće aktivnosti za unaprjeđenje cestovnog prometnog podsustava:

- izraditi planove i projektnu dokumentaciju za pojedine zahvate na cestovnoj mreži
- izraditi novi parkirni tarifni sustav za područje grada

- izgraditi, urediti i/ili rekonstruirati površine za javna parkirališta te ih opremiti nužnom pratećom opremom, odnosno ukinuti neka od postojećih, neodgovarajućih parkirališta
- odgovarajuće održavati, rekonstruirati i izgraditi gradske i lokalne prometnice
- postaviti i/ili obnoviti cestovnu opremu i prometnu signalizaciju uz ceste.

S obzirom na to da je za sve ove aktivnosti potreban novac, koji grad Vis uglavnom nema dovoljno, potrebno je istražiti mogućnosti financiranja barem nekih od navedenih projekata iz europskih fondova, dok za ostale projekte treba tražiti sufinanciranje ili financiranje od strane Županije i države Hrvatske, a za neke i u formi javno-privatnog partnerstva ili privatnog ulaganja. To se jednako odnosi i na pripremu projekata, kao i na njihovu realizaciju.

Preporuke za pomorski prometni podsustav

Morska obala, obalno more i podmorje su prostori od posebnog značaja za razvoj grada Visa i predstavljaju jedan od temeljnih resursa budućeg razvijanja. U akvatoriju Luke Vis nalaze se luka otvorena za javni promet, sportska luka, te dio luke za pristajanje i privez nautičkih plovila, a obalno more uvale Parja-Rogačić predviđa se za novu luku nautičkog turizma, u blizini koje je, prostornim planom, predviđena lokacija za novu trajektnu luku. Za navedene luke i uvale utvrđena su ograničenja korištenja akvatorija, tako da se funkciji pomorskog prometa i sidrenja moraju podrediti sve ostale aktivnosti.

Iako je Vis trajektom povezan sa Splitom 10 puta tjedno izvan turističke sezone (17 puta tjedno u sezoni), te brzobrodskom linijom s jednom povratnom vezom dnevno, a ima i dosta razvijen nautički turizam, ipak postoji potreba za unaprjeđenjem te ponude.

Glavne mjere za unaprjeđenje pomorskog prometnog podsustava su:

- modernizacija lučke infrastrukture, posebno u naseljima Luka i Kut (operativne obale, ceste, vodovodna, kanalizacijska, energetska i telefonska mreža, objekti sigurnosti plovidbe u luci i sl.)
- osiguranje nužne infrastrukture na moru i obali za pristan i sidrenje plovila u nautičkom turizmu te osiguranje nužnih komunalnih instalacija za opskrbu plovila vodom, električnom energijom i drugim potrebnim sadržajima
- uređenje dijelova morske obale u sklopu turističkih zona „Češka vila“ i Stonca za privez nautičkih plovila
- izgradnja moderne luke nautičkog turizma (marine) u uvali Parja kapaciteta do 150 vezova s pratećim sadržajima - recepcija, skladište, servis, restoran i sl.
- opremanje/uređenje sidrišta u uvalama koje su za tu namjenu već naznačene u pomorskim publikacijama (osobito područja Brgujac, Ravnik, Budikovac istočni i zapadni dio, Ruda i Stončica)
- intenziviranje međuotočke suradnje zajedničkom inicijativom kojom bi se u putničkom prijevozu između kopna i otoka ostvarila tzv. „jedinstvena otočna karta“ koja bi na razini svih hrvatskih otoka imala jednaku, što je moguće nižu cijenu prijevoza za stanovnike otoka;

- poticanje međuotočkog povezivanja kako bi barem tijekom turističke sezone funkcionalo što više javnih komercijalnih brodskih linija između susjednih otoka
- unaprijediti sustav mjera zaštite mora od zagađivanja od strane pomorskog prometa, lučkih djelatnosti i nautičkih plovila.

Prioritet je modernizacija infrastrukture u skladu s planskim elementima razvitka sadržaja viške luke, tako da se izvrši uređenje operativnih obala, lukobrana, molova, privezišta i sidrišta te da se poveća broj vezova za nautičare, ali jednako tako i uređenje putničke i ribarske obale, gatova za privez trajekata i drugih većih brodova te benzinske postaje za brodove. U tom smislu prije svega treba izraditi odgovarajuću plansku i projektnu dokumentaciju. Premještanje trajektne luke na novu lokaciju, barem tijekom turističke sezone, stvorilo bi preduvjete za kvalitetna prometna rješenja u gradu i „otvaranje“ rive prema novim sadržajima kojima bi se unaprijedila atraktivnost grada Visa.

Preporuke za zračni prometni podsustav

Povezanost otoka Visa s drugim otocima i s priobaljem zračnim prijevozom u doglednoj budućnosti bilo bi dobro rješenje za unapređenje prometne dostupnosti otoka i grada Visa. Zračni prijevoz značajno bi podigao razinu prijevozne usluge na tim relacijama, ali da bi do toga došlo potrebno je ostvariti niz prepostavki:

- izraditi prometnu studiju opravdanosti takvog načina prometne povezanosti Visa, koja bi trebala istražiti/procijeniti potencijalnu potražnju u planskom razdoblju za takvim prijevozom, definirati vrstu zrakoplova primjerenu toj potražnji i učestalost prometnih veza, cijene nabave zrakoplova i zrakoplovne zemaljske infrastrukture koju treba izgraditi (poletno-sletna staza, aerodromski objekti i uređaji, pristupna cesta i parkiralište), troškove održavanja sustava, definirati moguće izvore financiranja, odnosno „cijenu novca“ i povrat na ulaganja, prilagoditi planske dokumente te pronaći investitore itd.; u tom smislu bi trebalo razmotriti mogućnost i opravdanost uvođenja hidroaviona u povezivanje otoka Visa s kopnom, što bi zahtijevalo znatno manja početna ulaganja, a kasnije i znatno manje troškove održavanja sustava;
- ako bi se dokazala opravdanost takvoga prometnog povezivanja, barem u nekom od prihvatljivih finansijskih modaliteta, koji bi mogli uključivati i određene subvencije države, županije, i/ili otočne zajednice, trebalo bi pristupiti procesu prikupljana ponuda za realizaciju projekta i konačno projekt realizirati;
- modernizirati i kvalitetno cestovno povezati postojeće helidrome.

U ovom razvojnog trenutku grada Visa, nužno je modernizirati i kvalitetno cestovno povezati postojeće helidrome, odnosno razmotriti potrebu za izgradnjom novih, kako bi se sredstva mogla koncentrirati na one postojeće. Povezivanje Visa hidroavionima čini se realnijom varijantom od izgradnje novog aerodroma pa bi ovaj način povezivanja trebao imati prioritet pred izgradnjom novog aerodroma. Svakako treba razmotriti i izgradnju sportskog aerodroma obzirom na postojanje prostornih preduvjjeta.

Izazovi:

- Nedostatak uređenih javnih parkirališnih kapaciteta.

- *Slaba razvijenost i uređenost mreže lokalnih i poljskih puteva.*
- *Slaba povezanost sa susjednim otocima.*

Preporuke:

- *Razmotriti realizaciju preporuka za unaprjeđenja iz ovog poglavlja kako slijedi:*
 - *preporuke za prometni sustav i cestovni prometni podsustav;*
 - *preporuke za pomorski prometni podsustav;*
 - *preporuke za zračni prometni podsustav;*

2.6. TURIZAM

Razvoj turizma ne smije i ne može biti glavni, a pogotovo ne i jedini oslonac gospodarskog razvoja grada Visa, već način racionalnog korištenja raspoloživih resursa prirodne i kulturne baštine i podizanja učinkovitosti različitih konkurentnih djelatnosti u kojima postoje ozbiljni razvojni potencijali. Sve to i prije svega radi podizanja kvalitete života lokalne zajednice. U tom smislu grad Vis mora tražiti svoj specifičan razvojni put koji se temelji na načelima održivog turizma, kreiranja turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednošću i povezivanja turističke potrošnje s lokalnom poljoprivrednom proizvodnjom, ribarstvom, ali i sektorima obrazovanja i kulture te općenito zdravim načinom života u očuvanom prirodnom okolišu.

Potencijal razvoja turizma u gradu Visu posebno upućuje na važnost identifikacije i valorizacije turističke resursne osnove kao glavne komparativne prednosti te na nužnost podizanja konkurenčkih sposobnosti kao inovativnog rješenja u strateškom planiranju i razvoju turizma grada Visa.

Stanje razvoja turizma u gradu Visu možemo sažeti u par jednostavnih teza:

- izrazita sezonalnost turističkog prometa, dvije trećine noćenja ostvaruje se u srpnju i kolovozu, a preko 90 % noćenja u razdoblju od početka lipnja do kraja rujna
- izrazita usmjerenost na proizvode ljetnoga priobalnog odmora, uključujući i nautički turizam bez ozbiljnijih rezultata u području ostalih oblika i vrsta turizma
- izrazita disperzija raspoloživih ležajeva zbog toga što je 83,9% raspoloživih ležajeva u kućanstvima, svega 15,1 % ležajeva u hotelima, a sve skupa pretežito u nižim kategorijama (2 i 3 ***)
- izrazito loša iskorištenost ukupno raspoloživih smještajnih kapaciteta na godišnjoj razini od svega 15,2 %
- visoka koncentriranost ostvarenih noćenja u naselju Vis od 63,1%.

Istovremeno, izuzetne krajobrazne, klimatske, i kulturne vrijednosti kao komparativne prednosti nisu pretvorene u konkurenčke prednosti turističke ponude grada Visa zbog nedostatka odgovarajućih konkurenčkih sposobnosti ključnih dionika održivog razvoja turizma.

Turistička resursna osnova grada Visa

Turističku resursnu osnovu čine prije svega turističke atrakcije kao temeljni turistički resursi, ali i brojni drugi izravni i neizravni turistički resursi, općenito sva ona sredstva koja se mogu prvesti korisnoj svrsi za potrebe razvoja turizma u gradu Visu. Drugim riječima, resursi su komparativne prednosti na kojima grad Vis temelji svoju konkurenčnost na globalnom turističkom tržištu. Jedan od izazova u strateškom i operativnom planiranju je nepostojanje sustava identifikacije, evidencije i valorizacije turističkih atrakcija kao temeljnih turističkih resursa. U tom smislu strateško usmjerjenje prema izgradnji sustava identifikacije, evidencije i valorizacije atrakcijske osnove treba biti dio sustavnog promišljanja razvoja turizma grada Visa u budućnosti.

Valorizacija pojedinih turističkih atrakcija uključuje i definiranje turističkih aktivnosti koje po sebi čine razlog dolaska u turističku destinaciju. Turističke aktivnosti koje u ovom trenutku

dominiraju u smislu primarnog motiva dolaska na područje grada Visa vezane su uz atrakcije klime i voda i to pretežito u ljetnom razdoblju: sunčanje, plivanje, ronjenje, jedrenje, krstarenje.

Kulturno-povijesna baština tek je marginalizirano dio turističkih atrakcija grada Visa te je zanemarena njena važnost kao dio turističke ponude. Antička Issa, sakralni objekti, fortifikacijsko ladanjski kompleksi, vojne utvrde uz narativ Velikog i Malog viškog boja, te izuzetna važnost Visa u 2. Svjetskom ratu, zanemareni su kao vrijedan turistički potencijal. Kulturno-povijesni proizvod je u suvremenom turizmu potrebno formirati kao atrakcijski proizvod koji će turiste upoznati s prošlim, ali i sadašnjim nasljeđem destinacije, te na taj način destinaciji dati jedinstvene komparativne prednosti pred drugim destinacijama. Otkrivanje autentičnog nasljeđa neizostavni je motiv putovanja, te mu se, uz ekološke sadržaje i regionalne posebnosti, daje sve veće značenje u turističkoj ponudi određene destinacije. Sve navedene činjenica ukazuju na:

- zanemarivanje ostalih elemenata atrakcijske osnove, čak i onih kojima grad Vis obiluje (geološke značajke prostora, biljni i životinjski svijet, zaštićena kulturno povijesna baština, kultura života i rada, znamenite povijesne osobe i događaji) ili ih može razviti (kulturne ustanove, sportsko-rekreacijski objekti, turističke staze, tematski parkovi i interpretacijski centri, obrazovni i medicinski sadržaji)
- nedostatak turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednosti, prije svega onih u kojima je potrebna viša razina kompetentnosti pružatelja usluga ili finansijska ulaganja (različita jednostavna dokoličarska edukacija, stručno-znanstvena edukacija, tematske ture i paketi, sportski ribolov, arheološko ronjenje i kampovi, kreativni programi, liječenje, rehabilitacija, *wellness*, tehnički ili fizički zahtjevniji oblici rekreacije i sportska rekreacija, lov i fotolov, promatranje biljaka i životinja, amaterske i profesionalne istraživačke aktivnosti, sudjelovanje u manifestacijama i slično)
- nesposobnost razvoja i tržišne valorizacije onih turističkih proizvoda koje se provode izvan glavne ljetne sezone (zbog snažne konkurenkcije, nedovoljne atraktivnosti turističkog proizvoda, neodgovarajućeg ciljanja tržišnih niša, neodgovarajuće valorizacije pojedinih atrakcija, nedovoljno proaktivnog i kreativnog pretvaranja potencijalnih atrakcija u realne)

Osim turističkih atrakcija kao temeljnog turističkog resursa uspješan razvoj turizma grada Visa ovisi i o ostalim izravnim turističkim resursima kao što su ugostiteljski objekti, turističke agencije, turistička organiziranost i sustav turističkog informiranja, turistički kadrovi i turistička educiranost lokalnog stanovništva, pa čak i turistička atraktivnost susjednih područja.

Ugostiteljske objekte za smještaj na području grada Visa obilježava vrlo uzak raspon ponude po vrstama i po kategorijama smještaja. Takva struktura smještajnih kapaciteta bitno ograničava mogućnost zahvaćanja ciljanih skupina sa specifičnim preferencijama u pogledu vrste ili kategorije smještaja. Posebice zabrinjava visok udio smještajnih jedinica i broja postelja u domaćinstvima neujednačene kvalitetne usluge koji nisu međusobno povezani i samostalno djeluju na tržištu. Naime, takav način nastupa na tržištu uz vrlo ograničena sredstva za promidžbu donosi razmjerno visoke troškove distribucije, neučinkovitu prodaju naročito izvan razdoblja viske potražnje i u konačnici vrlo lošu iskoristivost kapaciteta. Posebno je

opasan brz rast broja ležajeva u domaćinstvima u posljednjih desetak godina. Ako se nastavi takav trend, postoji ozbiljna opasnost od devastacije prostora pretjeranom izgradnjom kuća, apartmana i soba za iznajmljivanje.

Tablica 11. Prikaz broja ležajeva i smještajnih jedinica u hotelima i u domaćinstvima na dan 31.8.

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.
ukupni broj smještajnih jedinica	453	473	556	751	733	749	751	828	833	908	716	695
ukupni broj ležajeva	1.031	1.037	1.351	2.107	2.036	2.090	2.108	2.222	2.252	2.524	2.072	2.146
broj smještajnih jedinica u domaćinstvima	273	292	375	570	570	570	570	625	625	645	499	527
broj ležajeva u domaćinstvima	641	641	961	1.717	1.717	1.717	1.717	1.804	1.804	1.853	1.571	1.801
broj smještajnih jedinica u hotelima	155	156	155	155	153	153	153	153	153	163	163	163
broj ležajeva u hotelima	316	316	316	316	299	299	299	299	299	325	325	325
broj smještajnih jedinica u ost. smj. objektima	25	25	26	26	10	26	28	50	55	100	54	5
broj ležajeva u ostalim smještajnim objektima	74	80	74	74	20	74	92	119	149	346	176	20

Izvor: BIST, Institut za turizam

Ako se ne promjeni model poslovanja pružatelja usluga smještaja u domaćinstvima može doći i do učinka „grada duhova“ u pred i posezoni jer u to vrijeme većina takvih smještajnih kapaciteta nije u funkciji. Činjenica da od 1.11. do 30.4. raspoloživo manje od 10 % ukupnih kapaciteta u domaćinstvima, jasno govori o sezonskoj usmjerenosti rada pružatelja usluga i/ili njihovoj nesposobnosti da svoju ponudu tržišno valoriziraju. Razmjerno loša nominalna iskorištenost smještajnih kapaciteta u srpnju i kolovozu pak dodatno potvrđuje tezu o nesposobnosti tržišne valorizacije dijela ponude smještaja u domaćinstvima i/ili postojanje sive ekonomije u ovom segmentu ponude.

Tablica 12. Prikaz raspoloživog broja ležajeva i smještajnih jedinica u domaćinstvima te njihova iskorištenost u 2013. godini po mjesecima

	2013.											
	Siječanj	Ožujak	Travanj	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinac	
broj kućanstava	4	6	24	51	157	237	249	163	52	16	11	
broj noćenja	130	356	828	2.124	7.424	28.788	33.695	9.057	1.876	730	628	
broj smještajnih jedinica	12	12	74	135	372	509	527	372	124	45	40	
iskorištenost bruto u%	10,48	25,52	16,53	18,13	22,89	61,26	69,14	27,77	16,01	18,58	19,67	

Izvor: BIST, Institut za turizam

Kad su hotelski kapaciteti u pitanju, evidentan je nedostatak smještajnih jedinica i postelja u hotelima kao profesionalno vođenim komercijalnim smještajnim objektima te činjenica da je većina raspoloživih postelja kategorizirana s tri zvjezdice. Od ukupnog broja kreveta u hotelima, svega 10 soba i 26 ležajeva kategorizirano je s 4 zvjezdice u hotelu San Giorgo, dok

su preostali kapaciteti u hotelima Tamaris i Issa s tri zvjezdice. Ne ulazeći u kvalitetu opremljenosti i razinu usluge pojedinih hotelskih kapaciteta, oni su prije svega po svojim sadržajima prilagođeni ljetnom odmoru. Nepostojanje dodatnih sadržaja poput vanjskih i unutarnjih bazena, *wellness* i *fitness* sadržaja, te konferencijskih dvorana bitno ograničava njihovu iskoristivost izvan ljetnih mjeseci. Međutim, očito postoje i drugi čimbenici koji upućuju na problem konkurentnosti hotela u gradu Visu s obzirom na razmjerno nisku iskorištenost kapaciteta u ostalim ljetnim mjesecima osim kolovoza. Posljedično, niski je i udio djelatnosti hotela u ukupnim prihodima koje ostvaruju pravne osobe s više od 100.000 kuna prihoda, pa je taj udio u 2014. godini bio svega 10,3% ili u apsolutnom iznosu oko 5,5 milijuna kuna.

Tablica 13. Prikaz raspoloživog broja ležajeva i smještajnih jedinica u hotelima te njihova iskorištenost u 2013. godini po mjesecima

	2013.											
	Siječanj	Veljača	Ožujak	Travanj	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studeni	Prosinc
broj objekata	1	2	1	3	3	3	3	3	3	3	1	1
broj noćenja	27	309	302	1.070	1.659	5.029	7.277	9.014	6.721	868	37	64
broj smještajnih jedinica	25	153	25	163	163	163	163	163	163	163	25	25
iskorištenost bruto u%	2,03	3,69	22,66	11,18	16,78	52,55	73,59	91,15	70,23	8,78	2,87	4,80

Izvor: BIST, Institut za turizam

Čini se da je problem poslovanja ugostiteljskih smještajnih objekata prije svega nemogućnost njihove tržišne valorizacije čak i u razdobljima visoke potražnje koja može imati interne (nekompetentnost menadžmenta, financijski i statusni problemi, neadekvatna kategorija, opremljenost i sadržaji, razmrvljenost smještajnih jedinica u velikom broju objekata u domaćinstvima), ali i eksterne uzroke (ukupni imidž Visa kao ljetne i/ili nautičarske destinacije, prometna (ne)povezanost, veći troškovi boravka zbog troškova prijevoza do otoka, nepostojanje većeg broja složenih turističkih proizvoda koji generiraju razlog dolaska na Vis, neutraktivan ili neadekvatno promoviran turistički proizvod destinacije).

Prema dostupnim podacima za 2014. godinu za pravne osobe koje ostvaruju prihode iznad 100.000 kuna, najveći udio u ukupnim prihodima od 19,9 % ostvaren je u ugostiteljskim objektima za pripremu i usluživanje pića. Dodatnih 13 % ostvareno je u ugostiteljskim objektima za pripremu i usluživanje hrane. Ukupno, prihodi ostvareni u **djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića** čine praktički trećinu ukupnih prihoda analiziranih pravnih osoba. Iako dio prihoda u tim objektima zasigurno generira domaće stanovništvo, ali s obzirom na ukupan broj stanovnika koji borave na Visu tijekom godine, taj se udio može smatrati zanemarivim. Tako kapaciteti restorana i barova te drugih ugostiteljskih objekata uglavnom generiraju prihode od turista u srpnju i kolovozu kada se ostvari dvije trećine ukupnog broja noćenja, a što dodatno otežava njihovo poslovanje.

U djelatnosti **turističkih agencija** na području grada Visa ostvaruje se 14,9 % ukupnih prihoda pravnih osoba s prihodima iznad 100.000 kuna u 2014. godini, čime je ova djelatnost druga po ostvarenim prihodima, odmah iza djelatnosti pripreme i posluživanja hrane i pića. Pri tome valja skrenuti pozornost na dvije važne činjenice. Prva, većina ovog prihoda je evidentno

vezana uz turiste koji borave na Visu kao otoku (ne nužno i gradu Visu), dakle rezultat je receptivnog poslovanja. Međutim, postoji i opravdana sumnja u ispravnost tako iskazanih prihoda jer je zbog strukture smještajnih kapaciteta moguće zaključiti da će najveći dio portfelja ponude biti vezan uz posredovanje u pružanju usluga smještaja u domaćinstvima, a za koji nije prihod cijelokupni promet, već samo ostvarena provizija.

Analiza ponude objavljena na mrežnim stranicama turističkih agencija koje djeluju u gradu Visu ukazuje da prioritetno djeluju kao posrednici te kao vlastite proizvode nude sadržaje za one goste koji su već stigli na Vis (jednodnevni izleti, transferi, iznajmljivanje bicikala, mopeda te drugih vozila i plovila). Ponude koje su objavljene za sadržajne pakete boravka koje mogu privući nove goste i/ili goste izvan srpnja i kolovoza uglavnom su objavljene na razini proizvodnog koncepta kao općenite ponude na upit za poznate kupce. Iako je kod dijela turističkih agencija vidljivo da portfelj ponuđenih aktivnosti izvrsno valorizira atrakcijsku osnovu Visa, loše je što te aktivnosti nisu u većem opsegu ponuđene u obliku višednevnih paketa i tura koje će same po sebi predstavljati povod dolaska na otok. Osim toga, očigledni nedostatak ponude konačnih programa paketa i tura za nepoznate kupce ukazuje na početni stupanj razvoja složenih proizvoda turističkih agencija u gradu Visu ili na probleme u tržišnoj valorizaciji takvih ponuda s kojima se one ne mogu nositi. Posebice zabrinjava da dio turističkih agencija koje se nalaze i na popisu TZ grada Visa nemaju objavljenu svoju ponudu na internetu.

Problemi u tržišnoj valorizaciji ponuda složenih turističkih proizvoda turističkih agencija u gradu Visu mogu imati interne (nekompetentnost menadžmenta, finansijski i statusni problemi, neadekvatno razvijeni proizvodi, ponude za ciljane skupine koje su nedovoljno prepoznatljive ili nedostupne, operativni problemi u dostupnosti resursa za razvoj proizvoda), ali i eksterne uzroke (ukupni imidž Visa kao ljetne i/ili nautičarske destinacije, nedovoljna promocija ponude za tržište posebnih interesa na razini uže (Vis) i šire destinacije (Hrvatska), niska razina atraktivnosti ili percepcije atraktivnosti pojedinih atrakcija na tržištu). U ukupnosti, iako je vidljiv napor dijela turističkih agencija da svoje poslovanje strukturiraju kao destinacijske menadžment kompanije specijalizirane za otok Vis, one tu funkciju vrlo ograničeno ostvaruju. Osim toga, s obzirom na važnost pojedinih atrakcija za specifične ciljane skupine i oblike turizma (ronilački turizam, kulturni turizam, gastronomski turizam, pustolovni turizam) loše je što nema niti destinacijskih menadžment kompanija koje bi se uz fokus na otok Vis dodatno profilirale i u proizvodnom smislu barem za spomenute oblike turizma jer bi većinu turističkih aktivnosti moglo realizirati izvan srpnja i kolovoza, a kada ima velik broj slobodnih postelja.

Turistička organiziranost i sustav turističkog informiranja vezan je prioritetno uz rad Turističke zajednice grada Visa. Prikupljeni podaci tijekom izrade ove strategije ukazuju da Turistička zajednica grada Visa prvenstveno djeluje u funkciji promocije i organizacije ograničenog broja događanja. U tom smislu postoji niz čimbenika koji ograničava njeno djelovanje kao suvremene destinacijske menadžment organizacije kako internih (nekompetentnost menadžmenta i/ili upravljačkih struktura, nedovoljna spremnost kritične mase ključnih dionika na suradnju u destinacijskom menadžmentu, ograničena finansijska sredstva izvornih prihoda), tako i eksternih (legislativa, nerazumijevanje temeljnih načela destinacijskog menadžmenta kod lokalnog stanovništva).

Percepcija da je turističko informiranje i promocija uglavnom zadaća turističke zajednice i u gradu Visu ima za posljedicu da povezan, usklađen i fokusiran sustav ne postoji. Samo iz perspektive raznih subjekata koji na mrežnim stranicama objavljuju informacije turistima, vidljivo je njihovo ponavljanje, velika razlika u kvaliteti prezentacije, skroman izbor jezičnih inačica, pa do pogrešaka i pogrešnih interpretacija. Osim toga, jasno je da ne postoji usklađeni pristup isticanja ključnih prednosti Visa kao destinacije niti ključnih obilježja turističkog proizvoda grada Visa kao jedinstvenog prodajnog prijedloga za potencijalne posjetitelje. To je naročito problematično iz perspektive spontane usklađenosti isticanja sadržaja vezanih uz turistički proizvod sunca i mora koji potencijalno povećava problem već izrazite sezonalnosti.

Problem koji evidentno postoji kod poduzetnika u ugostiteljstvu, turističkim agencijama i destinacijskom menadžmentu općenito je **problem stručnih kadrova**. Čini se da taj problem nije samo na razini menadžerskih funkcija već i kod ostalih kvalifikacija za potrebe pružanja usluga u ugostiteljstvu i turizmu. Naime, i inače slabu bazu potencijalnih radnika zbog malog broja stanovnika ugrožava izraženija sezonalnost nego u drugim turističkim destinacijama, a što čini Vis manje privlačnim za dolazak sezonske radne snage iz drugih područja. Stoga se čini da je problem s kompetentnim kadrovima uzrok visoke sezonalnosti koliko i njezina posljedica. Ipak, izolirani primjeri vrlo visoke kvalitete pruženih usluga kod pojedinih poslovnih subjekata ukazuju na to da problemi kadrova nisu jedini čimbenik koji utječe na rješavanje problema sezonalnosti. S obzirom na to da se oko 250 kućanstava bavi pružanjem ugostiteljskih usluga smještaja u domaćinstvu pa pitanje osiguravanja inicijalne i cjeloživotne **turističke edukacije stanovništva** ima i dodatnu važnost. Stoga se problematici turističkih kadrova i turističkoj educiranosti lokalnog stanovništva mora pristupiti kao zasebnoj mjeri lokalne turističke politike, a o kojoj se očito do sada nije našlo odgovarajuće suglasje između privatnog i javnog sektora.

Obilježja turističke potražnje grada Visa

Pokazatelji ostvarenih noćenja u čvrstim objektima na kopnu po mjesecima prikazani ranije u dokumentu ukazuju na izrazitu sezonalnost turističke potražnje u gradu Visu. U srpnju i kolovozu bilježi se prosječno oko 40.000 noćenja, što je približno 1.300 turista dnevno. To pak znači da se tada opterećenost svih komunalnih i komercijalnih resursa povećava za 68 %, a što dovodi u pitanje i granicu fizičkog prihvatnog kapaciteta, posebice što se u ista dva mjeseca prosječno ostvaruje i još oko 23.000 noćenja nautičara na plovilima. Međutim, raspodjela noćenja na plovilima ipak ukazuje na manju koncentriranost na srpanj i kolovoz u odnosu na noćenja u čvrstim objektima na kopnu, što donekle ublažava pritisak potražnje na srpanj i kolovoz.

Tablica 14. Prikaz broja noćenja u čvrstim smještajnim objektima u gradu Visu u 2013. godini po mjesecima

	2013.											
	Siječanj	Veljača	Ožujak	Travanj	Svibanj	Lipanj	Srpanj	Kolovoz	Rujan	Listopad	Studen	Prosinac
Broj noćenja	157	309	658	1.898	3.783	12.516	36.537	42.710	16.720	2.856	805	692

Izvor: BIST, Institut za turizam

Tablica 15. Prikaz noćenja na nautičkim i putničkim plovilima u viškoj luci 2014. g.

mjesec	Putnički brodovi (trabakuli)	Privezište Luka	Privezište Kut	Ukupno privezišta	Sidrište		Ukupno sidrište	Ukupno noćenja (privezište + sidrište)
					sidro	bove		
travanj	80	1.722	504	2.306	0	0	0	2.306
svibanj	660	3.270	1.020	4.950	0	0	0	4.950
lipanj	1.180	6.708	2.916	10.804	1.452	1.848	3.300	14.104
srujan	1.520	9.204	4.704	15.428	4.170	4.128	8.298	23.726
kolovoz	1.200	9.546	5.022	15.768	3.204	3.984	7.188	22.956
rujan	1.200	6.096	3.330	10.626	492	1.794	2.286	12.912
listopad	340	2.076	954	3.370	276	96	372	3.742
studeni		2		2				2
prosinac								
UKUPNO	6.180	38.624	18.450	63.254	9.594	11.850	21.444	84.698

napomena: prosjek noćenja je 20 putnika/trabakul, 6 putnika/jahta

Izvor: Iso Adria Nautika d.o.o.

Međutim, posebno zabrinjavaju uočeni trendovi, a koji su vjerojatna posljedica bujanja broja ležajeva u domaćinstvima i pada konkurentnosti ponude u hotelima. Naime, poznato je da veći udio organiziranih dolazaka gostiju i gostiju koji borave u hotelima istovremeno znači i manju sezonalnost. Nažalost, u ostvarenom broju noćenja i turista jasno se vidi trend koji pogoršava negativne učinke sezonalnosti.

Tablica 16. Prikaz broja noćenja i turista u čvrstim smještajnim objektima u gradu Visu po načinu dolaska

	organizirano		individualno	
	broj turista	broj noćenja	broj turista	broj noćenja
2002.	6.117	41.885	7.893	44.978
2003.	3.069	22.493	10.278	48.482
2004.	3.572	24.267	10.500	63.625
2005.	3.498	22.936	13.121	91.423
2006.	2.868	21.427	16.391	107.197
2007.	3.870	27.568	14.557	97.081
2008.	3.128	20.265	13.836	98.113
2009.	2.108	14.949	14.212	93.918
2010.	1.502	10.670	16.632	108.776
2011.	2.370	19.245	14.558	93.989
2012.	2.283	16.297	16.160	103.003
2013.	2.513	17.693	16.433	101.948

Izvor: BIST, Institut za turizam

Tablica 17. Prikaz broja noćenja i turista u gradu Visu po skupini smještajnih objekata

	hoteli i sl.		domaćinstva	
	broj turista	broj noćenja	broj turista	broj noćenja
2002.	8.913	49.666	5.097	37.197
2003.	8.150	35.828	5.197	35.147
2004.	7.925	34.750	6.147	53.142
2005.	9.233	40.859	7.386	73.500
2006.	9.165	44.235	10.094	84.389
2007.	9.265	48.926	9.162	75.723
2008.	8.064	38.044	8.900	80.334
2009.	7.208	32.217	9.112	76.650
2010.	8.203	35.134	9.931	84.312
2011.	8.379	42.217	8.549	71.017
2012.	8.799	42.520	9.644	76.780
2013.	7.572	34.005	11.374	85.636

Izvor: BIST, Institut za turizam

Rast broja individualnih dolazaka i smanjenje broja noćenja u hotelima donosi još neke negativne posljedice:

- povećanje pritiska na cjelokupni prometni sustav zbog rasta broja dolazaka osobnim automobilom i to posebice na povećanje potrebe za parkiralištima
- povećanje zagađenja zraka i razine buke zbog povećanja broja osobnih automobila te devastacija zemljišta na „divljim“ parkiralištima
- smanjenje potrošnje za izlete, iznajmljivanje vozila i plovila zbog povećane mobilnosti turista unutar destinacije
- povećanje mobilnosti potražnje koja zbog malih poremećaja (loša vremenska prognoza, vremenske ili elementarne nepogode u blizini, a koje ne pogađaju Vis, snižavanje cijena u drugim destinacijama u zadnji čas i sl.) izuzetno brzo mijenja svoju odluku o krajnjem odredištu pa to povećava rizike od iznenadnih i neočekivanih otkazivanja rezervacija
- smanjenje ukupne prosječne dnevne potrošnje u destinaciji po gostu, a i time i vanpansionske potrošnje
- vezanje na psihocentrične skupine turista koji dolaze iz neposrednog okruženja i redovito se vraćaju u istu destinaciju zbog straha od promjene, a koje također obilježava ispodprosječna potrošnja u destinaciji.

Što se pak tiče država porijekla turista koji dolaze na otok Vis, valja skrenuti pozornost da iako udio domaćih turista pada, on je daleko iznad ukupnog prosjeka za Hrvatsku. To nužno i ne mora biti loš pokazatelj jer u slučaju bilo kakvih poremećaja, domaća potražnja ipak manje reagira otkazivanjem rezervacija. Međutim, valja uzeti u obzir ekonomski ograničenja domaće potražnje u smislu dnevne potrošnje. Ako noćenjima koje ostvaruju domaći gosti dodamo noćenja gostiju iz Sloveniji i Italije oni zajedno čine 52,3 % ukupno ostvarenih noćenja. To upravo i potvrđuje prethodna razmatranja obilježja potražnje: većina potražnje dolazi iz

neposrednog okruženja. Zanimljivo je da se po broju noćenja još ističu češki, britanski i njemački gosti, a slijede ih austrijski i poljski gosti.

Tablica 18. Prikaz broja noćenja i turista u gradu Visu po odabranim tržištima u 2013. godini

	broj noćenja	broj turista	prosječno noćenja
Hrvatska	27.718	4.604	6,02
Slovenija	23.279	2.911	8,00
Italija	11.621	1.553	7,48
Češka	9.742	1.110	8,78
Velika Britanija	6.477	1.422	4,55
Njemačka	5.629	732	7,69
Austrija	3.977	503	7,91
Poljska	3.609	447	8,07
Ostale zemlje	27.589	5.664	4,87
UKUPNO	119.641	18.946	6,31

Izvor: BIST, Institut za turizam

Upravo na svim spomenutim stranim tržištima kojima je Hrvatska poznata destinacija, ali bez Velike Britanije, Vis bi mogao imati najviše šanse za dalji rast bez velikih marketinških npora. Osim toga, gosti sa svih spomenutih stranih tržišta ostvaruju i natprosječnu duljinu boravka u odnosu na nacionalni prosjek, a što je dobar pokazatelj. Pri tome bi se svakako valjalo maksimalno usmjeriti prema privlačenju dolazaka organiziranih gostiju. Zanimljivo je da broj britanskih gostiju raste, a da povijesni razlozi koji bi mogli biti dodatni motiv dolazaka Britanaca nisu niti približno iskorišteni u marketinškom smislu, a pogotovo za dolaske u pred i posezoni. To upućuje da bi uz tradicionalna tržišta za Hrvatsku, Velika Britanija trebala biti među prioritetnim ciljanim geografskim tržištima za Vis. Za Veliku Britaniju bi zbog očito drugih razloga dolaska koji su vidljivi i u kraćem prosječnom boravku svakako valjalo razvijati specifičan portfelj turističkih proizvoda.

Razvoj konkurenckih sposobnosti

Stupanj razvoja konkurenckih sposobnosti je činitelj na kojem se temelji konkurencka prednost jedne turističke destinacije pred drugom. Komparativne prednosti su resursi kojima raspolažemo, a konkurencke sposobnosti su način na kojima raspolažemo resursima. Iskorištanje prilika i razvojnih mogućnosti u turizmu prije svega ovisi o tome kakve su konkurencke sposobnosti poduzetnika, lokalnih vlasti, udruga civilnog društva, obrazovnih i znanstvenih ustanova uključenih u proces prepoznavanja razvojnih prilika i odabira najboljih strategija i taktika za postizanje ciljeva. Takvo upravljanje destinacijom prepostavlja suradnju više čimbenika i trebalo bi postati osnovnom za stvaranje turističkog proizvoda. Istraživanje tržišta, valorizacija postojećih komparativnih prednosti i stvaranje novih pretvarajući postojeće resurse u atrakcijske proizvode, te ciljani marketing samo su neki od načina za postizanje cilja. Pri tom valja uzeti u obzir i obilježja resursne osnove s kojima konkurencke sposobnosti moraju biti usklađene, u smislu definiranja pametnih specijalizacija na temelju identificiranih i ispravno valoriziranih komparativnih prednosti.

U tom smislu potrebno je istaknuti da komparativne prednosti Visa ne smiju biti samo prirodne ljepote i klime već im svakako treba pridodati kulturno-povijesne spomenike, sport, zabavu,

kultурне događaje i sl. Originalnost i raznovrsnost takvih resursa povećava vrijednost sveukupne turističke ponude te umanjuje rizike koji nastaju kada se destinacija isključivo vezuje na prirodne atrakcije.

Strateško usmjerenje prema razvoju konkurenčkih sposobnosti trebalo bi biti temelj uspješnog i održivog iskorištavanja raspoloživih resursa (kako prirodnih, tako i kulturnih) što će omogućiti stvaranje turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednošću, čime se uspješno može kompenzirati niz ograničenja koja su očita u slučaju grada Visa (troškovi uvjetovani prijevozom ljudi i roba na otok, nemogućnost postizanja pozitivnih učinaka ekonomije obujma, relativna vrijednost ili vremenska ograničenost atraktivnosti glavnih privlačnih turističkih aktivnosti i drugo).

U tom smislu strateško usmjerenje prema razvoju konkurenčkih sposobnosti trebao bi biti temelj uspješnog i održivog iskorištavanja raspoloživih resursa, a pogotovo ako su oni oskudni ili izrazito rijetki. Visoka razina konkurenčkih sposobnosti omogućuje stvaranje turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednošću, čime se uspješno može kompenzirati niz ograničenja koja su očita u slučaju grada Visa kao što su troškovi uvjetovani prijevozom ljudi i roba na otok, nemogućnost postizanja pozitivnih učinaka ekonomije obujma, relativna vrijednost ili vremenska ograničenost atraktivnosti glavnih privlačnih turističkih aktivnosti.

Razvoj konkurenčkih sposobnosti u turizmu prije svega je vezan uz ljudske resurse jer su ugostiteljstvo i turističko posredovanje, ali i sve ostale uslužne djelatnosti vezane uz turizam radno intenzivne. Ograničenost raspoložive radne snage za potrebe turizma može biti i dodatni izazov različitim edukativnim aktivnostima koje su usmjerene na postizanje izvrsnosti u pružanju usluga, razvoju složenih turističkih proizvoda s visokom dodanom vrijednošću ili pak onih koji u sebi sadrže razlog dolaska u grad Vis i izvan visoke ljetne sezone. U tom procesu stjecanja konkurenčkih sposobnosti osim edukacije stanovništva ne treba zanemariti aktivnosti na privlačenju onih skupina radnika koji sa sobom donose visoku razinu kompetentnosti za određena kritična područja, a prema specifičnostima resursne osnove.

Izazovi:

- *Izrazita sezonalnost turističke potražnje;*
- *Nedostatak obrazovane i motivirane radne snage;*
- *Niska konkurentnost i nedovoljan broj smještajnih jedinica u hotelima;*
- *Nekontroliran rast i niska konkurentnost smještajnih jedinica u domaćinstvima;*
- *Neuspješna valorizacija atrakcijske osnove kroz složene turističke proizvode;*
- *Potreba uspostave uspješnog destinacijskog menadžmenta.*

Preporuke:

- *Uravnoteženje turističkog prometa izvan špice sezone u srpnju i kolovozu, najprije na razdoblje svibanj-lipanj i rujan-listopad, a onda na razdoblje travanj-studeni;*
- *Diversifikacija turističkih proizvoda i promjena usmjerenja s priobalnog odmora uključujući i nautički turizam, na posebne oblike turizma, a posebice na turizam posebnih interesa, složene turističke proizvode i uske tržišne mikro-niše za koje Vis*

može razviti kompetitivnu ponudu pri čemu naročito treba povesti računa o prilikama koje pruža specifična povijesna baština Visa, kako materijalna tako i nematerijalna;

- *Poticanje rada i razvoja lokalnih turističkih agencija kao destinacijskih menadžment kompanija specijaliziranih za otok Vis, a moguće i sa specifičnim proizvodnim specijalizacijama za određene ciljane skupine i oblike turizma kao što su ronilački turizam, kulturni turizam, gastronomski turizam, i pustolovni turizam;*
- *Povećanje broja ležajeva u hotelima, pansionima i hostelima uz zaustavljanje daljeg rasta udjela broja ležajeva u privatnom smještaju te podizanje kvalitete i originalnosti pružene ugostiteljske usluge smještaja u svim objektima, a time i vrijednosti za povećane cijene usluga;*
- *Usmjeravanje na organizirane dolaske i suradnju sa stranim organizatorima putovanja specijalistima za određene oblike turizma s naročitom pažnjom na tradicionalna strana tržišta za Hrvatsku i na britansko tržište;*
- *Transformacija postojeće turističke zajednice u učinkovitu destinacijsku menadžment organizaciju kroz stvaranje kulture suradnje i partnerstva, kontinuiranim razvojem ljudskih potencijala za turizam kod ključnih dionika, ali turističke educiranosti cjelokupnog stanovništva;*
- *Sprječavanje vizualne devastacije prostora i stvaranje zapreka za novu izgradnju koja bi narušila vizualni integritet*
- *Poticanje stavljanja u funkciju neiskorištenih, a za turizam vrijednih resursa neovisno o vlasništvu;*
- *Promišljanje rješenja za uključivanje negospodarskih djelatnosti (obrazovanje, kultura, sport, zdravstvena zaštita i sl.) u stvaranje privlačnih turističkih proizvoda i razloga dolaska na Vis;*
- *Poticanje ostalih gospodarskih aktivnosti radi plasmana proizvoda i usluga kroz turizam (poljoprivredna proizvodnja i ribarstvo, prerada prehrambenih proizvoda, kreativne industrije, obrtništvo i održavanje objekata);*
- *Davanje prioriteta onim projektima i aktivnostima u turizmu koji mogu brzo inducirati i ubrzati razvoj drugih gospodarskih aktivnosti;*
- *Rigorozna primjena svih načela održivog razvoja turizma ne samo u društvenoj i ekološkoj nego i u ekonomskoj sferi.*

2.7. GOSPODARSTVO (OSIM TURIZMA)

Za analizu po djelatnostima izdovjeno je najboljih 46 privatnih pravnih osoba u protekloj godini koje su ostvarile 52,7 miliona kuna prihoda. Važno je napomenuti da je samo 18 od njih ostvarilo prihode veće od 1 milijun kuna.

Prikaz djelatnosti po poslovnim aktivnostima i zaposlenima u 2014.:

Tablica 19. Prihodi po djelatnostima (najboljih 46) u 2014. godini

	DJELATNOST	PRIHODI 2014.	ZAPOSLENI
1	Djelatnosti pripreme i usluživanja pića	10.484.700	22
2	Djelatnosti putničkih agencija	7.871.400	17
3	Djelatnosti restorana i ostalih objekata za pripremu i usluživanje hrane	6.854.100	22
4	Trgovina	5.748.700	17
5	Hoteli i smještaj	5.462.000	52
6	Morski ribolov	2.898.700	12
7	Proizvodnja vina od grožđa	2.357.700	9
8	Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	1.689.300	7
9	Uzgoj grožđa, sadnog bilja...	1.678.200	5
10	Cestovni prijevoz robe	1.601.900	1
11	Skupljanje neopasnog otpada	1.562.400	33
12	Poslovanje s nekretninama	1.449.700	2
13	Iznajmljivanje i davanje u zakup (leasing) plovnih prijevoznih sredstava	1.205.200	1
14	Računovodstvene, knjigovodstvene i revizijske djelatnosti; porezno savjetovanje	982.000	7
15	ostalo	877.500	5
		52.723.500	212

Izvor: poslovna.hr (preuzeto 20.7.2015)

Iz tabličnog prikaza vidljivo je da:

- Najveće prihode ostvaruju pravne osobe koje se bave pripremom i usluživanjem pića;
- Najviše zapošljavaju pravne osobe koje se bave hotelijerstvom i smještajem;
- Izrazito uslužno orijentirani poslovni subjekti. Preko 60 % (32 milijuna kn) prihoda ostvaruje se direktno u turističkoj djelatnosti;
- Druga djelatnost s najviše zaposlenih je skupljanje neopasnog otpada, ali ovdje se radi o komunalnom poduzeću Gradina.

Iskazani podaci ukazuju na vrlo skromne registrirane poduzetničke aktivnosti pravnih osoba registriranih u Gradu Visu. Pravne osobe registrirane u Gradu Visu zapošljavaju relativno skroman broj zaposlenika (izabranih 46 zapošljava 212 osoba).

S ciljem dinamiziranja poduzetničkih aktivnosti Grad Vis pokrenuo je poduzetničke zone. Razvoj infrastrukture u tim poduzetničkim zonama mogao bi pozitivno utjecati na poduzetnike.

Finansijski rezultati poslovanja poduzetnika grada Visa

Godišnje finansijske izvještaje za 2014. godinu s područja grada Visa predalo je u Registar ukupno 104 poduzetnika, obveznika poreza na dobit; od kojih su, promatrano po veličini poduzetnika, svi mali poduzetnici.

Od ukupno 104 poduzetnika, njih 54,8 % ili 57 poslovalo je s dobiti razdoblja, a 45,2 % ili 47 ih je iskazalo gubitke razdoblja.

Kod poduzetnika u gradu Visu u 2014. godini bilo je zaposlen 251 radnik, a ostvareni su sljedeći finansijski rezultati: ukupni prihodi u iznosu od 61,1 milijun kuna, ukupni rashodi od 71,4 milijuna kuna, dobit razdoblja u iznosu od 2,6 milijuna kuna, gubitak razdoblja od 13,3 milijuna kuna te neto gubitak od 10,7 milijuna kuna.

Prosječna mjesecna neto plaća iznosila je 3.790 kuna i bila je za 5,8 % manja nego 2013. godine. Investicije su povećane za 125,5 %, te je ostvaren pozitivan trgovinski saldo jer je u 2014. godini ostvaren samo izvoz koji je iznosio 937 tisuća kuna.

U odnosu na 2013. godinu, broj zaposlenih povećan je za 55,9 %, ukupni prihodi za 27,8 %, ukupni rashodi za 14,9 %, smanjen je gubitak razdoblja za 24,1 %, a dobit razdoblja za 13,1 %, te je iskazan neto gubitak u iznosu 10,7 milijuna kuna koji je bio za 26,4 % manji nego prethodne godine.

Poduzetnici Splitsko-dalmatinske županije povećali su neto dobit u 2014. godini i to za 138,9 % dok su poduzetnici Republike Hrvatske povećali neto dobit za 139,5 %.

Tablica 20. Osnovni finansijski rezultati poduzetnika grada Visa za 2014. godinu

OPIS	2013.	2014.	INDEKS	UDJEL GRADA U ŽUPANIJI (%)	UDJEL GRADA U RH (%)
Broj poduzetnika		104		0,9	0,1
Broj zaposlenih	161	251	155,9	0,4	0,0
Ukupni prihodi	47.791	61.093	127,8	0,2	0,0
Ukupni rashodi	62.157	71.436	114,9	0,2	0,0
Dobit prije oporezivanja	3.190	2.983	93,5	0,1	0,0
Gubitak prije oporezivanja	17.557	13.326	75,9	0,8	0,1
Porez na dobit	202	386	191,0	0,1	0,0
Dobit razdoblja	2.994	2.602	86,9	0,1	0,0
Gubitak razdoblja	17.562	13.331	75,9	0,8	0,1
Dobit razdoblja (+) ili gubitak razdoblja (-)	-14.569	-10.729	73,6	-	-
Izvoz	660	937	142,1	0,0	0,0
Uvoz	99			-	-
Trgovinski saldo (izvoz minus uvoz)	560	937	167,3	0,0	0,0
Investicije u dugotrajnu imovinu	633	1.427	225,5	0,1	0,0
Prosječna mjesecna neto plaća (u kunama)	4.024	3.790	94,2	-	-

Izvor: Fin, Registar godišnjih finansijskih izvještaja

Troškovi za osoblje (neto plaće, porezi i doprinosi iz plaća i na plaće) kod poduzetnika grada Visa iznosili su 18,3 milijuna kuna i povećani su u odnosu na 2013. godinu za 51,6 %. Njihov udjel u ukupnim rashodima u 2014. godini iznosio je 25,6 %, što je za 6,2 % više nego prethodne godine.

Troškovi za osoblje na razini Splitsko-dalmatinske županije činili su 15,2% ukupnih rashoda Županije, dok su isti na razini Hrvatske iznosili 13,2 % ukupnih rashoda.

Poduzetnici grada Visa obračunali su u 2014. godini za 251 zaposlenika, neto plaće u ukupnom iznosu od 11,4 milijuna kuna, što je u odnosu na 2013. godinu povećanje od 46,9 % te su u ukupnim rashodima sudjelovali s 16 %.

Prosječna mjesecna neto plaća po zaposlenom kod poduzetnika grada Visa u 2014. godini iznosila je 3.790 kuna što je za 234 kune ili 5,8 % manja nego 2013. godine. Ista je za 12,2 % manja od prosječne mjesecne 16 % neto plaće po zaposlenom na razini Splitsko-dalmatinske županije (4.319 kuna) i za 22,3 % manja od prosječne mjesecne neto plaće po zaposlenom kod poduzetnika Republike Hrvatske (4.878 kuna).

Prosječne mjesecne neto plaće poduzetnika grada Visa prema sektorima vlasništva pokazuju izrazitu dominaciju privatnog sektora. U privatnom sektoru bilo je najviše poduzetnika (101 poduzetnik) i najviše zaposlenih, njih 173 što je 68,9 % ukupno zaposlenih u gradu Visu u 2014. godini. Najviše prosječne mjesecne plaće obračunali su poduzetnici zadružnog sektora grada Visa. Prosječna mjesecna neto plaća zaposlenih kod poduzetnika zadružnog sektora grada Visa u 2014. godini iznosila je 6.136 kuna što je 61,9 % više od prosječne neto plaće svih poduzetnika grada, 71,2 % više od prosječne neto plaće zadružnog sektora poduzetnika Splitsko-dalmatinske županije te 65,3 % više od prosječne neto plaće po zaposlenom kod poduzetnika zadružnog sektora Hrvatske. Najznačajniju ulogu u strukturi grada Visa u 2014. g. imali su poduzetnici iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane. U ovoj djelatnosti bilo je najviše poduzetnika (22 poduzetnika) i najviše zaposlenih, njih 108 ili 54,3 % više nego 2013. godine. Poduzetnici djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane grada Visa obračunali su prosječnu mjesecnu plaću koja je iznosila 4.576 kn što je 20,7 % više od prosječne plaće svih poduzetnika grada Visa.

Najveću prosječnu mjesecnu plaću u 2014 godini obračunali su poduzetnici djelatnosti poljoprivrede, šumarstva i ribarstva grada Visa koja je iznosila 4.846 kn i bila je za 24,4 % veća od prosjeka poljoprivrede, šumarstva i ribarstva Splitsko-dalmatinske županije (3.895 kn) i za 5,8 % veća od prosjeka zaposlenih kod poduzetnika u djelatnosti prerađivačke industrije Republike Hrvatske (4.581 kn).

Najniža prosječna mjesecna plaća obračunata je zaposlenima u djelatnosti opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda i iznosila je 1.748 kn koja je bila manja u odnosu na prosječnu plaću zaposlenih kod poduzetnika u gradu Visu za 53,9 %. Prosječna plaća zaposlenih kod poduzetnika Splitsko-dalmatinske županije u djelatnosti opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda iznosila je 5.859 kuna, a na razini Republike Hrvatske 5.208 kuna.

Tablica 21. Prosječne mjesecne neto plaće prema područjima djelatnosti u gradu Visu u 2014. godini

PODRUČJE DJELATNOSTI	BROJ ZAPOSLENIH	PROSJEČNA NETO PLAĆA U KN		
		IZNOS	INDEKS 2014./13.	ODNOS PREMA PROSJEKU GRADA
A) Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	21	4.846	87,0	127,9
B) Rudarstvo i vađenje	-	-	-	-
C) Prerađivačka industrija	12	2.122	89,0	56,0
D) Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatiz.	-	-	-	-
E) Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda	33	1.748	-	-
F) Građevinarstvo	5	3.171	81,5	83,7
G) Trgovina ne veliko i malo	23	3.255	103,6	85,9
H) Prijevoz i skladištenje	7	2.398	107,8	63,3
I) Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluž. hrane	108	4.576	103,0	120,7
J) Informacije i komunikacije	0	-	-	-
K) Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	-	-	-	-
L) Poslovanje nekretninama	3	2.232	63,1	58,9
M) Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	8	3.643	113,1	96,1
N) Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	25	4.280	104,3	112,9
O) Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	-	-	-	-
P) Obrazovanje	-	-	-	-
Q) Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	-	-	-	-
R) Umjetnost, zabava i rekreacija	3	2.556	89,2	67,4
S) Ostale uslužne djelatnosti	3	3.749	100,3	98,9
n/a Nepoznato područje djelatnosti	-	-	-	-
Ukupno	251	3.790	94,2	100,0

Izvor: Fina, Registar godišnjih finansijskih izvještaja

Ukupno 104 poduzetnika s područja grada Visa u 2014. godini ostvarili su dobit razdoblja u iznosu od 2,6 milijuna kuna, što je za 13,1 % manje nego u 2013. godini. Istovremeno gubitak razdoblja iskazalo je 47 poduzetnika u iznosu od 13,3 milijuna kuna, što je za 24,1 % manje nego 2014. godine te je na razini grada iskazan neto gubitak razdoblja u iznosu od 10,7 milijuna kuna.

Analiza poslovanja poduzetnika grada Visa u 2014. godini, prema područjima djelatnosti, pokazuje da su najveći utjecaj na ukupan negativan rezultat dali poduzetnici djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane s iskazanim neto gubitkom od 10,2 milijuna kuna. Iskazani gubitak razdoblja poduzetnika djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane grada Visa iznosio je 11,1 milijun kuna i u odnosu na 2013. godinu je smanjen

za 8,8 %. Istovremeno i najveću dobit razdoblja ostvarili su poduzetnici iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane grada Visa koja je iznosila 922 tisuće kuna.

Na drugom mjestu po veličini iskazane dobiti razdoblja dolaze poduzetnici djelatnosti poslovanja nekretninama koji su ostvarili dobit razdoblja u visini od 739 tisuća kuna.

Poduzetnici iz djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, njih 16, u 2014. godini ostvarili su dobit razdoblja u iznosu od 922 tisuće kuna, a 6 poduzetnika iskazalo je gubitak razdoblja u iznosu od 11,1 milijun kuna te je na razini ove djelatnosti iskazan neto gubitak u iznosu od 10,2 milijuna kuna.

Iza poduzetnika djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane, prema visini ostvarene dobiti, su poduzetnici iz djelatnosti poslovanja nekretninama sa 739 tisuća kuna dobiti razdoblja koju je ostvarilo 4 poduzetnika, dok je 9 poduzetnika iskazalo 600 tisuća kuna gubitka razdoblja, što je rezultiralo iskazivanjem neto dobiti u iznosu od 138 tisuća kuna.

Poljoprivreda - djelatnost od strateškog značaja

Poljoprivreda i prerada poljoprivrednih proizvoda nedovoljno je iskorištena prilika viškog gospodarstva. S obzirom na klimatske uvjete na području grada Visa moguće je uzgoj sljedećih poljoprivrednih kultura:

- vinova loza, smokva, badem, masline;
- zimsko povrće i krumpir;
- lavanda, ružmarin i drugo mediteransko bilje;
- citrusi i ljetno voće i povrće (uz ograničene mogućnosti zbog nedostatka vode za navodnjavanje).

Zbog velikih potencijala u neobrađenim poljoprivrednim površinama i tradiciji preporuča se razmotriti da se poljoprivreda i prerada poljoprivrednih prizvoda **proglaši djelatnošću od posebnog (strateškog) društvenog interesa** na području grada Visa. Takvo tretiranje ove djelatnosti otvorilo bi mogućnost pokretanja posebnih programa podrške čime bi se mogao potaknuti rast i razvoj poljoprivredne proizvodnje i prerade.

Poljoprivredom dominira **vinogradarstvo** s tim da su zasađene površine oko 10 % u odnosu na prije stotinjak godina. Poljoprivredne parcele su male i usitnjene, prosječno nešto više od jednog hektara. Zbog usiteljenih parcela predlaže se razmotriti uspostavljanja sustavnog modela **razmjene poljoprivrednog** zemljišta s ciljem okrupnjavanja poljoprivrednih parcela. Ukupno je poljoprivrednog zemljišta 2180 ha, od toga 240 poljoprivrednih kućanstava obrađuje 876 ha, broj parcela korištenog poljoprivrednog zemljišta je oko 680 od toga oko 220 ha vinograda.

Od kvalitetnih sorti dominira viški plavac koji je iznimne kvalitete s 22-26 gradacije sladara, gust, bogate boje, punog okusa i mirisa. Osim viškog plavca uzgaja se i visokokvalitetna rana sorta Vugava koja se proizvodi kao čuveno suho vino koje se odlikuje zlatno žutom bojom, s specifičnim ugodnim i punim mirisom. Značajne su površine na kojima se uzgaja hibridna sorta kuc od koje se dobiva niskokvalitetno stolno vino.

Struktura korištenja poljoprivrednih površina prikazana je u tablici:

Tablica 22. Struktura korištenja poljoprivrednih površina

POVRŠINA KORIŠTENOG POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA (1.lipnja 2003)		
	OPIS	HA
A	Korišteno poljoprivredno zemljište, oranice i vrtovi	5,0
B	Korišteno poljoprivredno zemljište povrtnjaci	1,1
C	Korišteno poljoprivredno zemljište livade	10,0
D	Korišteno poljoprivredno zemljište pašnjaci	400,2
E	Korišteno poljoprivredno zemljište voćnjaci	42,5
F	Korišteno poljoprivredno zemljište vinogradi	122,2
G	Korišteno poljoprivredno zemljište, rasadnici i košaračka vrba i dr.	0,1
H	Ukupno korišteno poljoprivredno zemljište (A+B+C+D+E+F+G)	581,1
I	Ostalo zemljište	295,5
	Ukupno raspoloživa površina zemljišta (H+I)	876,6
	Korišteno poljoprivredno zemljište plantažni vinogradi	62,0
	Korišteno poljoprivredno zemljište plantažni voćnjaci	13,6

Izvor: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (preuzeto 16.7.2015.)

Maslinarstvo nema dugu tradiciju na području grada Visa tako da se danas ne proizvode tržišni viškovi maslinovog ulja, ali bi se to moglo promijeniti u budućnosti.

Vis ima i zaboravljenu tradiciju uzgoja palmi i ružmarina te je u tim kulturama nekada imao vrlo ozbiljnu proizvodnju (1970-ih 400t godišnje ružmarina, danas 1-2t / uzgoj lončanica palmi Phoenix, proizvodnja nekoć 100.000 sadnica godišnje, danas zanemareno)

Uz odgovarajuće navodnjavanje moguć je uzgoj agruma, primarno limuna i naranči.

Prerada poljoprivrednih proizvoda

Veliki potencijali za gospodarski razvoj nalazi se u preradi poljoprivrednih proizvoda i to pogotovo uzimajući u obzir mogućnost parkički cjelokupnog godišnjeg plasmana na samom otoku kroz ugostiteljske i druge prodajne kanale.

Razvoj poljoprivrede moraju pratiti i odgovarajući kapaciteti za preradu. U tom segmentu očekuje se da će poticaj razvoju dati i poduzetničke zone koje se pokreću na području grada Visa.

Jedna od mjera koja bi mogla pomoći poduzetnicima je izgradnja zajedničkih kapaciteta za preradu, skladištenje i plasman gotovih proizvoda. U tom segmentu značajnu podršku može pružiti i sam grad Vis.

Proračun Grada Visa

Grad Vis je jedinica lokalne samouprave koja obavlja poslove kojima se neposredno ostvaruju prava građana iz samoupravnog djelokruga koji se utvrđuju odlukama Gradskog vijeća i gradonačelnika, a osobito se odnose na:

- uređenje naselja i stanovanje
- prostorno i urbanističko planiranje

- komunalno gospodarstvo
- brigu o djeci
- socijalnu skrb
- primarnu zdravstvenu zaštitu
- odgoj i osnovno obrazovanje,
- kulturu, tjelesnu kulturu i šport
- zaštitu potrošača
- zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša
- protupožarnu i civilnu zaštitu
- promet na svom području
- održavanje nerazvrstanih cesta
- te ostale poslove sukladno posebnim zakonima.

Tijela Grada Visa su Gradsko vijeće koje je predstavničko tijelo građana Grada Visa i tijelo lokalne samouprave te gradonačelnik koji zastupa Grad i nositelj je izvršne vlasti.

Grad Vis u okviru samoupravnog djelokruga:

- raspolaze, upravlja i koristi imovinu u vlasništvu Grada
- promiče društveni, gospodarski i kulturni napredak radi vrednovanja lokalnih posebnosti i poštivanja prirodnih prostornih mogućnosti
- vodi brigu o potrebama i interesima stanovnika u oblasti predškolskog uzrasta, odgoja i osnovnog obrazovanja, primarne zdravstvene zaštite, kulture, tjelesne kulture i športa
- osigurava uvjete za utvrđivanje politike gospodarenja prostorom i unapređenje i zaštitu prirodnog okoliša
- obavlja poslove u svezi s poticanjem poduzetničkih aktivnosti i korištenjem prostora u vlasništvu Grada
- osigurava uvjete za održivi razvitak komunalnog gospodarstva
- vodi brigu o uređenju naselja, kvaliteti stanovanja, komunalnim objektima
- organizira obavljanje komunalnog gospodarstva
- osniva pravne osobe radi ostvarivanja gospodarskih, društvenih, komunalnih, socijalnih i drugih interesa i potreba stanovništva
- obavlja razrez i naplatu prihoda koji pripadaju Gradu Visu
- potiče primjenu djelotvornih mjera radi zaštite životnog standarda i zbrinjavanja socijalno ugroženih osoba i obavlja poslove socijalne skrbi
- potiče aktivnosti udruga građana
- promiče očuvanje prirodne baštine, povjesnog, kulturnog i graditeljskog nasljeđa
- osigurava uvjete za protupožarnu i civilnu zaštitu
- donosi proračun Grada Visa

- obavlja redarstvene poslove radi očuvanja komunalnog reda
- obavlja i uređuje druge poslove koji su u neposrednoj svezi s interesima gradske zajednice za njezin gospodarski, društveni i socijalni napredak.

Za obavljanje poslova iz samoupravnog djelokruga Grada Visa utvrđenih zakonom i Statutom Grada Visa, te za obavljanje poslova državne uprave prenijete na Grad Vis ustrojen je jedinstveni upravni odjel u kojem je zaposleno osam službenika.

Imovinom Grada Visa upravljaju gradonačelnik i Gradsko vijeće. Imovinu Grada Visa čine sve pokretne i nepokretne stvari te imovinska prava koja pripadaju Gradu Visu.

Temeljni finansijski akt Grada Visa je proračuna kojeg donosi Gradsko vijeće Grada Visa.

Grad Vis ima prihode kojima u okviru samoupravnog djelokruga slobodno raspolaže.

Prihodi Grada Visa su:

- gradski porezi, prirez, naknade, doprinosi i pristojbe, u skladu sa zakonom i posebnim odlukama Gradskog vijeća
- prihodi od stvari u vlasništvu Grada i imovinskih prava
- prihodi od trgovačkih društava i drugih pravnih osoba u vlasništvu Grada, odnosno u kojima Grad ima udjele ili dionice
- prihodi od koncesija
- novčane kazne i oduzeta imovinska korist za prekršaje koje sam propiše u skladu sa zakonom
- udio u zajedničkim porezima s Republikom Hrvatskom i Splitsko-dalmatinskom županijom te dodatni udio u porezu na dohodak za decentralizirane funkcije prema posebnom zakonu
- sredstva pomoći i dotacije Splitsko-dalmatinske županije i Republike Hrvatske predviđene u županijskom, odnosno državnom proračunu
- drugi prihodi određeni zakonom.

U proračunu Grada Visa iskazuje se procjena prihoda i primitaka te utvrđeni iznos izdataka i drugih plaćanja Grada Visa. Svi izdaci proračuna moraju biti uravnoteženi s prihodima i primicima.

Proračun Grada Visa 2012. - 2015. godine (u '000 kuna).

Tablica 23. Proračun Grada Visa u razdoblju 2012. - 2015. godine (u '000 kuna)

OPIS	IZVRŠENJE 2012. G.	IZVRŠENJE 2013. G.	INDEKS (3/2)	IZVRŠENJE 2014. G.	INDEKS (5/3)	PLANIRANO 2015. G.
1	2	3	4	5	6	7
Prihodi i primici	9.024	18.694	207,16	20.372	108,98	29.749
Rashodi i izdaci	8.300	19.792	238,46	18.817	0,95	31.289
Višak prihoda nad rashodima	724	-1.098		1.555		-1.540
Višak prihoda iz prethodne godine.	381	1.105		7		1.562
Višak prihoda na dan 31.12.	1.105	7		1.562		22

Izvor: proračun Grada Visa

U promatranim godinama proračun Grada Visa dobro je uravnotežen, a u svim promatranim godinama ostvaren je višak prihoda i primitaka nad izdacima. U 2013. godini značajna ulaganja su u izgradnju jaslica i dogradnju vrtića (6,5 mil. kn.) i u sportske objekte (2,1 mil. kn.). U 2014. godini značajna ulaganja su u nastavak izgradnje jaslica i dogradnju vrtića (5,8 mil. kn.) i u komunalnu opremu (2,1 mil. kn.). U 2015. godini od značajnijih ulaganja Grad planira ulaganje u sanaciju deponija „Welington“ 5,1 mil. kuna, i vodovod Rogač-Parja 3,8 mil. kuna te izgradnju sportskog aerodroma „Velo polje“ 1,0 mil. kuna.

Vidljivi su pozitivni trendovi koji ukazuju na bolju naplatu i rast prihoda gradskog proračuna kao i gradskih poduzeća. Zbog ovog trenda iz godine u godinu raste investicijski potencijal oba ova sustava što rezultira sve značajnijim zahvatima i projektima koji u zančajnoj mjeri poboljšavaju kvalitete života stanovnika grada Visa.

Evidentni su i veliki napori gradskih struktura u privlačenju sredstava iz državnih i županijskih fondova, odnosno realizacije projekata koje (su)financiraju državne i županijske strukture zbog čega su postignuta značajna infrastrukturna ulaganja.

Može se reći da je svim ovi aktivnostima Grad Vis postao mjesto kontinuirane realizacije mnogih projekata i inicijativa. Zog toga je i ova Strategija važan korak u dalnjem intenziviranju realizacije razvojnih programa koji će s njom dobiti novi zamah, strukturiranost te pristup novim potencijalnim finansijskim izvorima (npr. EU fondovi).

Izazovi:

- *Manjak motivirane radne snage;*
- *Manjak poduzetničkih inicijativa i znanja;*
- *Ograničenja tržišne usmjerenosti na plasman na otoku;*
- *Ograničenja na mali broj djelatnosti koje mogu imati ekonomsku računicu na otoku;*
- *Niska razina suradnje s turističkom zajednicom;*
- *Izrazita sezonalnost u korištenju većine resursa;*
- *Pasivnost lokalnog stanovništva i inertnost mlađe populacije.*

Preporuke:

- *Zbog usitnjenosti poljoprivrednika i prerađivača, bilo bi dobro uspostaviti, tamo gdje je to moguće, zajedničke sustave za preradu, skladištenje i plasman gotovih proizvoda;*
- *Zbog usitnjenih poljoprivrednih parcela predlaže se razmotriti uspostavljanja sustavnog modela razmjene poljoprivrednog zemljišta s ciljem okrupnjavanja poljoprivrednih parcela;*
- *Poticati razvoj poljoprivrede, ribarstva i marikulture, ruralnog gospodarstva i visoko kvalitetnog turizma;*
- *Povećati korištenje obnovljivih izvora energije (solarna i bioenergija);*
- *Razvijati i jačati male poduzetničke inicijative;*
- *Poticati stvaranje ruralno-turističke ponude u naseljima u unutrašnjosti područja grada Visa;*
- *Promicati cjeloživotno obrazovanja s naglaskom na poljoprivredu, obiteljska poljoprivredna gospodarstva i obrte.*

2.8. ZAPOSLENOST

Zaposlenost

Po popisu iz 2011., na području grada Visa bila je zaposlena ukupno 591 osoba, tj. 303 muških i 288 ženskih osoba.

Tablica 24. Prikaz zaposlenosti po područjima djelatnosti starosti i spolu

PODRUČJE DJELATNOSTI	SPOL	UKUPNO	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65+
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	sv.	64	-	3	2	8	9	10	6	7	12	5	2
	m	58	-	3	2	8	6	10	5	6	11	5	2
	ž	6	-	-	-	-	3	-	1	1	1	-	-
Rudarstvo i vađenje	sv.	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	m	1	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-
	ž	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Prerađivačka industrija	sv.	26	-	2	1	5	6	2	7	1	2	-	-
	m	15	-	2	-	3	4	-	4	-	2	-	-
	ž	11	-	-	1	2	2	2	3	1	-	-	-
Opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	sv.	12	-	-	-	-	1	2	3	1	5	-	-
	m	11	-	-	-	-	1	1	3	1	5	-	-
	ž	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Opskrba vodom, uklaranje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnost sanacije okoliša	sv.	24	-	1	2	5	2	2	1	5	3	3	-
	m	19	-	1	1	4	2	2	1	4	2	2	-
	ž	5	-	-	1	1	-	-	-	1	1	1	-
Građevinarstvo	sv.	23	1	-	4	4	5	2	2	2	1	1	1
	m	21	1	-	4	3	5	2	2	1	1	1	1
	ž	2	-	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-
Trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala	sv.	92	1	7	7	18	17	12	11	13	2	4	-
	m	27	-	4	1	7	2	5	2	3	1	2	-
	ž	65	1	3	6	11	15	7	9	10	1	2	-
Prijevoz i skladištenje	sv.	27	-	-	4	3	6	4	4	2	2	2	-
	m	20	-	-	3	2	3	4	3	1	2	2	-
	ž	7	-	-	1	1	3	-	1	1	-	-	-
Djelatnost pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane	sv.	94	2	7	11	10	7	28	8	14	4	3	-
	m	50	1	3	4	6	4	13	5	10	2	2	-
	ž	44	1	4	7	4	3	15	3	4	2	1	-
Informacije i komunikacije	sv.	2	-	-	-	1	-	-	-	-	1	-	-
	m	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
	ž	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	sv.	9	-	-	-	1	1	2	-	5	-	-	-
	m	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	ž	8	-	-	-	1	1	2	-	4	-	-	-
Poslovanje nekretninama	sv.	3	-	-	-	-	-	1	-	-	1	1	-
	m	2	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-
	ž	1	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	sv.	18	-	-	3	3	1	4	3	3	1	-	-
	m	10	-	-	-	1	2	-	3	1	2	1	-
	ž	8	-	-	-	2	1	1	1	2	1	-	-
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	sv.	16	-	-	1	4	3	4	-	1	1	2	-
	m	6	-	-	1	1	1	1	-	1	-	1	-
	ž	10	-	-	-	3	2	3	-	-	1	1	-
Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje	sv.	58	-	4	5	4	7	17	5	6	7	3	-
	m	29	-	1	2	-	5	11	4	3	2	1	-
	ž	29	-	3	3	4	2	6	1	3	5	2	-
P Obrazovanje	sv.	49	-	2	4	9	9	10	3	3	3	5	1
	m	9	-	-	1	1	1	3	-	2	1	-	1
	ž	40	-	2	4	8	8	7	3	1	2	5	-
Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	sv.	50	-	-	3	8	2	5	12	13	6	1	-
	m	11	-	-	-	2	1	2	2	2	1	1	-
	ž	39	-	-	3	6	1	3	10	11	5	-	-
Umjetnost, zabava i rekreacija	sv.	12	-	1	-	1	4	2	1	1	1	1	-
	m	5	-	1	-	2	-	1	-	1	-	-	-
	ž	7	-	-	-	1	2	2	-	1	-	1	-
Ostale uslužne djelatnosti	sv.	9	-	-	1	1	-	3	1	-	1	1	1
	m	6	-	-	1	-	-	2	-	-	1	1	1
	ž	3	-	-	-	1	-	1	-	-	-	-	-
Nepoznato	sv.	2	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	m	1	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
	ž	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
Ukupno	sv.	591	4	27	45	85	83	107	68	78	55	34	5
	m	303	2	15	19	39	40	56	35	37	35	20	5
	ž	288	2	12	26	46	43	51	33	41	20	14	-

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje (2011.)

Najveći broj zaposlenih radi u djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (94, 16 %), slijedi trgovina na veliko i malo ... (92, 15,5 %), a na trećem mjestu po zaposlenosti su dvije djelatnosti: poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo i javna uprava i obrana ... (58, 10 %). Iz prikazanog je vidljiva velika orientacija na uslužne djelatnosti, primarno usmjerena na turizam, što ponovno ukazuje na gospodarsku monokulturalnost. Čak 142, odnosno 24 % zaposlenih radi u području javne uprave i administracije, zdravstva i obrazovanja.

Starosna struktura zaposlenih pokazuje očekivanu distribuciju, a 53 % svih zaposlenih nalazi se u dobi između 30 i 44 godine, što je primjerenog.

Nezaposlenost

U nastavku je prikaz dobiven od **Hrvatskog zavoda za zapošljavanje** koji prikazuje kretanje nezaposlenosti po spolu i razini obrazovanja u zadnjih 18 mjeseci.

Tablica 25. Kretanje nezaposlenosti po spolu i razini obrazovanja u zadnjih 18 mjeseci

Registrirana nezaposlenost - grad Vis

Podaci osvježeni: 10. srpnja 2015.

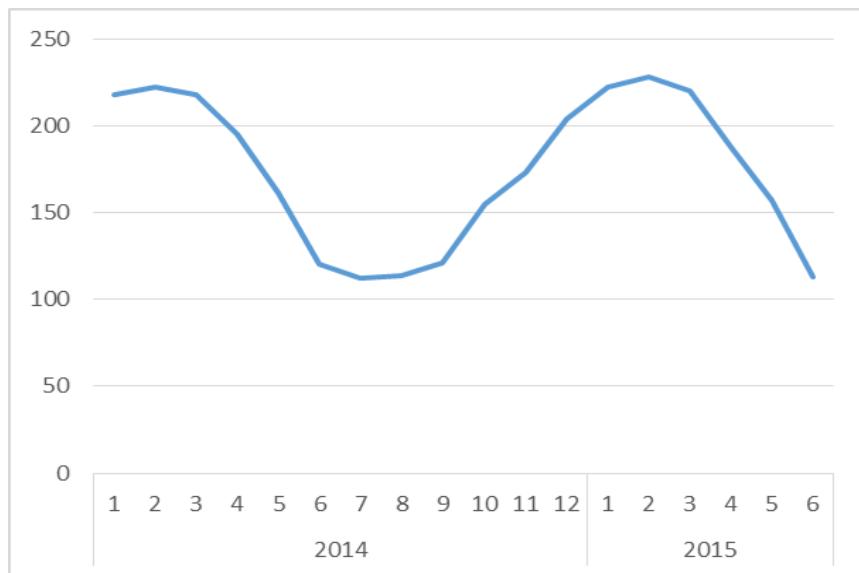
Posljednji dostupni podaci: lipanj 2015.

Godina	2014.												2015.					
	Mjesec	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5
Muškarci	121	125	124	116	99	70	65	66	70	90	96	119	128	132	128	111	91	64
(1) Završena osnovna škola	28	30	31	31	28	23	22	22	24	27	30	36	38	40	39	36	28	23
(2) Srednja škola	87	89	85	77	63	42	39	39	40	55	60	76	85	87	84	70	57	37
(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	1	1	1	1	1	0	0	0	0	2	2	3	2	2	2	2	3	1
(4) Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	5	5	7	7	7	5	4	5	6	6	4	4	3	3	3	3	3	3
Žene	97	97	94	79	62	50	47	48	51	65	77	85	94	96	92	77	66	49
(1) Završena osnovna škola	19	20	21	18	14	11	10	10	9	13	16	20	22	23	20	14	12	11
(2) Srednja škola	67	66	63	53	41	32	31	33	36	47	55	58	65	66	66	57	49	33
(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
(4) Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	10	10	9	7	6	6	5	5	6	5	6	7	7	7	6	6	5	5
Ukupno	218	222	218	195	161	120	112	114	121	155	173	204	222	228	220	188	157	113

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje

Vidljiva je izrazita sezonalnost nezaposlenosti pa tako broj nezaposlenih varira između 112 (najmanje - tijekom srpnja) pa do najviše 228 (tijekom veljače). Ova 50 %-na fluktuacija na razini godine ukazuje na veliku ovisnost (ne)zaposlenosti o turističkoj djelatnosti i njezinoj sezonalnosti.

Najveći broj nezaposlenih završio je srednju školu, što je razumljivo s obzirom na to da srednjoškolsko obrazovani čine 55 % populacije. Ipak, oni u kontigentu nezaposlenih u veljači (najveća nezaposlenost) čine 70 % nezaposlenih, a u lipnju (najmanja nezaposlenost) čine 60 %.

Slika 12. Grafički prikaz nezaposlenosti kroz mjesecce
Izvor: vlastita izrada

Izazovi:

- Visoka nezaposlenost u zimskim mjesecima;
- Visok postotak stalno zaposlenih radi u javnim servisima (24 %);
- Najugroženije su osobe sa srednjoškolskom razinom obrazovanja.

Preporuke:

- Težiti produljenju sezone čime će se smanjiti 50 %-na fluktuacija nezaposlenih.
- Programima cjeloživotnog obrazovanja potaknuti prekvalifikacije za (neturističke) servisne poslove za koje postoji deficit na otoku.
- Poticati partnerstva s ustanovama koje izvode programe cjeloživotnog obrazovanja te poticati i podržavati lokalno stanovništvo na pohađanje programa.
- Uvesti programe stipendiranja viških studenata (uz obavezu povratka u grad Vis).

2.9. ZDRAVLJE, SPORT I CIVILNO DRUŠTVO

U ovim segmentima grad Vis raspolaže se primjerenim kapacitetima, a ohrabruju i planovi za daljnji razvoj posebice u segmentu razvoja sporta od čega je najvažniji projekt rekonstrukcije/izgradnje školske sportske dvorane.

Zdravstvena zaštita

Dom zdravlja u Visu je zdravstvena ustanova čiji je osnivač Županija Splitsko-dalmatinska i pruža zdravstvene usluge na području grada Visa. Obnovljen je 2008. godine, te su danas ordinacije smještene u modernoj, prema zdravstvenim standardima opremljenoj zgradi. Osnovna djelatnost Doma zdravlja je pružanje zdravstvenih usluga na razini primarne zdravstvene zaštite što se provodi kroz obiteljsku medicinu, pedijatriju, ginekologiju, patronažnu službu i laboratorijsku dijagnostiku. Osim ovih djelatnosti Dom zdravlja pruža i određene usluge koje spadaju u djelatnost sekundarne zdravstvene zaštite - RTG dijagnostika, fizikalna medicina i rehabilitacija.

- Dvije ordinacije obiteljske medicine svakodnevno djeluju u Domu zdravlja u suprotnim turnusima.
- Specijalistička ginekološka ordinacija radi dva puta mjesečno, a liječnik specijalista dolazi iz Doma zdravlja u Splitu.
- Patronažna služba pacijentima je na raspolaganju svaki dan.
- Fizikalna medicina ima jednog fizioterapeuta koji je na raspolaganju pacijentima svaki dan, dok liječnik fizikalne medicine dolazi svaki drugi tjedan iz Splita.
- Specijalist RTG dijagnostike dolazi u grad Vis svaka tri tjedna, ali pacijenti iz Visa imaju i mogućnost RTG dijagnostike svaki petak u Komiži.
- Laboratorij u viškom Domu zdravlja vrši uzimanje uzoraka, koji se potom obrađuju u medicinsko-biokemijskom laboratoriju u Splitu.

Hitna medicinska služba u gradu Visu organizirana je kao punkt pripravnosti s jednim liječničkim timom (liječnik, medicinska sestra i vozač) koji je pripravan 24 sata dnevno sedam dana u tjednu. Ovisno o mogućnostima i organizaciji Zavoda za hitnu medicinu Splitsko-dalmatinske županije tu dužnost obavlja liječnik iz Zavoda ili, na temelju ugovora sa Zavodom, liječnik opće prakse koji ordinira u gradu Visu. Tijekom turističke sezone na raspolaganju su dva tima hitne medicinske pomoći.

Ljekarna u gradu Visu je javna zdravstvena ustanova u sustavu ljekarni Splitsko-dalmatinske županije. Osnovna djelatnost ustanove jest opskrba lijekovima i medicinskim proizvodima pučanstva i zdravstvenih ustanova. Osim lijekovima, vrši opskrbu homeopatskim proizvodima, dječjom hranom, dodacima prehrani, kozmetičkim proizvodima, ortopedskim pomagalima i drugim sredstvima za zaštitu zdravlja određenim općim aktom Komore.

Sport i rekreacija

Ulažu se značajni napor i uređenje postojećih terena i objekta te izgradnju nove infrastrukture za sportske i rekreativske aktivnosti stanovnika i posjetitelja grada.

Sada su aktivni:

- Mali nogometni teren s umjetnom travom (Samogor);
- Veliki nogometni teren s umjetnom travom (Samogor);
- Polivalentni tereni za:
 - nogomet
 - odbojku
 - košarku i
 - rukomet.
- Školska sportska dvorana (u tijeku pripreme za rekonstrukciju/izgradnju).

Posebno su ambiciozni planovi za budućnost. Tako su već započeti poslovi za rekonstrukciju ili ponovnu izgradnju školske sportske dvorane.

Drugi kapitalni projekt odnosi se na razvoj kompleksa za sportski i zdravstveni turizam na području nekadašnje vojarne Samogor. Planovi uključuju izgradnju sportskih terena, polivalentne sportske dovrane te smještajnih kapaciteta koji bi mogli podržati sportski i zdravstveni turizam.

Uz navedene sportske terene i objekte u Gradu Visu djeluje više sportskih društava (navedeni u nastavku poglavlja).

Udruge građana

U Gradu Visu djeluju brojne udruge građana koje se u nastavku navode uz kratak opis područja djelovanja. Pojedine udruge i njihove aktivnosti imaju podršku Grada Visa.

Sport

AEROKLUB "CUMULUS VIS" : Promicanje i popularizacija zrakoplovnog sporta, razvijanje i promocija turističkog zrakoplovstva.

BOĆARSKI KLUB VIS: Promicanje, razvitak i unapređenja boćarskog sporta.

Hrvatsko planinarsko društvo "Hum" - Vis: Poticanje, razvijanje i unapređenje sportsko-planinarske rekreacije i planinarskih aktivnosti.

JAHTING KLUB HOST: Razvoj i promidžba jedriličarskog sporta te očuvanje i obnova plovila za sport i razonodu.

Jedriličarski klub Vis: Provođenje programa jedriličarskih sportova, poduka i trening djece i mlađeži, sudjelovanje u regatama.

KLUB BORILAČKIH ŠPORTOVA VIS: Provođenje programa jedriličarskih sportova, poduka i trening djece i mlađeži, sudjelovanje u regatama.

KLUB NAVIJAČA HAJDUKA TORCIDA VIS: Osmišljavanje i poticanje organiziranog navijanja na utakmicama HNK-a "Hajduk", proaktivni pristup prevenciji nasilja na športskim terenima i suzbijanje svih oblika diskriminacije nogometnih navijača; suradnja sa srodnim udrugama i klubovima.

KONJIČKI KLUB TRAMONTANA: Promicanje i razvitak konjičkog športa, rekreacijsko jahanje, unapređenje turističke ponude otoka.

KOŠARKAŠKI KLUB "ISSA": Promicanja, razvijanja i unapređenja košarkaškog sporta, rad s mladima, sudjelovanje u natjecanjima.

KRIKET KLUB "SIR WILLIAM HOSTE": Stvaranje uvjeta za razvoj kriketa kao športske igre u prirodi; promicanje kriketa za sve uzraste te poduka članova radi pripreme za natjecanja; sustavni i stručni rad s djecom i mladima.

MOTO KLUB "FURIJA": Promicanje moto-sporta, promidžba motociklizma kao stila života uz svekoliko zalaganje za optimalnu sigurnost u prometu te prometnu kulturu, organiziranje moto-susreta i natjecanja.

MOTO KLUB RASPŠOJ: Planiranje rada i razvitka moto-športa, organiziranje i sudjelovanje na moto-susretima.

NOGOMETNI KLUB VIS: Razvoj i promicanje nogometa, rad s djecom i mladima, sudjelovanje u nogometnim natjecanjima, sportske pripreme, upravljanje i održavanje nogometnog igrališta i drugih sportskih građevina na kojima obavlja svoje nogometne djelatnosti.

Sportska udruga "PIKADO KLUB HULK": Rad s mladima, organizacija i sudjelovanje u natjecanjima, poticanje stvaranja sličnih udruga i klubova na otoku.

Stolnoteniski klub Issa: Poticanje i razvoj stolnoteniskog sporta, poduka i trening djece i mladeži, sudjelovanje na natjecanjima.

ŠAHOVSKI KLUB "VIS": Promicanje, i razvitak šahovskog sporta.

Športsko biciklistički klub "ARCICIJA": Okupljanje djece, mladeži i drugih osoba koje se žele baviti biciklističkim športom; sudjelovanje u športskom natjecanju u biciklističkom športu.

Udruga za promicanje jedrenja i nautičkog turizma "NAVIGATOR" - Vis: Unapređenje jedrenja i nautičkog turizma, podučavanje i usavršavanje djece i odraslih pomorskim vještinama plovidbom jedrima, motorima i veslima.

Kultura

Amatersko kazalište Ranko Marinković: Promicanje, razvitak i unapređenja kulturno - umjetničke baštine kroz aktivno bavljenje glazbom, plesom te dramskim i drugim kulturno-umjetničkim izričajima, razni oblici scenske umjetnosti i izričaja, prvenstveno kazališne, razvoj kazališne umjetnosti među mladeži i odraslima.

ANATOMIJA OTOKA - CENTAR ZA ISTRAŽIVANJE I RAZVOJ: Razvijanje programa međuotočne suradnje na Jadranu i s inozemnim otočnim partnerima, povezivanje s akademskim partnerima, institucijama i asocijacijama, organizacija i realizacija programa i projekata kojima se proučava i štiti materijalna i nematerijalna baština otoka.

ARS ISSAE: Promicanje očuvanja kulturne baštine otoka Visa, s posebnim naglaskom na orguljašku baštinu i tradicijsku crkvenu glazbu, vodi koncertnu djelatnost u svrhu promoviranja povijesnih instrumenata, organizira festival orgulja.

Glazbena udruga "RULIN" - Vis: Promicanja glazbene i scenske kulture i umjetnosti, edukacija mlađih, organiziranje koncerata, javnih tribina, radionica i seminara, sudjelovanje u projektima iz područja glazbene kulture i umjetnosti.

Hrvatska gradska glazba Vis: Razvijanje glazbene umjetnosti i glazbenog odgoja na amaterskoj osnovi, podizanje glazbene kulture puka, njegovanje hrvatske glazbene tradicije i glazbene tradicije otoka.

Karnevalsko društvo "Poklod": Promicanje kulture i viške tradicije karnevala, okupljanje građana i mlađe u njegovanju i promicanju karnevalskih običaja.

Kulturno-umjetnička Udruga POKROK: Organiziranje kulturno-umjetničkih događanja, promicanje kulturnih i umjetničkih dostignuća među mladima te poticanje umjetničkog stvaralaštva kod mlađih.

MANDOLINSKI ZBOR MARETA: Promicanje mandolinske glazbene tradicije, glazbena poduka, pripređivanje javnih nastupa i sudjelovanje na natjecanjima.

MEMORIJALNA ZBIRKA RANKO MARINKOVIĆ: Prikupljanje i izlaganje književne i ostale građe, organiziranje stručnih skupova, približavanje književnog djela Ranka Marinkovića mlađem naraštaju.

Ogranak Matice hrvatske u Visu: Istraživanja, čuvanja i promicanja narodnog i kulturnog identiteta u područjima umjetničkog, znanstvenog i duhovnog stvaralaštva, gospodarstva i javnoga života te skrb za demokratski društveni razvitak.

PLESNI KLUB "VIS": Promicanje, unapređenje plesne umjetnosti, brine za širenje plesne kulture, sportskog, društvenog i tradicionalnog plesa među djecom, mlađima i odraslima.

UDRUGA PROVISLO: Udruga je osnovana u cilju promicanja, razvijanja i unapređenja društvenog, umjetničkog, kulturnog i zabavnog života na području grada Visa.

Udruga za kreativnu kulturu Fort George: Promicanje internacionalne i lokalne umjetnosti, razvijanje interesa mlađih za kulturna događanja, organizacija koncertnih i umjetničkih manifestacija:koncerti i slični javni nastupi glazbenika i orkestara.

Udruga za promicanje kulture, umjetnosti, kulturne i prirodne baštine "DEGA ART": Promicanje kulture i umjetnosti, svih oblika stvaralaštva, održivog razvoja turizma, okupljanje likovnih, književnih, glazbenih i ostalih stvaraoca, organiziranje festivala, predstava, izložbi, edukacijskih predavanja, glazbenih i sličnih događanja.

Civilno društvo

Dobrovoljno vatrogasno društvo Vis: Poticanje i unapređenje dobrovoljnog vatrogastva, provedba propisa i mjera iz oblasti zaštite od požara.

Hrvatski crveni križ Gradsko društvo crvenog križa Vis: Doprinos razvoju građana u duhu humanizma, podizanje i unapređenje zdravstvene kulture, organiziranje tečajeva za njegu bolesnika, starih i hendikepiranih osoba.

Klub mlađih VIS: Promicanje volonterskog radnog, informiranja mlađih o mogućnostima, povećavanja samostalnosti i preuzimanja odgovornosti kod mlađih te njihovog aktivnog uključivanja u održivom razvoju zajednice radi ostvarivanja civilnog društva i demokracije, promoviranja kulture dijaloga.

PLAVI SVIJET INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE I ZAŠTITU MORA PODRUŽNICA VIS: Provođenje znanstveno-istraživačkih i edukacijskih projekata u zaštiti morskih organizama i mora; razvijanje novih multidisciplinarnih istraživačkih metoda i pristupa upravljanja morskim okolišem, uspostavljanje suradnje sa srodnim organizacijama.

PREUZVIŠENI KONJIČKO-BOLNIČKI RED SV. JERONIMA: Prihvatanje visokih etičkih načela kroz svjetsku zajednicu poslovnih ljudi i profesionalaca, obavljanje humanitarnih i kulturnih

djelatnosti, promicanje iskonskog hrvatskog značaja i narodnih običaja, istraživanje i prikupljanje povijesnih i materijalnih artefakata.

Rekreativno-ekološka udruga "ISLOMANIA": Poticanje, razvijanje i unaprjeđenje života na otoku, održivog razvoja otoka Visa te promicanje rekreativne aktivnosti vezanih za more i promicanje zdravog življenja.

SVIMA: Razvitak ljudskih potencijala (osobnih i profesionalnih kompetencija). Razvitak mreže programa i usluga u zajednici Jačanje društvenog kapitala. Zagovaranje sustava vrijednosti koji podržava zaštitu ljudskih prava i društvenu uključenost kao i odgovorno upravljanje prirodnim i kulturnim resursima za održiv razvitak zajednice.

Udruga hrvatskih vojnih invalida domovinskog rata Vis: Socijalna i pravna zaštita hrvatskih ratnih vojnih invalida Domovinskog rata te promicanje, razvitak i unapređenje vrijednosti Domovinskog rata kao i njegovih žrtava.

Udruga za mlade T.N.T. Vis: Organiziranje slobodnog vremena mladih, poticanje rekreativnih djelatnosti, suradnja sa srodnim udrugama.

Gospodarstvo

Lovačko društvo Vis: Zaštita prirode, uzgoj i zaštita divljači, športski i komercijalni lov, razvijanje lova kao sportsko-rekreacijske i komercijalne djelatnosti.

Udruga BUTIGA: Poboljšanje vinogradarske i vinarske proizvodnje; očuvanje autohtonih sorti zaštićenom vinogradarskom zonom, promicanje ekološke proizvodnje, stvaranje trgovačkih marki autohtonih vina otoka Visa.

Udruga MASLINARA I ULJARA OTOKA VISA: Promicanje i unapređenje maslinarstva i edukacija maslinara i uljara, organiziranje zajedničkih nastupa na izložbama, sajmovima i drugim promotivnim akcijama, zauzimanje za stvaranje i promidžbu zaštićenog brenda, promicanje ekološke proizvodnje maslinovog ulja.

Udruga PROIZVOĐAČA VIŠKI HIB: Promicanje proizvodnje tradicionalnih i izvornih proizvoda kroz razvoj seljačkih gospodarstava, obrta i firmi, promicanje proizvodnje zdrave hrane i otoka Visa kroz kvalitetne i prirodne proizvode, unapređenje tehnologije proizvodnje.

Udruga STROJNI PRSTEN OTOKA VISA: Unapređenje poljoprivredne proizvodnje uz racionalno korištenje poljoprivredne mehanizacije, promicanje obiteljskog gospodarstva u poljoprivredi i turizmu, primjena suvremene tehnologije u ishrani i držanje stoke, sadnji i održavanju vinograda, maslinika, voćnjaka i sl., promicanje estetskih vrijednosti krajolika i integralne poljoprivrede.

Udruga vinara otoka Visa - proizvođača vina s oznakom KZP: Edukacija o uzgoja grožđa i proizvodnji vina u cilju podizanja kvalitete konačnog proizvoda - vina, razvoj projekta brenda viških vina, isticanje njihovih sortnih karakteristika, uvođenje oznake zajamčene kvalitete

3. SWOT ANALIZA

3.1. SWOT ANALIZA

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">• Geoprometni položaj• Klima• Vrijedni i očuvani:<ul style="list-style-type: none">◦ prostorni resursi◦ priroda i okoliš◦ kulturna i povijesna baštine◦ tradicija i način života• Gastronomija• Komunalna infrastruktura• Kvalitetni obrazovni servisi<ul style="list-style-type: none">◦ predškolski◦ osnovnoškolski◦ srednjoškolski• Kvalitetna i proaktivna lokalna samouprava• Konsenzus uključenih dionika i predstavnika lokalne samouprave oko smjerova razvoja• Vlastiti izvori vode• Gradska marina• Potencijali za otočku poljoprivredu i preradu• Ugostiteljska ponuda• Smještajni kapaciteti (privatni)• Ublažavanje učinaka sezonalnosti• Nautički ulaz/izlaz u i iz hrvatskog Jadrana (razvoj kapaciteta, infrastrukture i servisa za nautički turizam)• Razvoj smještajnih kapaciteta za boravak tijekom cijele godine<ul style="list-style-type: none">◦ hotelski smještaj 4*+ kategorije◦ privatni smještaj• Specijalizirani oblici turizma i posebne turističke niše• Sustavno korištenje potencijala očuvanih i zaštićenih:<ul style="list-style-type: none">◦ prostornih resursa◦ prirode i okoliša◦ kulturne i povijesna baštine◦ tradicije i načina života• Sustavni razvoj zajedničkih kapaciteta za preradu, skladištenje, distribuciju i plasman poljoprivrednih proizvoda i prerađevina (klasteri, partnerstva i sl.)• Navodnjavanje• Prenamjena vojarni (sportski i zdravstveni turizam, poduzetnička zona)• Razvoj programa visokog i cjeloživotnog obrazovanja• Prometno povezivanje sa susjednim otocima	<ul style="list-style-type: none">• Sezonalnost turističke potražnje• Nedostatak obrazovane i motivirane radne snage• Manjak hotelskog smještaja• Manjak smještajnih kapaciteta 4*+ kategorije• Prometna izoliranost• Ograničenja marine "u središtu grada"• Razmrvljenost poljoprivrednih zemljišta• Veće površine poljoprivrednih zemljišta u vlasništvu RH pa je otežano stavljanje u funkciju• Razmrvljenost prerađivačkih, skladišnih, distribucijskih i prodajnih sustava• Niska razina poduzetničkog i menadžerskog obrazovanja• Nedostatak lokalnih poduzetnika veće investicijske snage• Nedostatak servisnih obrtničkih usluga i stručnjaka
PRILIKE	PRIJETNJE

4. TEMELJNE ODREDNICE RAZVOJNE STRATEGIJE

4.1. MISIJA, VIZIJA I STRATEŠKI CILJEVI

Strategija Europa 2020 iznosi viziju europske socijalne tržišne ekonomije koja počiva na trima međusobno povezanim područjima prioriteta koja se međusobno podupiru:

- pametan rast (čime se potiču znanje, inovacije, obrazovanje i digitalno društvo)
- održiv rast (čime će naša proizvodnja postati učinkovitija u iskorištavanju resursa, uz istovremeno povećanje konkurentnosti)
- uključiv (inkluzivan) rast (povećanjem sudjelovanja na tržištu rada, stjecanjem vještina te borborom protiv siromaštva).

Grad Vis prihvata ovako određene europske okvire te na osnovu njih, ali i na osnovu realne procjene vlastitih razvojnih potencijala, određuje temeljne odrednice svoje razvojne strategije:

Misija

Oblikovanje Visa kao otvorene, društveno i generacijski inkluzivne zajednice s visokom kvalitetom života i rada.

Vizija

Vis je sredina koja omogućuje kvalitetan život u svakoj životnoj dobi. Očuvana priroda, povijesna baština i mediteranska kultura življjenja promišljeno su harmonizirani u okvirima održivog razvoja s onim najboljim od suvremenosti - razvijenom komunalnom, prometnom, zdravstvenom i kulturno-obrazovnom infrastrukturom, propulzivnom, samoodrživom, neinvazivnom i ne monokulturalnom ekonomijom, energetskom autonomijom, „čistim“ tehnologijama, poduzetnim i inovativnim konceptima, cijelogodišnjom životnom dinamikom te demografskom obnovom.

Strateški ciljevi

SC.1.

Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštaje naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.

SC.2.

Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povijesno naslijeđe u funkciji su održivog razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.

SC.3.

Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.

Ovako definirani Misija, Vizija i Strateški ciljevi rezultat su široke javne rasprave s brojnim dionicima u procesu nastajanja ovog strateškog dokumenta. Nastavna na to i prethodne analize definirani su Prioriteti, Mjere i Projekti koji su prikazani u nastavku Strategije.

4.2. CILJEVI, PRIORITETI I MJERE

STRATEŠKI CILJ 1		STRATEŠKI CILJ 2		STRATEŠKI CILJ 3	
Kvaliteta života i sklad različitosti postiže se kroz razvoj koji poštuje naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak		Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povijesno naslijeđe u funkciji su održivog razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.		Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.	
Prioriteti	Mjere	Prioriteti	Mjere	Prioriteti	Mjere
1.1. Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)	1.1.1. Razvoj komunalne i stambene infrastrukture 1.1.2. Izgradnja infrastrukture i razvoj svih razina obrazovanja 1.1.3. Jačanje ljudskih resursa i razvoj modela podrške kod zapošljavanja 1.1.4. Unaprjeđenje socijalne i zdravstvene zaštite 1.1.5. Razvoj civilnog društva	2.1. Razvoj turističke konkurentnosti	2.1.1. Razvoj cjelogodišnjih nautičkih kapaciteta sa suhim vezom 2.1.2. Unaprjeđenje postojećih lučkih i nautičkih kapaciteta 2.1.3. Izgradnja turističkih sadržaja veće dodane vrijednosti 2.1.4. Unaprjeđenje postojećih turističkih sadržaja 2.1.5. Razvoj vanpansionske ponude	3.1. Razvoj uvjeta za uspostavu zračnog prometa	3.1.1. Izgradnja infrastrukture i unaprjeđenje helikopterskog prometa 3.1.2. Izgradnja infrastrukture i uspostava zrakoplovnog prometa
1.2. Isticanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa	1.2.1. Istraživanje i valorizacija kulturno povijesnih potencijala 1.2.2. Sanacija i rekonstrukcija kulturno povijesnih resursa 1.2.3. Iskorištanje prirodnih resursa na obnovljiv i održiv način	2.2. Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)	2.2.1. Izgradnja novih i unaprjeđenje postojećih poljoprivrednih i poduzetničkih zona 2.2.2. Razvoj servisnih i trgovačkih usluga za nautičare, plovila i nautičku opremu 2.2.3. Razvoj poduzetničkih institucija i mjera potpore 2.2.4. Razvoj poduzetničkih i tehnoloških znanja putem svih oblika obrazovanja 2.2.5. Razvoj gospodarske infrastrukture (npr. navodnjavanje, pristupni putovi i sl.) 2.2.6. Stavljanje u gospodarsku funkciju zemljišta, nekretnina i imovine Grada i Republike Hrvatske	3.2. Razvoj uvjeta za uspostavu brzih i kružnih morskih veza	3.2.1. Izgradnja infrastrukture za uspostavu bolje pomorske povezanosti 3.2.2. Uspostava specijaliziranih komercijalnih brzih morskih veza manjih kapaciteta 3.2.3. Uspostava kružne morske veze između otoka srednjodalmatinskog i južnodalmatinskog akvatorija

4.3. PROJEKTI

Sukladno želji naručitelja u ovaj dokument su uvršteni svi ciljani projekti čiji je **početak realizacije** vidljiv na vremenskom horizontu Strategije, a u skladu su s navedenim strateškim ciljevima. Radi se o više od 60 projekata različitih razina zahtjevnosti u materijalnom i provedbenom smislu.

Naručitelji Strategije svjesni su da **potpuna realizacija** svih navedenih ciljeva nije realna u zadanom vremenskom okviru (do 2020.) i to prije svega zbog toga što dio projekata ovisi o vanjskim faktorima koji su u vrijeme izrade Strategije u određenoj mjeri nepoznati (npr. nepoznati investitori, vrijeme za izradu prateće dokumentacije, administrativne prepreke različitih razina uprava, detalji o raspoloživost sredstava iz vanjskih izvora i sl.). Unatoč tome, naručitelj je stava da Strategija treba sadržati sve projekte za koje procjenjuju da ih se u promatranom razdoblju može završiti ili kvalitetno započeti. Projekti koji budu započeti, a ne budu završeni do kraja 2020. predviđeni su za uvrštenje u naredno plansko razdoblje (2021. - 2025.).

U nastavku slijedi navođenje Projekata raspoređenih u pripadajuće Mjere, Prioritete i Strateške ciljeve:

Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad različitosti postiže se kroz razvoj koji poštuje naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.

Prioritet 1.1.: Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)

Mjera 1.1.1.: Razvoj komunalne i stambene infrastrukture

Gradska jezgra

- **Tržnica:** uređenje prostora i objekata gradske tržnice.
- **Ribarnica:** uređenje prostora i objekata gradske ribarnice.
- **Dječje igralište:** opremanje i uređenje.
- **Gradski parkovi:** opremanje i uređenje (park palmi, perivoj oko Batarije).
- **Plaže na području grada Visa:** opremanje infrastrukture i uređenje prostora.
- **Rasvjeta:** projektiranje i izvedba rasvjete povijesnih jezgara i znamenitosti grada Visa.
- **Wi-fi infrastruktura:** osiguravanje otvorenog wi-fi širokopojasnog pristupa internetu unutar gradske jezgre te ugradnja „pametnih“ klupa na ciljane pozicije u gradu. Ovaj projekt bi omogućio permanentan slobodan pristup najvažnijoj globalnoj informacijskoj i kulturnoj infrastrukturi suvremenog svijeta svim stanovnicima i gostima Visa te tako osigurao komunikacijske prepostavke za intenzivniju uključenost u globalne tokove, ali i podigao razinu turističkog proizvoda viške destinacije. Projekt širokopojasnog pristupa je djelomično proveden, ali treba proširiti područje pristupa na cijelu gradsku jezgru.
- **Vatrogasni dom:** rekonstrukcija, opremanje i uređenje.

Vodovod

- **Vodovodna mreža:** dogradnja gradske vodovodne mreže i obnova njezinih kritičnih dijelova.
- **Hidro-geološka studija:** analiza postojećih studija i, po potrebi, izrada dodatnih studija podzemlja cijelog otoka Visa u funkciji kvalitetnijeg planiranja i realizacije vodoopskrbe i navodnjavanja.
- **Dovođenja pitke vode s kopna na otok Vis:** izrada idejnog rješenja.
- **Zaštite od zagadenja:** izrada projekta zaštite od zagadenja vodocrpilišnih zona otoka Visa

Odvodnja

- **Pročistač voda:** modernizacija postojećeg mehaničkog pročistača otpadnih voda na II stupanj pročišćavanja (biološko tretiranje otpadnih voda)
- **Zbrinjavanje otpadnih i oborinskih voda:** daljnji razvoj mreže, spajanje korisnika te odvajanje sustava otpadnih i oborinskih voda.
- **Projekt izgradnje odvojenog kanalizacionog sustava s uređajem za pročišćavanje i podmorski ispustom za područja:** „Rukavac“, Zaravniče“, „Brgujac“, „Milna Ženka“ „Dračevo Polje“, „Marinje Zemlje“, „Plisko Polje“, „Podselje“, „Podstražje“, „Rogačić“ i „Stončica“.

Cestovni promet

- **Gradska cestovna mreža:** modernizacija.
- **Nerazvrstane ceste:** rekonstrukcija.
- **Javne parkirališne površine:** rekonstrukcija i uređenje.
- **Obilazna cesta „Vis (Kut)-Češka vila“:** izgradnja i uređenje.
- **Cesta Milna-Ženka:** izgradnja i uređenje.
- **Cesta Vis-Parja-Rogačić:** izgradnja i uređenje.
- **Unapređenje sigurnosti cestovnog prometa na području grada Visa:** izrada projekta.
- **Javni putnički prijevoz na području grada/otoka Visa:** izrada idejnog rješenja.
- **Panoramske ceste otoka Visa:** izrada idejnog rješenja.
- **Cestovna prometna signalizacija:** obnova i unapređenje.
- **Turistička putokazna cestovna signalizacija:** projekt i izvedba.

Obalni pojas

- **Turistička zona „Češka vila“:** uređenja dijelova morske obale.
- **mješovita zona uvale „Stonca“:** uređenja dijelova morske obale.
- **Prilovo:** uređenje poluotoka.
- **Stonca-Fortica:** izgradnja šetnice.

- **Riva - luka i kut:** razvoj i modernizacija lučke infrastrukture.

Odlaganje i zbrinjavanje otpada

- **Projekt sanacije postojećih službenih odlagališta na otoku Visu:** primarno sanacija odlagališta Wellington.
- **Projekt odvojenog skupljanja komunalnog otpada namijenjen uporabi** (papir, staklo, plastika, metali, bio-otpad i sl).
- **Projekt skupljanja i privremenog zbrinjavanja posebnih vrsta otpada** (baterija, otpadna ulja, lijekova i sličnog otpada iz kućanstava) kroz organizaciju i izgradnju reciklažnih dvorišta za različite vrste otpada.
- **Projekt trajne sanacije najvećih poznatih „divljih“ odlagališta na otoku Visu.**
- **Program edukacije lokalnog stanovništva** o potrebi kontinuiranog smanjivanja komunalnog otpada na mjestu nastanka, te o njegovom odvojenom prikupljanju zbog reciklaže sekundarnih sirovina.
- **Projekt konačnog zbrinjavanje otpada otoka Visa** u okviru Županijskog centra za gospodarenje otpadom Splitsko-dalmatinske županije.

Ostalo

- **POS:** projekt poticane stanogradnje.
- **Fotonaponska elektrana:** projekt izrade solarne elektrane snage do 3 MW.

Mjera 1.1.2.: Izgradnja infrastrukture i razvoj svih razina obrazovanja.

- **Školska sportska dvorana:** rekonstrukcija i opremanje.
- **Srednja ugostiteljska škola:** uređenje na novoj lokaciji, opremanje i preseljenje te izgradnja radilišta za strukovne programe.
- **Projekt prenamjene bivše vojarne „SAMOGOR“:** Razvoj sportsko - rekreativskih, zdravstvenih i smještajnih kapaciteta.
- **Razvoj infrastrukture studentskog standarda za provedbu visokoobrazovnih programa:** pružanje podrške razvoju studentskih radilišta, resursa za studentski smještaj i resursa za studentsku prehranu, u dinamici koja je usklađena s porastom realnih potreba.

Mjera 1.1.3. Jačanje ljudskih resursa i razvoj modela podrške kod zapošljavanja

- **Uvođenje izvođenja visokoobrazovnih sadržaja:**
 - Uvođenje izvođenja studijskih programa iz područja turizma i poduzetništva.
 - Uvođenje izvođenja cjeloživotnih programa iz područja turizma, poduzetništva i poljoprivrede.

Mjera 1.1.4. Unaprjeđenje socijalne i zdravstvene zaštite

- **Dom za starije:** povećanje kapaciteta.
- **Projekt prenamjene bivše vojarne „SAMOGOR“:** razvoj rekreativskih i zdravstvenih sadržaja.

Mjera 1.1.5. Razvoj civilnog društva

- **Zapuštene zgrade škola po naseljima:** staviti u funkciju ugovornom predajom na korištenje udrugama građana za realizaciju inicijativa civilnog društva.
- **Uređenje kulturnog centra:** unaprjeđenje uvjeta za rad knjižnice, muzičke škole i drugih kulturnih inicijativa.

Prioritet 1.2.: Isticanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa

Mjera 1.2.1.: Istraživanje i valorizacija kulturno povijesnih potencijala

- **Antička Issa:** do kraja istražiti povijesni lokalitet antičke Isse te procijeniti kulturno - povijesni potencijal.
- **Sakralni objekti:** popisati, istražiti i valorizirati kulturno - povijesni potencijal.
- **Fortifikacijski objekti:** popisati, istražiti i valorizirati kulturno - povijesni potencijal.

Mjera 1.2.2.: Sanacija i rekonstrukcija kulturno povijesnih resursa

- **Hrvatski dom:** funkcionalna adaptacija interijera Hrvatskog doma, posebice izvedbenih performansi velike dvorane, omogućio bi se kvalitetniji i ambiciozniji rad amaterskom kazalištu i gradskoj glazbi te izvedba kompleksnijih scenskih djela i skupova u prostorima Doma.
- **Muzej:** Arheološka zbirka u ovome trenutku zauzima samo dio raspoloživog prostora Gospine batarije. Adaptacijom i stavljanjem cijelog prostora u funkciju, uz eventualnu obnovu dislocirane kule Perast, dobio bi se adekvatan prostor za osnivanje i smještaj Muzeja grada Visa kao zavičajnog muzeja u kojem bi se, osim postojeće arheološke zbirke, otvorio prostor za etnografski, geološki, likovno-skulpturalni, književni i audiovizualni dio, odnosno za jedno cjelovito predstavljanje viške povijesti i kulture. Unutar književne zbirke smjestila bi se i Memorijalna zbirka Ranka Marinkovića (koja se trenutno nalazi u kulturnom centru). Time bi objedinjeni muzejski prostori postali središnje mjesto prezentacije povijesti grada i otoka Visa.
- **“KORŠA“ - KORZO:** sanacija, uređenje i komunalno opremanje.
- **Viški trgovi:** sanacija, uređenje i komunalno opremanje.
- **Kamena ograda Lungo mare:** sanacija i uređenje.
- **Orgulje:** od dvaju viških orgulja, jedne su dislocirane s otoka i u postupku su obnove, dok bi za drugi, koji se nalazi u crkvi svetog Jerolima, bilo nužno osigurati obnovu u Visu kako grad ne bi ostao bez ijdnih orgulja, ali i infrastrukture za održavanje Festivala orgulja.
- **Fortica:** sanacija, uređenje i komunalno opremanje.
- **Arheološki park:** Nakon detaljnog istraživanja, ostatke antičke Isse trebalo bi urediti i organizirati u arheološki park koji bi obuhvaćao prostor zaštićene zone od dna uvale Stonca, cijelokupni prostor poluotoka Prirova s antičkim teatrom i pripadajućim akvatorijem Stonce, Prirova i Pantora u kojem se nalaze ostaci antičke luke, cijeli brijev Gradina, dolac Martvilo s donjim, jugoistočnim padinama, brda Bandirice i dijela Male bande.

Multimedijalni centar u sklopu Kulturnog centra: Cilj ovog projekta bi bio osmišljavanje i uređenje multimedijalnog centra u sklopu kulturnog centra u prostoru današnje gradske vijećnice. Multimedijalni centar bi na određeni način bio ekstenzija Gradske knjižnice i čitaonice (u čijoj bi nadležnosti mogao i biti), a koristio bi se za javne tribine, promocije, manje projekcije i interne radionice iz domene djelovanja knjižnice i ostalih korisnika kulturnog centra. U prostoru koji bi bio koncepcijски osvremenjen te audiovizualno i internetski moderniziran moglo bi se po potrebi i dalje održavati sjednice gradskog vijeća ako se za to ne osmisli druga lokacija.

Mjera 1.2.3. Iskorištavanje prirodnih resursa na obnovljiv i održiv način

- **Tematske staze u prirodi:** uređenje planinarskih, pješačkih, biciklističkih, vinskih i sl. staza i putova.
- **Tematski povjesni putovi:** povezivanje i integracija svih lokaliteta na području grada otvorile bi se mogućnosti za osmišljavanje tematski putova na širem području grada, zajedno s pripadajućim uslužnim djelatnostima. Potencijalni tematski putovi: Put antičke Isse, Putovi villama rusticama, Renesansni put (palače, ljetnikovci, arhitektura), Put Viškog boja, Muzej pod vodom, Geološko-arheološki put, Put vojne povijesti Visa, Britanski put, Edukacijska staza za mlade arheologe i povjesničare
- **Opožareni prostor iznad grada:** sanacija terena u suradnji s vlasnicima parcela može uključivati i zoniranje poljoprivrednih kultura, pomoći pri sadnji nasada (npr. sadnice) te prijedloge hortikulturnog uređenja gdje je moguće.

Strateški cilj 2.: Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povijesno naslijeđe održivo su u funkciji razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.

Prioritet 2.1.: Razvoj turističke konkurentnosti

Mjera 2.1.1.: Razvoj cjelogodišnjih nautičkih kapaciteta sa suhim vezom

- **Marina Parja:** Ovaj projekt od iznimne strateške je važnosti za grad i otok Vis. Izgradnjom infrastrukture za pružanje nautičkih usluga tijekom cijele godine (uključivo suhi vez i prateće servisne usluge) Vis počinje koristiti svoju geografsku poziciju (Jadranski nautički ulaz/izlaz) kao prednost, ublažava negativne efekte sezonalnosti te omogućava poduzetničku aktivnost u novim djelatnostima.

Mjera 2.1.2.: Unaprjeđenje postojećih lučkih i nautičkih kapaciteta

- **Gradska luka (marina):** proširenje kapaciteta te izgradnja i unaprjeđenje infrastrukture (recepција i sanitarni čvor sa tuševima). Posebno je važno izraditi projekt i pokrenuti prikupljane i zbrinjavanja otpadnih voda iz brodova i nautičkih plovila.
- **Sportske i ribarske lučice:** uređenje sportskih i ribarskih lučica na području grada Visa.

Mjera 2.1.3.: Izgradnja turističkih sadržaja veće dodane vrijednosti

- **Hotel u turističkoj zoni „Češka vila“:** projekt od iznimne strateske važnosti za grad i otok Vis. Realizacijom ovog projekta Vis bi bio bogatiji za hotelske smještajne kapacitete viših kategorija koje izrazito nedostaju te pratećih sadržaja koji potiču produljenje sezone (unutarnji baze, SPA i sl.).
- **Hotel „Smidirevo“:** dodatno obogaćenje hotelske ponude veće dodane vrijednosti. Radi se hotelu manjeg kapaciteta što znači da će imati ciljani pristup posebnim tržišnim nišama te personalizirani pristup korisnicima.
- **Obiteljski hotel u „Rukavcu“:** iako kapacitetom mali, vrlo je važan jer će predstavljati jedine/prve kapacitete u hotelskom smještaju na vanjskoj strani otoka, odnosno u izdvojenom naselju, a na području grada Visa.
- **Sportsko - turistički, zdravstveno-rekreativni centar „Samogor“:** ovaj ambiciozni projekt kompleksna je sinergija sportskih objekata (dvorana i vanjski tereni), turističkih sadržaja (hostel i ostalo) te zdravstvenih usluga primarno vezanih za sportske i rekreacijski potrebe korisnika. On predstavlja dobru orientaciju koja bi svojom realizacijom trebala na Vis dovesti ciljanu nišu sportaša u razdobljima izvan vrha sezone. Posebna korist očekuje se od izgradnje hostela koji bi trebao biti primjereni smještaj za buduću rastuću studentsku populaciju (oni koji neće stati u privatni smještaj) te smještaj sezonske radne snage.
- **Turistička zona „Rukavac“:** predstavlja turističko oživljavanje do sada nedovoljno iskorištenog potencijala.

Mjera 2.1.4.: Unaprjeđenje postojećih turističkih sadržaja

- **Hoteli VIS d.d.:** ovaj poslovni sustav najvrjednija je postojeća objedinjena turistička infrastruktura u gradu Visu. Zbog nepovoljnih okolnosti ovaj resurs neprimjereno participira u ukupnom turističkom proizvodu Visa. S obzirom na svoju važnost iznimno je važno da se ovaj neiskorišteni resurs u što kraćem razdoblju stavi u punu funkciju razvoja. Zato se snažno preporuča poduzimanje svih potrebnih aktivnosti koje imaju za cilj rješavanje višegodišnje blokade te novi početak rada na zdravim temeljima i uz obaveznu temeljitu obnovu (po mogućnosti u višoj kategoriji).
- **Razvoj modela difuznog hotela:** S obzirom na veliki broj privatnih smještajnih jedinica neujednačene razine usluge, predlažemo objedinjavanje privatnih smještajnih kapaciteta pod organizacijskim modelom „Difuznog hotela“. Ova preporuka mogla bi u značajnoj mjeri olakšati plasman i upravljanje smještajnim kapacitetima u vrijeme turističke sezone te u velikoj mjeri odteretiti davatelje usluge privatnog smještaja od nepotrebnih poslova (plasman, priprema apartmana za nove goste, dočekivanje gostiju i sl.). Naravno, realizacija ove preporuke primarno ovisi o volji privatnih iznajmljivača da se udruže u ovakav organizacijski oblik.

Mjera 2.1.5.: Razvoj vanpansionske ponude

- **Razvoj sustava za upravljanje destinacijom:** sukladno strategiji razvoja turizma RH, u narednom razdoblju turističkog razvoja stavlja se naglasak upravljanje destinacijom i turizmu doživljaja. I Vis mora biti spremna uskladiti smjernice svoga djelovanja s ovim trendovima te uspostaviti vlastiti sustav za upravljanje destinacijom. Primarni efekti trebali bi biti vidljivi u produljenju sezone, odnosno smanjenu izrazite sezonalnosti viškog turističkog proizvoda. Poslovi iz ove domene primarno se odnose na aktivnosti ureda HTZ-a na Visu u tjesnoj suradnji s Gradom Visom i predstavnicima Viških turističkih sustava.
- **Razvoj ponude kroz prateće djelatnosti:** Izgradnjom novih i razvojem postojećih turističkih kapaciteta (veće dodane vrijednosti) planirano je i pokretanje pratećih djelatnosti. Ovdje se primarno misli na grijani, zatvoreni bazen, SPA, sportski objekti i drugo.

Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)

Mjera 2.2.1.: Izgradnja novih i unaprjeđenje postojećih poljoprivrednih i poduzetničkih zona.

- **Poduzetničke zone:** u proteklom razdoblju napravljan je značajni iskorak u izgradnji potrebne infrastrukture poduzetničkih zona (primarno u bivšim vojarnama na području grada Visa). Tako će Vis u nastupajućem razdoblju imati: poduzetničke zone „Dol“, „Starine“, „Zlopoje“ te mješovitu zonu „Stonca“.
- **Zoniranje poljoprivrednih kultura:** poljoprivreda i prerada strateški su važni za rast i razvoj gospodarstva grada i otoka Visa. Uz postojeće rastuće vinogradarske kapacitete, uzgoj ostalih poljoprivrednih kapaciteta relativno je skroman i u stagnaciji, iako je prisutna povijesna tradicija i klimatski uvjeti za druge

poljoprivredne kulture (maslinarstvo, citrusi, uzgoj palmi, mediteransko začinsko bilje sl.). Radi reaktiviranja razvoja i rasta kapaciteta drugih poljoprivrednih kultura predlažemo izradu studije zoniranja poljoprivrednih kultura koja bi trebala odrediti optimalna poljoprivredna područja za pojedine poljoprivredne kulture, uzimajući u obzir mikroklimatske uvjete, vrstu zemljišta, dostupnost vode i ostalo.

- **Ribogojilište:** Sukladno prostornima planovima otvorena je mogućnost za realizaciju projekta ribogojilišta na obalnom pojasu području grada Visa. Radi se o strateškoj grani gospodarstva koja koristi konkurentske prednosti otoka s gotovo osiguranim plasmanom proizvoda.

Mjera 2.2.2.: Razvoj servisnih i trgovačkih usluga za nautičare, plovila i nautičku opremu

- **Servisne i trgovačke usluge za nautičare:** u sklopu projekta pokretanje cjelogodišnje marine (nautička vrata Jadrana) s mogućnostima suhog veza, nužno je uz marinu osigurati servisne i trgovačke usluga za nautičare, plovila i nautičku opremu. Ovo otvara niz poduzetničkih mogućnost za pružanje specijaliziranih vansezonskih i sezonskih usluga relativno visoke dodane vrijednosti.

Mjera 2.2.3.: Razvoj poduzetničkih institucija i mjera potpore

- **Zajednički poduzetnički kapaciteti:** u suradnji s aktivnim poduzetnicima treba ispitati mogućnosti izgradnje zajedničkih kapaciteta u segmentima gdje bi to optimiziralo troškove (skladištenje, prerada i pakiranje, marketing i prodaja). Iako je primarna uloga grada Visa stvaranje pogodnih lokalnih uvjeta za razvoj i rast gospodarstva (a ne preuzimanje uloge poduzetnika), s obzirom na relativno malu investicijsku snagu lokalnih poduzetnika te razmrvljenost kapaciteta treba razmotriti mogućnosti i potrebe aktivnog uključivanja grada Visa u izgradnju zajedničkih (dijeljenih) kapaciteta. Za konačnu odluku preporučamo izradu studije isplativosti koja bi trebala dati odgovor na pitanja bi li sudjelovanje grada Visa u izgradnji zajedničkih kapaciteta bilo isplativo, i ako da, u kojem (su)vlasničkom, organizacijskom i upravljačkom modelu.
- **Školovanje za deficitarna stručna i obrtnička zanimanja:** uočen je značajan deficit u segmentu nekih stručnih (veterinari, nastavnici, stručnjaci za EU fondove i sl.) i obrtničkih zanimanja (vodoinstalateri, električari, serviseri raznih profila i sl.). Predlažemo pokretanje sustavnih i ciljanih programa stipendiranja školovanja deficitarnih profila stručnjaka (uz ugovorno vezivanje stipendista) čime bi se postojeći problem mogao riješiti ili barem u značajnoj mjeri ublažiti.
- **Osnivanje gradskog ureda za EU fondove:** ured bi imao dva zadatka - pružati podršku u realizaciji (su)financiranja kroz EU fondove gradskih projekata, te pružati savjetodavnu podršku svim ostalim dionicima (poduzetnici, udruge i sl.) pri prijavama i realizaciji projekata za (su)financiranje putem EU fondova.

Mjera 2.2.4.: Razvoj tehnoloških i poduzetničkih znanja putem svih oblika obrazovanja

- **Razvoj poduzetničkih i tehnoloških znanja:** primarno zbog demografskih trendova, ali i drugih čimbenika, vidljiv je prostor za napredak u segmentu poduzetničkih i tehnoloških znanja na otoku. Razvoj u ovim segmentima treba podržavati i dugoročno poticati kroz obrazovne institucije koje djeluju u gradu Visu. Lokalna

zajednica bi u suradnji s tim institucijama trebala poticati povezivanje obrazovnih programa (na svim razinama) i gospodarstva. Veliki prostor za napredak postoji u segmentu uvođenja elemenata prakse u nastavne programe (u opsegu koji je dopušten), razvoj i podrška učeničkim radilištima, zadružama i slično. Uz obrazovanje mlađih generacija potrebno je podržati obrazovanje odraslih i poduzetnika kroz ciljane programe cjeloživotnog obrazovanja. S obzirom na ograničenja u broju polaznika i relativno velikom broju mogućih jednokratnih obrazovnih tema (upitna komercijalna isplativost), Grad Vis treba procijeniti razinu podrške koju može pružiti u organizaciji i sufinanciranju jednokratnih cjeloživotnih programa usavršavanja.

Mjera 2.2.5.: Razvoj gospodarske infrastrukture (npr. navodnjavanje, pristupni putovi i sl.)

- **Obnova vodosprema:** projekt vraćanja u funkciju i povezivanja postojećih vodosprema za tehnološku vodu velikog kapaciteta na cijelom otoku za masovniju ekološku poljoprivrednu proizvodnju zbog mogućnosti navodnjavanja.
- **Poljski putovi:** obnova zapuštenih poljskih putova olakšat će razvoj ruralnih dijelova grada Visa.
- **Izrada studije izvedivosti otočkog sustava za navodnjavanje:** nakon analize postojećih studija vezanih za raspoložive vodne potencijale te izrade dodatnih tamo gdje je potrebno, preporuča se i izrada studije izvedivosti otočkog sustava za navodnjavanje. Studija je prvi korak koji bi trebao pokazati sadašnje mogućnosti i buduće potencijale u širenju mreže navodnjavanja poljoprivrednih kultura.
- **Protupožarna studija:** razmotriti potrebu izrade protupožarne studije. Studija bi prikazala protupožarne zone te bi, ukoliko se ukaže potreba, bila osnova za izgradnju dodatnih protupožarnih putova čime bi se povećala sigurnost i zaštita od požara. Pri tome treba paziti da potencijalni novi protupožarni putovi ne potaknu nelegalnu gradnju (kontrole).
- **Hostel:** preporuča se razmotriti inicijativu za izgradnju smještajnih kapaciteta nižeg boravišnog standarda za smještaj sezonskih radnika u ljeto te uz mogućnost smještaja studentske populacije izvan sezone.

Mjera 2.2.6.: Stavljanje u gospodarsku funkciju zemljišta, nekretnina i imovine Grada i Republike Hrvatske

- **Gradski objekti i zemljište:** predstavlja razvojni potencijal kojim Grad Vis treba optimalno upravljati. Stavljanje na raspolažanje gradskih resursa treba biti kvalitetno promišljano i ugovarano s potencijalnim korisnicima imajući prije svega u vidu efekte koje će realizacija pojedine inicijative imati na ostvarenje ciljeva iz ove i budućih Strategija razvoja grada Visa. Podršku treba pružati poduzetničkim i civilnim inicijativama u skladu sa Strategijom. S obzirom da je prostor ograničeni i neobnovljivi resurs, raspolažanje zemljištima u vlasništvu Grada Visa treba primarno razmatrati kroz koncesije i iznajmljivanja, a samo u posebno opravdanim slučajevima razmatrati mogućnost kupoprodaje. Preporučamo razmotriti mogućnost povlaštenog zakupa vinarima podzemnih građevinskih instalacija (stari vojni tuneli) ako s njima raspolaže Grad.

- **Državni objekti i zemljište:** slično kao i gradska imovina. Ova imovina u značajnoj je mjeri opterećena dodatnim administrativnim preprekama na državnoj razini (agencije, ministarstva i sl.). Zato je od presudne važnosti razvijati kvalitetne odnose s nadležnim institucijama i raspolagati s vlastitim pravničkim kapacitetima. Inicijative koje je dosada iskazivala Gradska uprava u ovom segmentu su pokazali veliki napredak koji predstavlja predispozicije za realizaciju mnogih projekata iz ove Strategije. Preporučamo razmotriti mogućnost povlaštenog zakupa vinarima podzemnih građevinskih instalacija (stari vojni tuneli) ako s njima raspolažu državna tijela.

Strateški cilj 3.: Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.

Prioritet 3.1.: Razvoj uvjeta za uspostavu zračnog prometa

Mjera 3.1.1.: Izgradnja infrastrukture i unaprjeđenje helikopterskog prometa

- **Unaprjeđenje helidromske infrastrukture:** predstavlja važan korak za daljnje unaprjeđenje zdravstvenog standarda otočana, ali i dodatni putnički transportni pravac u ekstremnim situacijama. Prvi korak predstavlja izrada idejnog rješenja modernizacije helidroma čime bi se postigli bolji uvjeti za prihvatanje helikoptera te unaprijedili ukrcajni postupci.

Mjera 3.1.2.: Izgradnja infrastrukture i uspostava zrakoplovnog prometa

- **Hidroavionski putnički prijevoz:** predstavlja priliku za smanjenje izolacije otoka. Nadalje može značajno pomoći u nastojanjima za produljenje turističke sezone, odnosno smanjenje izražene sezonalnosti boravka gostiju na otoku. U kombinaciji s novim smještajnim kapacitetima viših kategorija te pojačanom vanpanskonskom ponudom i odgovarajućim upravljanjem destinacijom, ovaj vid prijevoza može biti vrlo dobar novi transporti s relativno prihvatljivom cijenom u odnosu trajanje putovanja. Dodatno, ovakva mogućnost putničkog transporta omogućava realizaciju otoka kao nautičke ulazno/izlazne u hrvatski dio Jadranske obale (početna i završna točka za nautičare). Za realizaciju je potrebno odrediti kvalitetnu lokaciju (uz obaveznu zaštitu uvale sv. Jurja), realizirati pristanišnu infrastrukturu te optimalno ugovoriti uvjete s prijevoznikom.
- **Sportski aerodrom:** predstavlja dodatnu mogućnost za brzi putnički transport manjeg opsega te ima očekivane efekte slične uspostavi hidroavionskog putničkog prijevoza, ali u manjem opsegu. Ovaj vid povezivanja dobar je preduvjet za dovođenje gostiju koji očekuju turističke usluge više dodane vrijednosti. Odabir vrsta aerodroma (sportski) određuje relativno male infrastrukturne troškove i troškove hladnog pogona što je primjereno razini aktivnosti u prvim godinama djelovanja aerodroma. Posebna je pogodnost postojanje lokacije za poletno-sletnu stazu što realizaciju čini značajno jednostavnijom.

Prioritet 3.2: Razvoj uvjeta za uspostavu brzih i kružnih morskih veza

Mjera 3.2.1.: Izgradnja infrastrukture za uspostavu bolje pomorske povezanosti

- **Nova luka za javni prijevoz:** izgradnjom novih lučkih kapaciteta izvan centra stvorili bi se značajni potencijali za daljnji razvoj grada Visa kao turističke destinacije (zaštita uvale) te bi se istovremeno otvorila mogućnost za dodatno dinamiziranje poslovnih aktivnosti. Za realizaciju ovog projekta potrebna je izgradnja kvalitetne cestovne infrastrukture. Posebnu razvojnu mogućnost predstavlja pozicioniranje odgovarajućih gospodarskih kapaciteta uz buduću lučku infrastrukturu (hladnjače i skladišta za pohranu proizvoda, eventualni prerađivački kapaciteti i sl.). S obzirom na buduću obavezu odvoženja otpada s otoka, za što je sadašnja luka potpuno neodgovarajuća samom svojom pozicijom u centru grada, nova luka može biti unaprijed projektirana za optimalno rješenje ovog izazova.

Mjera 3.2.2.: Uspostava specijaliziranih komercijalnih brzih morskih veza manjih kapaciteta

- **Komercijalne brze morske (taxi) veze:** već postoje, ali je prijedlog da se oву vrstu povezivanja pokuša dodatno unaprijediti kroz sustavnu promociju i standardizaciju ponude (fiksna privezišta, uspostava prijevozničkih standarda, povećana vidljivost kroz mjesta oglašavanja, podrška lokalne (samo)uprave u smislu smanjivanja troškova vezanih za pristaništa i sl.).

Mjera 3.2.3: Uspostava kružne morske veze između otoka srednjodalmatinskog i južnodalmatinskog akvatorija

- **Kružna morska linija:** povezivanje sa susjednim otocima redovnim transportnim linijama otvara velike mogućnosti u privatnom, poslovnom i turističkom segmentu djelovanja. Zainteresirane lokalne samouprave trebaju pokušati realizirati ovakvu liniju prvenstveno u dogовору i u suradnji s Jadrolinijom, no ako to ne bi bilo moguće, značajni pozitivni efektni u tim segmentima opravdavaju i moguću subvenciju kao početnu podršku za uvođenje linije s komercijalnim brodara. Za ovakvu vrstu povezivanja mora postojati interes i na ostalim otocima akvatorija te se teret eventualnih subvencija može podijeliti između otoka-partnera. Dodatno, kod raspisivanja natječaja (ako to ne bude Jadrolinija) i ugovaranja linija potrebno je optimalno procijeniti vrstu linijskih veze (odnos: kapacitet / brzina / kvaliteta / cijena) uz prilagođeni pristup procijenjenim potrebama tijekom godine (obavezan uvjet cjelogodišnjeg servisa). Ova problematika u prvoj fazi zahtijeva izradu ozbiljne studije na osnovu koje se može pristupiti realizaciji sukladno rezultatima. (Jadrolinija)

Radi njihove bolje preglednosti, projekti će u nastavku biti prikazani u tabličnom obliku uz specifikaciju procjene utjecaja na realizaciju strateških ciljeva te procjenu mogućih izvora financiranja za svaki pojedini projekt (uključuje sve faze projekata).

Tablica 26. Kazalo šifri utjecaja na realizaciju Strateški ciljeva:

Procijenjena razina utjecaja na realizaciju ciljeva	Šifra
Projekti od posebne važnosti/obavezno	1
Velik utjecaj	2
Srednji i mali utjecaj	3

Izvor: vlastita izrada

Tablica 27. Kazalo šifri potencijalnih izvora financiranja:

Mogući izvori financiranja	Šifra
Grad ili gradska institucija/poduzeće	A
Država/županija ili državna/županijska institucija/poduzeće	B
Privatni investitor	C
Kohezijski (EU)	1
EU fond za regionalni razvoj	2
Europski socijalni fond	3
Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj	4
Europski fond za pomorstvo i ribarstvo	5

Izvor: vlastita izrada

Procjena izvora financiranje iz EU fondova ovisi o raspoloživim sredstvima u pojedinim fondovima te terminima raspisivanja i propozicijama svakog pojedinog natječaja.

		Mogući izvori financiranja	Utjecaj
Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštije naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.			
Prioritet 1.1.: Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)			
Mjera 1.1.1.: Razvoj komunalne i stambene infrastrukture			
111.01	Tržnica	A/4	2
111.02	Ribarnica	A/4	2
111.03	Dječje igralište	A/4	3
111.04	Gradski parkovi	A/2/4	3
111.05	Plaže na području grada Visa	A/2/4	2
111.06	Rasvjeta	A/1/2	3
111.07	Wi-fi infrastruktura	A/2	2
111.08	Vatrogasni dom	A/B/4	2
111.09	Vodovodna mreža	A/1/2	3
111.10	Hidro-geološka studija	A/1/2	1
111.11	Dovođenja pitke vode s kopna na otok Vis – idejni projekt	A/B/1/2	3
111.12	Zaštite od zagađenja vodocrpilišta	A/B/1/2	3
111.13	Pročistač voda	A/B/1/2	3
111.14	Zbrinjavanje otpadnih i oborinskih voda	A/B/1/2	3
111.15	Projekt izgradnje odvojenih kanalizacijskih sustava	A/B/1/2	2
111.16	Gradska cestovna mreža	A/B/1/2	3

111.17	Nerazvrstane ceste	A/B/1/2	3
111.18	Javne parkirališne površine	A/1	1
111.19	Obilazna cesta „Vis (Kut)-Češka vila“:	B/1/2	1
111.20	Izgradnja ceste „Milna-Ženka“	B/1/2	2
111.21	Izgradnja ceste „Vis-Parja-Rogačić“	B/1/2	2
111.22	Unapređenje sigurnosti cestovnog prometa na području grada Visa	B/2	3
111.23	Javni putnički prijevoz na području grada/otoka Visa	A/C/2	2
111.24	Panoramske ceste otoka Visa	A/2	3
111.25	Cestovna prometna signalizacija	B/2	3
111.26	Turistička putokazna cestovna signalizacija	A/2	3
111.27	Turistička zona „Češka vila“	A	1
111.28	Mješovita zona uvale „Stonca“	A/2	1
111.29	Prilovo – uređenje poluotoka	A/2/4	3
111.30	Stonca – Fortica (šetnica)	A/B/2/4	3
111.31	Riva – Luka i Kut	A/B/1	2
111.32	Projekt sanacije postojećih službenih odlagališta na otoku Visu	A/B/1/2	1
111.33	Projekt odvojenog skupljanja komunalnog otpada namijenjen oporabi	A/B/1/2	1
111.34	Projekt skupljanja i privremenog zbrinjavanja posebnih vrsta otpada	A/B/1/2	1
111.35	Projekt trajne sanacije najvećih poznatih „divljih“ odlagališta na otoku Visu	A/B/1/2	2
111.36	Program edukacije lokalnog stanovništva o potrebi kontinuiranog smanjivanja komunalnog otpada	A/2	3
111.37	Projekt konačnog zbrinjavanja otpada otoka Visa	B/1/2	3

111.38	POS: projekt poticane stanogradnje	A/2	2
111.39	Fotonaponska elektrana: projekt izrade solarne elektrane snage do 3 MW	A/C	1
Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštije naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.			
Prioritet 1.1.: Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)			
Mjera 1.1.2.: Izgradnja infrastrukture i razvoj svih razina obrazovanja			
112.01	Školska sportska dvorana	A/B/3/4	1
112.02	Srednja škola – uređenje i preseljenje	A/B/3/4	1
112.03	Projekt prenamjene bivše vojarne „SAMOGOR“:	A/B/C/3	1
112.04	Razvoj infrastrukture studentskog standarda za provedbu visokoobrazovnih programa:	A/B/C/3/4	3
Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštije naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.			
Prioritet 1.1.: Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)			
Mjera 1.1.3.: Jačanje ljudskih resursa i razvoj modela podrške kod zapošljavanja			
113.01	Uvođenje izvođenja studijskih programa iz područja turizma i poduzetništva	A/C/3	1
113.02	Uvođenje izvođenja cjeloživotnih programa iz područja turizma, poduzetništva i poljoprivrede.	A/C/3	1
Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštije naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.			
Prioritet 1.1.: Unaprjeđenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)			
Mjera 1.1.4.: Unaprjeđenje socijalne i zdravstvene zaštite			
114.01	Dom za starije: povećanje kapaciteta.	A/B/2/3	3
114.02	Projekt prenamjene bivše vojarne „SAMOGOR“: Razvoj rekreacijskih i zdravstvenih sadržaja	A/B/C/3	1

Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštije naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.

Prioritet 1.1.: Unapređenje uvjeta života i zdravlja građana (obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija)

Mjera 1.1.5.: Razvoj civilnog društva

115.01	Stavljanje u funkciju zapuštenih zgrada škola po naseljima	A/3	3
115.02	Uređenje kulturnog centra	A/B/3/4	2

Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštije naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.

Prioritet 1.2.: Isticanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa

Mjera 1.2.1.: Istraživanje i valorizacija kulturno-povijesnih potencijala

121.01	Antička Issa – istražiti i procijeniti kulturno-povijesni potencijal	B/2	1
121.02	Sakralni objekti: popisati, istražiti i valorizirati kulturno-povijesni potencijal	B/2	2
121.03	Fortifikacijski objekti: popisati, istražiti i valorizirati kulturno-povijesni potencijal	B/2	2

Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad razlicitosti postiže se kroz razvoj koji poštije naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.

Prioritet 1.2.: Isticanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa

Mjera 1.2.2.: Sanacija i rekonstrukcija kulturno-povijesnih resursa

122.01	Hrvatski dom: funkcionalna adaptacija interijera	A/B/2	1
122.02	Muzej: Adaptacija i stavljanje cijelog prostora u funkciju	A/B/2	2
122.03	“KORŠA” – KORZO: sanacija, uređenje i komunalno opremanje	A/B/2	3
122.04	Viški trgovi: sanacija, uređenje i komunalno opremanje	A/B/2/4	3
122.05	Kamena ograda Lungo mare: sanacija i uređenje	A/2	3
122.06	Orgulje	A/2	2
122.07	Fortica: sanacija, uređenje i komunalno opremanje	A/2	3
122.08	Arheološki park	A/B/2/4	3

122.09	Multimedijalni centar u sklopu Kulturnog centra	A/B/2/4	2
Strateški cilj 1.: Kvaliteta života i sklad različitosti postiže se kroz razvoj koji poštuje naslijeđe i naslijeđe koje podržava napredak.			
Prioritet 1.2.: Iстicanje potencijala povijesnih, kulturnih i prirodnih resursa			
Mjera 1.2.3.: Iskorištavanje prirodnih resursa na obnovljiv i održiv način			
123.01	Tematske staze u prirodi	A/2/4	3
123.02	Tematski povijesni putovi	A/2/4	3
123.03	Podrška sanaciji opožarenog prostora iznad grada	A/4	2
Strateški cilj 2.: Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povjesno naslijeđe u funkciji održivog razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.			
Prioritet 2.1.: Razvoj turističke konkurentnosti			
Mjera 2.1.1.: Razvoj cjelogodišnjih nautičkih kapaciteta sa suhim vezom			
211.01	MARINA PARJA	A/B/C	1
Prioritet 2.1.: Razvoj turističke konkurentnosti			
Mjera 2.1.2.: Unaprjeđenje postojećih lučkih i nautičkih kapaciteta			
212.01	Gradska luka (marina)	A/B/1	1
212.02	Sportske i ribarske lučice	A/B/4	3
Prioritet 2.1.: Razvoj turističke konkurentnosti			
Mjera 2.1.3.: Izgradnja turističkih sadržaja veće dodane vrijednosti			
213.01	Hotel u turističkoj zoni „Češka vila“	A/B/C	1
213.02	Hotel „Smidirevo“	A/B/C	2
213.03	Obiteljski hotel u „Rukavcu“	A/B/C	2
213.04	Sportsko-uristički, zdravstveno-rekreativni centar „Samogor“	A/B/C/4	1
213.05	Turistička zona „Rukavac“	A/4	3

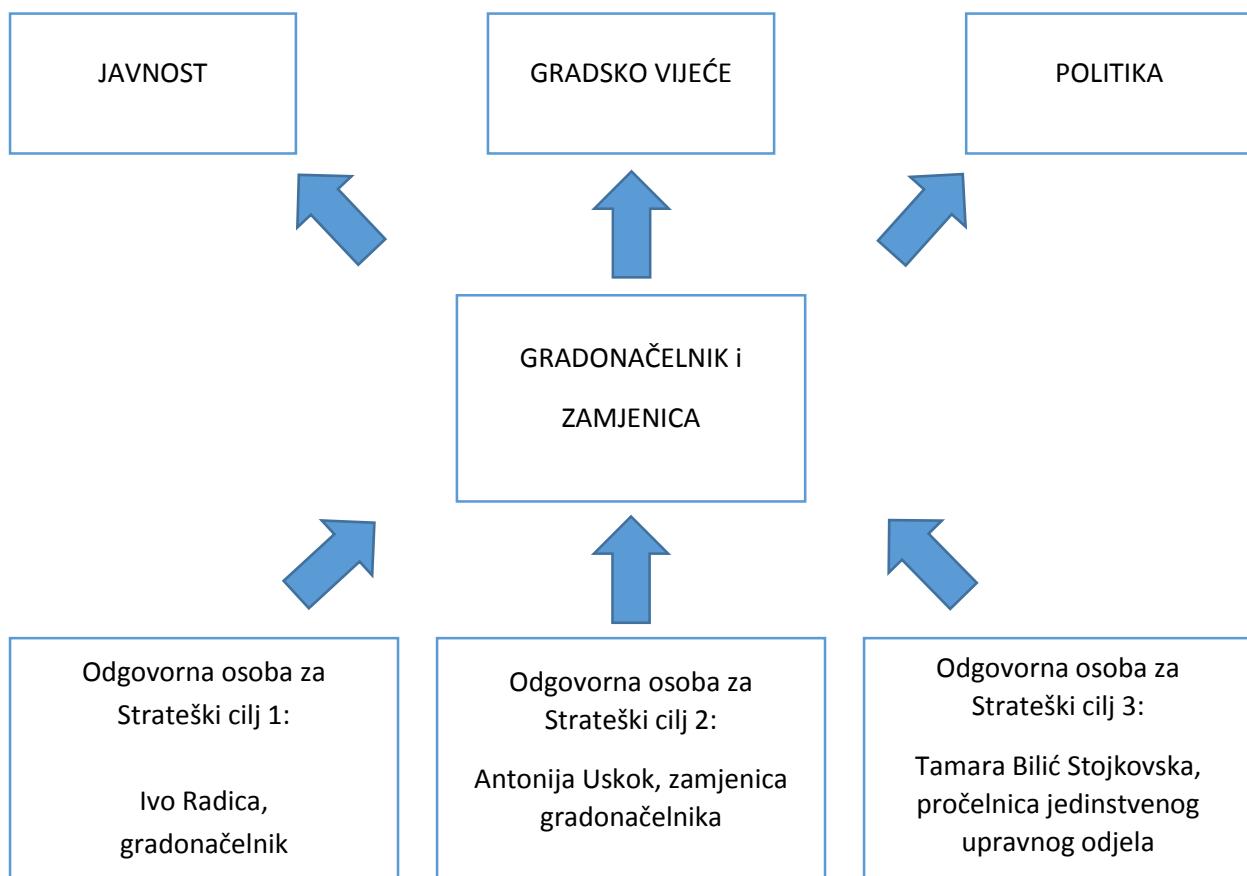
Prioritet 2.1.: Razvoj turističke konkurentnosti			
Mjera 2.1.4.: Unaprjeđenje postojećih turističkih sadržaja			
214.01	Hoteli Vis d.d.	A/B/C	1
214.02	Razvoj modela difuznog hotela	A/2	2
Prioritet 2.1.: Razvoj turističke konkurentnosti			
Mjera 2.1.5.: Razvoj vanpansionske ponude			
215.01	Razvoj sustava za upravljanje destinacijom	A/2	1
215.02	Prateća ponuda – SPA, zatvoreni bazen ...	C/2	2
Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)			
Mjera 2.2.1.: Izgradnja novih i unaprjeđenje postojećih poljoprivrednih i poduzetničkih zona			
221.01	Poduzetničke zone	A/B/2/3	1
221.02	Zoniranje poljoprivrednih kultura	A/4	1
221.03	Ribogojilište	A/C/5	3
Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)			
Mjera 2.2.2.: Razvoj servisnih i trgovačkih usluga za nautičare, plovila i nautičku opremu			
222.01	Servisne i trgovačke usluge za nautičare: U sklopu projekta pokretanje cjelogodišnje marine	A/C	1
Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)			
Mjera 2.2.3.: Razvoj poduzetničkih institucija i mjera potpore			
223.01	Zajednički poduzetnički kapaciteti	A/2/3	1
223.02	Školovanje za deficitarna stručna i obrtnička zanimanja	A/2/3	2
223.03	Centar za EU fondove	A	2
Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)			
Mjera 2.2.4.: Razvoj poduzetničkih institucija i mjera potpore			
224.01	Razvoj tehnoloških i poduzetničkih znanja putem svih oblika obrazovanja	A/2/3	2

Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)				
Mjera 2.2.5.: Razvoj gospodarske infrastrukture (npr. navodnjavanje, pristupni putovi i sl.)				
225.01	Obnova vodosprema	A/B/1/2	2	
225.02	Poljski putovi – uređenje	A/2	3	
225.03	Izrada analize izvedivosti otočkog sustava za navodnjavanje	A/1/2	1	
225.04	Protupožarna studija	A/B/1/2/4	3	
225.05	Hostel	A/C	3	
Prioritet 2.2.: Razvoj gospodarske konkurentnosti (poljoprivreda, ribarstvo, ugostiteljstvo, potporne poduzetničke djelatnosti ...)				
Mjera 2.2.6.: Stavljanje u gospodarsku funkciju zemljišta, nekretnina i imovine Grada i Republike Hrvatske				
226.01	Gradski objekti i zemljište	A/2	2	
226.02	Državni objekti i zemljište	A/B/2	2	
226.03	Razvoj modela podrške okrugljavanju poljoprivrednih posjeda kroz poticanu zamjenu zemljišta	A/4	2	
Strateški cilj 3.: Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnjom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.				
Prioritet 3.1.: Razvoj uvjeta za uspostavu zračnog prometa				
Mjera 3.1.1.: Izgradnja infrastrukture i unaprjeđenje helikopterskog prometa				
311.01	Unaprjeđenje helidromske infrastrukture	A/1	1	
Prioritet 3.1.: Razvoj uvjeta za uspostavu zračnog prometa				
Mjera 3.1.2.: Izgradnja infrastrukture i uspostava zrakoplovnog prometa				
312.01	Hidroavionski putnički prijevoz	A/B/C/1	1	
312.02	Sportski aerodrom	A/B/C/1	1	
Prioritet 3.2.: Razvoj uvjeta za uspostavu brzih i kružnih morskih veza				
Mjera 3.2.1.: Izgradnja infrastrukture za uspostavu bolje pomorske povezanosti				
321.01	Nova luka otvorena za javni prijevoz	A/B/1/2	1	

321.02	Uspostava specijaliziranih komercijalnih brzih morskih veza manjih kapaciteta	A/C/1	3
321.03	Uspostava kružne morske veze između otoka srednjodalmatinskog i južnodalmatinskog akvatorija	A/B/1	2

4.4. PLAN UPRAVLJANJA, ODGOVORNOSTI I PRAĆENJE PROVEDBE

Plan upravljanja i (pojedinačne) odgovornosti u provedbi Strategije sastavni je dio ovog dokumenta. Planom upravljanja i određivanjem odgovornosti osigurava se provedba Strategije tako da se u provedbi strateških ciljeva, prioriteta i pripadajućih mjera određuju nositelji i njihove nadležnosti. U shemi su prikazane odgovornosti i komunikacijski smjerovi za cijelokupnu provedbu Strategije.

Slika 13. Shema odgovornosti i komunikacijski smjerovi za provedbu Strategije

Izvor: vlastita izrada

Iz sheme je vidljivo da gradonačelnik sa zamjenicom i pročelnicom preuzima odgovornost za provedbu cijelokupne Strategije, o čemu će redovito izvještavati Gradsko vijeće, političke stranke i građane grada Visa (javnost). Način i dinamika izvještavanja bit će određena u posebnom komunikacijskom planu.

Svaka odgovorna osoba odredit će tim koji će biti odgovoran za provedbu pojedinih prioriteta i mjera.

Prema navedenom, jasno je da svaki od strateških ciljeva ima osobu odgovornu za provedbu koja će izabrati svoj tim stručnih ljudi nadležan za provođenje pojedinih prioriteta i mjera. Timovi će biti zaduženi i za suradnju sa svim institucijama izvan sustava Grada, s kojima treba razvijati partnerske odnose radi provedbe Strategije.

Radi kontinuiranog praćenja provedbe projekata, predloženi su indikatori praćenja. Uspješnost realizacije projekata iz pojedinog strateško cilja može se pratiti kroz predložene indikatore, a odgovorne osobe mogu pratiti uspješnost provedbe i o tome izvještavati zainteresirane javnosti.

Tablice predloženih indikatora praćenja realizacije ciljeva, prioriteta, mjera i projekata za pojedine strateške ciljeve:

STRATEŠKI CILJ 1	
Kvaliteta života i sklad različitosti postiže se kroz razvoj koji poštuje naslijede i naslijede koje podržava napredak	
MJERE	INDIKATORI
1.1.1. Razvoj komunalne i stambene infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> • Broj provedenih projekata iz kategorije „Gradska jezgra“ (poglavlje „Projekti“) • Broj novih vodovodnih priključaka • Broj novih priključaka za odvodnju otpadnih i oborinskih voda • Dužina sagrađenih cesta • Broj novi uređeni javnih parkirališnih mesta • Ukupna dužina novouređenog obalnog pojasa • Broj provedenih projekata iz kategorije „Odlaganje i zbrinjavanje otpada“ (poglavlje „Projekti“) • Broj korisnika POS-ovih stanova (osobe)
1.1.2. Izgradnja infrastrukture i razvoj svih razina obrazovanja	<ul style="list-style-type: none"> • Dovršetak rekonstrukcije/izgradnje i opremanja školske sportske dvorane • Završetak uređenja i preseljenja srednje škole • Praćenje projekta „SAMOGOR“ • Izrada idejnih rješenja za infrastrukturu potpore studentskom standardu
1.1.3. Jačanje ljudskih resursa i razvoj modela podrške kod zapošljavanja	<ul style="list-style-type: none"> • Broj vlastitih studenata • Broj programa cjeloživotnog obrazovanja • Broj polaznika programa cjeloživotnog obrazovanja
1.1.4. Unaprjeđenje socijalne i zdravstvene zaštite	<ul style="list-style-type: none"> • Broj oblika i usluga socijalnih programa • Broj korisnika doma za starije
1.1.5. Razvoj civilnog društva	<ul style="list-style-type: none"> • Broj provedenih inicijativa civilnog društva koje su sufinancirane iz proračuna Grada • Broj aktivnih udruženja građana • Novouređeni prostor kulturnog/multimedijalnog centra (u sklopu knjižnice)
1.2.1. Istraživanje i valorizacija kulturno-povijesnih potencijala	<ul style="list-style-type: none"> • Praćenje provedbenih koraka u realizaciji detaljnog istraživanja povjesnog lokaliteta antičke Isse • Procjena kulturno-povijesnog potencijala lokaliteta • Broj stručno analiziranih kulturno-povijesnih cjelina
1.2.2. Sanacija i rekonstrukcija kulturno-povijesnih resursa	<ul style="list-style-type: none"> • Uređenje i opremanje Hrvatskog doma • Broj javnih događaja godišnje u Hrvatskom domu. • Broj provedenih projekata iz mjere 1.2.2. „Sanacija i rekonstrukcija kulturno-povijesnih resursa“ (poglavlje „Projekti“)
1.2.3. Iskorištavanje prirodnih resursa na obnovljiv i održiv način	<ul style="list-style-type: none"> • Broj provedenih projekata iz mjere 1.2.2. „Iskorištavanje prirodnih resursa na obnovljiv i održiv način“ (poglavlje „Projekti“)

STRATEŠKI CILJ 2	
Jedinstveni zemljopisni položaj, priroda i klima te kulturno i povijesno naslijeđe u funkciji su održivog razvoja grada i otoka Visa. U tim nišama potiče se razvoj konkurentnosti proizvodnih i uslužnih djelatnosti na temeljima znanja i tehnoloških unaprjeđenja.	
MJERE	INDIKATORI
2.1.1. Razvoj cjelogodišnjih nautičkih kapaciteta sa suhim vezom	<ul style="list-style-type: none"> Praćenje provedbenih koraka u realizaciji marine za pružanje cjelogodišnjih nautičkih usluga
2.1.2. Unaprjeđenje postojećih lučkih i nautičkih kapaciteta	<ul style="list-style-type: none"> Dužina novouređenih dijelova sadašnje marine - gradske luke Broj vezova u novouređenim sportskim i ribarskim lučicama
2.1.3. Izgradnja turističkih sadržaja veće dodane vrijednosti	<ul style="list-style-type: none"> Broj novih ležajeva u hotelskom smještaju kategorizacije veće od 3* Porast dolazaka i broja noćenja izvan sezone i u predsezoni Praćenje provedbenih koraka u realizaciji projekta „Češka vila“
2.1.4. Unaprjeđenje postojećih turističkih sadržaja	<ul style="list-style-type: none"> Praćenje provedbenih koraka u realizaciji projekta „HOTEL VIS d.d.“ Broj noćenja na godišnjoj razini u hotelu ISSA Broj noćenja u privatnom smještaju izvan i u predsezoni
2.1.5. Razvoj vanpansionske ponude	<ul style="list-style-type: none"> Broj programa na godišnjoj razini pokrenuti u sklopu aktivnosti upravljanja destinacijom (posebni programi) Broj dolazaka i noćenja na godišnjoj razini koji su rezultat aktivnosti upravljanja destinacijom (posebni programi) Analiza novih turističkih usluga i pratećih djelatnosti te procjena njihovog poslovnog volumena
2.2.1. Izgradnja novih i unaprjeđenje postojećih poljoprivrednih i poduzetničkih zona	<ul style="list-style-type: none"> Površine aktivirane u sklopu uređenih i opremljenih poduzetničkih zona Broj korisnika u poduzetničkim zonama Izrada studije zoniranja poljoprivrednih kultura
2.2.2. Razvoj servisnih i trgovačkih usluga za nautičare, plovila i nautičku opremu	<ul style="list-style-type: none"> Analiza razvoja segmenta servisnih i trgovačkih usluga specijaliziranih za nautičare
2.2.3. Razvoj poduzetničkih institucija i mjera potpore	<ul style="list-style-type: none"> Izrada studije izvodljivosti za analizu nabave zajedničkih kapaciteta/strojeva za radove i/ili skladištenje i/ili preradu i/ili plasman poljoprivrednih proizvoda i prerađevina. Broj od Grada stipendiranih srednjoškolaca i studenata za deficitarna zanimanja Broj EU projekata za koje je gradski ured pružio podršku
2.2.4. Razvoj poduzetničkih i tehnoloških znanja putem svih oblika obrazovanja	<ul style="list-style-type: none"> Broj provedenih programa cijeloživotnog učenja sa poslovnom, poduzetničkom ili tehnološkom tematikom koji su (su)financirani od strane Grada.
2.2.5. Razvoj gospodarske infrastrukture (npr. navodnjavanje, pristupni putovi i sl.)	<ul style="list-style-type: none"> Površine poljoprivrednih zemljišta sa aktivnim navodnjavanjem Dužina uređenih poljskih putova
2.2.6. Stavljanje u gospodarsku funkciju zemljišta, nekretnina i imovine Grada i Republike Hrvatske	<ul style="list-style-type: none"> Površine objekata u vlasništvu ili pod upravljanjem Grada koji su stavljeni u gospodarsku funkciju Površine zemljišta u vlasništvu ili pod upravljanjem Grada koji su stavljeni u gospodarsku funkciju Površine objekata u vlasništvu ili pod upravljanjem države ili županije koji su stavljeni u gospodarsku funkciju

	• Površine zemljišta u vlasništvu ili pod upravljanjem države ili županije koji su stavljeni u gospodarsku funkciju

STRATEŠKI CILJ 3

Bolja, brža i učestalija povezanost s kopnom i susjednim otocima nužan je preduvjet za demografsku održivost i razvoj Visa.

MJERE	INDIKATORI
3.1.1. Izgradnja infrastrukture i unaprjeđenje helikopterskog prometa	<ul style="list-style-type: none">• Praćenje provedbenih koraka u realizaciji modernizacije helidroma
3.1.2. Izgradnja infrastrukture i uspostava zrakoplovnog prometa	<ul style="list-style-type: none">• Praćenje provedbenih koraka u realizaciji uspostave hidroavionskog putničkog prijevoza• Praćenje provedbenih koraka u realizaciji izgradnje, uređenja i opremanja sportskog aerodroma
3.2.1. Izgradnja infrastrukture za uspostavu bolje pomorske povezanosti	<ul style="list-style-type: none">• Praćenje provedbenih koraka u realizaciji nove pristanišne luke
3.2.2. Uspostava specijaliziranih komercijalnih brzih morskih veza manjih kapaciteta	<ul style="list-style-type: none">• Broj dolazaka/odlazaka putem specijaliziranih komercijalnih brzih morskih veza (taxi)
3.2.3. Uspostava kružne morske veze između otoka srednjodalmatinskog i južnodalmatinskog akvatorija	<ul style="list-style-type: none">• Izrada studije izvodljivosti• Ukoliko projekt zaživi - broj prevezenih putnika između praćeno po mjesecima

Za praćenje pojedinih indikatora treba unaprijed predvidjeti evidencije na projektima na kojima se one trenutačno ne vode. Bez obzira na tehničku zahtjevnost pojedinih indikatora preporuča se ovakav ili sličan oblik praćenja provedbe jer će se tako dobiti kvalitetan prikaz postupne provedbe svih strateških ciljeva što će ujedno biti i osnova meritornog izvještavanja o napredovanju svih zainteresiranih javnosti.

4.5. ZAKLJUČAK

Ova Strategija je dokument koji bi trebao poslužiti kao osnova za transparentno planiranje razvoja Grada Visa i praćenje realizacije planiranoga. Ona je prva u nizu razvojnih strategija Grada Visa, koje će biti osmišljavanje i oblikovane u ciklusima od pet godina te je za očekivati da će se svi budući dokumenti logično nastavljati na prethodne.

Kao što je već spomenuto, projekti čija realizacija neće biti dovršena unutar vremenskog okvira ove Strategije vjerojatno će se nastaviti provoditi u sljedećim razvojnim strategijama.

Misija i Vizija grada određene su u skladu s težnjama uključenih dionika te u velikoj mjeri određuju dugoročnu razvojnu orientaciju Grada. Kao takve, one svjedoče o jasnom opredjeljenju za skladni razvoj zajednice, kvalitetu života i rada uz punu društvenu i generacijsku inkluziju te poštivanje svih elementa održivog rasta i razvoja.

Iz ovakve orientacije i detaljne analize postojećeg stanja te nadređenih strategija proizašla su tri temeljna strateška cilja koji u ovoj fazi razvoja Grada prepoznaju prioritete u rastu kvalitete života i rada, razvoju gospodarskih potencijala te boljoj povezanosti s kopnom i susjednim otocima.

Iz definiranih Strateških ciljeva proizašli su Prioriteti, a iz njih Mjere kojima se prioriteti trebaju postići.

U konačnici predloženo je više od 60 konkretnih projekata čijom će se provedbom u velikoj mjeri ostvariti unaprjeđenja u segmentima sva tri strateška cilja.

Da bi Strategija ostvarila smisao svog postojanja potrebno ju je u što većoj mjeri realizirati. Uzimajući u obzir do sada pokazane izvedbene kapacitete i veliku volju gradskih upravljačkih struktura te ukupno suradničko i konstruktivno ozračje koje je vladalo u svim fazama i među svim dionicima uključenim u nastajanje ovog dokumenta, sa zadovoljstvom se može reći da Strategija ima priliku za vrlo visoki stupanj provedbe.

4.6. POPIS SLIKA I TABLICA

Popis slika:

Slika 1. Mapa otoka Visa	10
Slika 2. Teritorijalne jedinice otoka Visa	12
Slika 3. Grafički prikaz stanovništva prema starosti (popis 2011.)	16
Slika 4. grafički prikaz kretanja stanovništva 2009. - 2014.	17
Slika 5. Grafički prikaz broja učenika u osnovnoj školi	18
Slika 6. Fotografija zgrade VERN' Island school	21
Slika 7. Parkiralište na rivi	48
Slika 8. Posebna regulacija prometa u pojedinim ulicama grada Visa te na ulasku na rivu	48
Slika 9. Sezonalnost turističke potražnje u gradu Visu (2013.)	50
Slika 10. Trajektna luka Vis i pripadajuće kopnene površine	51
Slika 11. Brodice i jahte na sidrištu i privezištu u luci Vis tijekom turističke sezone	52
Slika 12. Grafički prikaz nezaposlenosti kroz mjesecе	82
Slika 13. Shema odgovornosti i komunikacijski smjerovi za provedbu Strategije	113

Popis tablica:

Tablica 1. Predstavnici lokalne zajednice	4
Tablica 2. Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011.	15
Tablica 3. Prirodno kretanje stanovništva 2009. - 2014. (grad Vis)	17
Tablica 4. Kontingenti stanovništva za grad Vis, popis 2001., 2011.....	17
Tablica 5. Broj djece u vrtiću.....	19
Tablica 6. Broj učenika u osnovnoj školi	20
Tablica 7. Broj đaka u srednjoj školi	20
Tablica 8. Stanovništvo staro 15. i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, popis 2011.	22
Tablica 9. Cestovna mreža otoka/grada Visa.....	47
Tablica 10. Sadržaj i kapaciteti luke Vis	53
Tablica 11. Prikaz broja ležajeva i smještajnih jedinica u hotelima i u domaćinstvima na dan 31.8.	61
Tablica 12. Prikaz raspoloživog broja ležajeva i smještajnih jedinica u domaćinstvima te njihova iskorištenost u 2013. godini po mjesecima	61
Tablica 13. Prikaz raspoloživog broja ležajeva i smještajnih jedinica u hotelima te njihova iskorištenost u 2013. godini po mjesecima	62
Tablica 14. Prikaz broja noćenja u čvrstim smještajnim objektima u gradu Visu u 2013. godini po mjesecima	64
Tablica 15. Prikaz noćenja na nautičkim i putničkim plovilima u viškoj luci 2014. g.....	65

Tablica 16. Prikaz broja noćenja i turista u čvrstim smještajnim objektima u gradu Visu po načinu dolaska	65
Tablica 17. Prikaz broja noćenja i turista u gradu Visu po skupini smještajnih objekata...	66
Tablica 18. Prikaz broja noćenja i turista u gradu Visu po odabranim tržištima u 2013. godini.....	67
Tablica 19. Prihodi po djelatnostima (najboljih 46) u 2014. godini	70
Tablica 20. Osnovni finansijski rezultati poduzetnika grada Visa za 2014. godinu	71
Tablica 21. Prosječne mjesecne neto plaće prema područjima djelatnosti u gradu Visu u 2014. godini.....	73
Tablica 22. Struktura korištenja poljoprivrednih površina	75
Tablica 23. Proračun Grada Visa u razdoblju 2012. - 2015. godine (u '000 kuna)	78
Tablica 24. Prikaz zaposlenosti po područjima djelatnosti starosti i spolu	80
Tablica 25. Kretanje nezaposlenosti po spolu i razini obrazovanja u zadnjih 18 mjeseci ..	81
Tablica 26. Kazalo šifri utjecaja na realizaciju Strateški ciljeva	103
Tablica 27. Kazalo šifri potencijalnih izvora financiranja	104